تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۘ مِنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ ؕ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا ف

(२५३) यी सन्देशवाहकहरूमध्ये हामीले केहीलाई केहीमाथि श्रेष्ठता प्रदान गरेका छौं।[१] उनीमध्ये केहीसित त अल्लाहले कुरा गऱ्यो र केहीलाई उच्च स्थान प्रदान गऱ्यो । र हामीले ईसा पुत्र मरियमलाई चमत्कार प्रदान गऱ्यौं।[२] र पवित्र आत्माबाट उनको समर्थन गरायौं र यदि अल्लाह (तआ़ला) ले चाहेको भए, उनीहरू भन्दा पछिका व्यक्तिहरूले स्पष्ट प्रमाणहरू आए पश्चात परस्पर लडाई गर्ने थिएनन्, तर उनीहरूमा मतभेद भयो । अत: उनीहरूमध्ये केहीले विश्वास गरे र केही विश्वासहीन भए, र यदि अल्लाह (तआ़ला) ले चाहेको भए

---

[१]कुरआनले एक-अर्को स्थानमा पनि यसलाई वर्णन गरेको छ ।

﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ على بَعْضٍ﴾ (बनी इस्राईल-५५)

यसकारण यस वास्तविकतामा त कुनै शंका छैन, परन्तु नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभएको छ ।

ولا تخيرونى من بين الانبياء

"तिमी मलाई नबीहरूमाथि श्रेष्ठता नदेउ ।" (सहीह़ बुख़ारी एवं मुस्लिम) अत: यसबाट एउटालाई अर्कोमाथि श्रेष्ठताको इन्कार आवश्यक छैन, बरु यस उम्मतलाई नबीहरूप्रति आदर-सम्मानको शिक्षा दिइएको छ । र यो कि तिमीलाई ती विशेषताहरूको, जसको आधारमा श्रेष्ठता दिइएको छ, त्यसको पूरा ज्ञान छैन, तसर्थ तिमी मेरा पनि विशेषताहरूको तुलनात्मक व्याख्या नगर, जसबाट ती नबीहरूको सम्मानमा कमी हुन्छ । बरु केही नबीहरूलाई केहीमाथि श्रेष्ठता र सबै पैग़म्बरहरूमाथि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको श्रेष्ठता र महानता अहले सुन्नतको विश्वास हो, जसको सुन्नतका किताबहरूबाट पुष्टि हुन्छ । (विस्तृत जानकारीका लागि फ़तहुल क़दीर लिल शौक़ानी हेर्नुस् ।)

[२]तात्पर्य ती चमत्कार हुन् जुन आदरणीय ईसालाई प्रदान गरिएका थिए । जस्तो मृतकलाई जीवित पार्नु आदि जसको विवरण सूर: आले इमरानमा आउनेछ । पवित्र आत्माबाट तात्पर्य जिब्रील हुन्, जस्तो कि पहिला नै चर्चामा आइसकेको छ ।

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿٢٥٣﴾

उनीहरू आपसमा लडाई गर्दैनथे।[1] तर अल्लाह (तआ़ला) जे चाहन्छ, त्यही गर्दछ।

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ ۭ وَالْكٰفِرُوْنَ ھُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٥٤﴾

(२५४) हे ईमानवालांहरू! जे हामीले तिमीलाई दिएका छौं, त्यसबाट खर्च गर्दै रह, यसभन्दा अघि कि त्यो दिन आओस् जब न कुनै ब्यापार हुनेछ, न मित्रता र न सिफारिश,[2] र विश्वासहीन नै अत्याचारी हुन्।

[1]यस विषयलाई अल्लाह तआ़लाले कुर्आन मजीदमा कैयौं ठाउँमा वर्णित गरेको छ। यसको अर्थ यो कदापि होइन कि अल्लाह तआ़लाद्वारा उतारिएको धर्ममा अल्लाहको रुचि, मतभेद छ। यो अल्लाहलाई कदापि प्रिय छैन। उसको प्रसन्नता त यो हो कि सबै मनुष्य उसद्वारा उतारिएका नियमहरूको पालन गरी नरकको अग्निबाट आफूलाई बचाऊन्। यसैकारण उसले किताबहरू उतार्‍यो र नबीहरुको श्रृङ्खला स्थापित गर्‍यो। यहाँसम्मकि नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लममा रिसालत समाप्त गर्‍यो। तैपनि आफ्ना धर्मराज, ज्ञानी तथा धर्मका प्रचारकहरूद्वारा सत्यतिर निमन्त्रणको लागि एवं पुण्यको आदेश एवं पापका कार्यहरूबाट रोक्नको लागि एउटा श्रृङ्खला अहिले पनि जारी छ। यसको अति आवश्यकतालाई वर्णित गरियो। के-को लागि ? यसकारण कि मानिसहरू अल्लाहको प्रिय मार्गलाई अपनाऊन तर उसले सन्मार्ग र कुमार्ग बताएर कुनै एक मार्गमा हिंड्नको लागि बाध्य गरेको छैन, बरु परीक्षाको लागि त्यसलाई अधिकार एवं विचारहरूको स्वतन्त्रता दिएको छ। यसकारण कोही यसको अधिकारको सही प्रयोग गरी मुसलमान बन्दछ, र कोही यस अधिकार एवं अधीनताको दुरुपयोग गरी विश्वासहीन बन्न पुग्छ, यो उसको इच्छा एवं चाहना हो, जुन उसको प्रसन्नताभन्दा भिन्नै विषय हो।

[2]यहूदी र इसाई कृत्घ्न र मिश्रणवादी आ-आफ्ना प्रमुख ऋषि, पुण्य-आत्मा, नबी, महात्मा र गुरुहरूका बारेमा यही विश्वास राख्दछन् कि अल्लाह तआ़लामाथि उनीहरूको यति प्रभाव छ कि उनीहरू आफ्ना अनुयायीहरूका लागि जे कुरा चाहन्छन् अल्लाह (तआ़ला) बाट पूरा गराउन सक्दछन् र स्वीकार गराउँछन्। यसैलाई उनीहरू शिफाअत (अभिस्ताव) भन्दछन्। अर्थात् उनीहरूको लगभग त्यही विश्वास छ, जुन आजकलका अशिक्षितहरूको छ कि हाम्रा महात्मा अल्लाह तआ़ला समक्ष हठ गरी बस्नेछन् र क्षमा गराएर नै उठ्छन्। यस आयतमा भनिएको छ कि यसप्रकारको अभिस्तावको अल्लाहकहाँ कुनै अस्तित्व छैन। अनि यस पश्चात आयतल कुर्सी र अन्य आयत र हदीसहरूमा भनिएको छ कि अल्लाह तआ़ला कहाँ एउटा अर्कै प्रकारको (क्षमादान) सिफारिश हुनेछ, परन्तु यो तिनैले गराउन सक्नेछन्, जसलाई अल्लाह तआ़लाले अनुमति दिनेछ र केवल त्यस भक्तको लागि

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُۚ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌؕ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِؕ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖؕ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَـُٔوْدُهٗ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ۝

(२५५) अल्लाह (तआला) नै सत्य पूज्य छ, जसबाहेक अरु कोही आराध्य छैन, जो जीवित छ, एवं सबैको सहायक आधार छ, जसलाई न ऊँघ लाग्दछ न निद्रा नै, उसको स्वामित्वमा धर्ती र आकाशका सबै कुराहरू छन्, को छ जो उसको आज्ञा बिना उसको जुनाफमा शिफाअत (सिफारिश) गर्न सकोस्, त्यो सबै जान्दछ, जे कुरा उनीहरूका अगाडि छन्, जे उनीहरूका पछाडी छन्। (दृश्य एवं अदृश्य) र उनीहरूले उसको इच्छा बिना उसको ज्ञानको कुनै कुराको घेरा (आवृत्त) गर्न सक्दैनन्।[1] त्यसको कुर्सीको परिधिले धर्ती र आकाशलाई घेरेको छ ।

गर्न सक्नेछन्, जसको लागि अल्लाह तआलाले आज्ञा प्रदान गर्नेछ र अल्लाह तआलाले मात्र एकेश्वरवादीहरूका लागि नै आज्ञा दिनेछ । यो सिफारिश फरिश्ताहरू पनि गर्नेछन्, नबी र रसूल पनि, शहीद र पुण्य आत्मा पनि तर अल्लाहमाथि ती सबैमध्ये कसैको पनि प्रभाव हुनेछैन । यसको विपरीत उनी स्वयं अल्लाह तआलाको भयले यति भयभीत हुनेछन् कि उनीहरूका अनुहार ओइलाएका (निराशापूर्ण) हुनेछन् ।

﴿وَلَا يَشْفَعُوْنَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُوْنَ﴾

"उनीहरू उसैको लागि सिफारिश गर्नेछन्, जोसित त्यो प्रसन्न छ, र उनी उसको भयले भयभीत रहनेछन् ।" (सूर: अल-अम्बिया २८)

[1]यो आयतुल कुर्सी हो । सहीह हदीसहरूमा यसको निकै महत्व वर्णन गरिएको छ । जस्तो कि यो कुर्आनको सबैभन्दा उच्च आयत हो । यसलाई राति पढ्नाले शैतानबाट सुरक्षा रहन्छ । यसलाई प्रत्येक नमाज़ पश्चात पढ्नुपर्छ । कुर्सीसित केही विद्वानहरूले खुट्टा राख्ने स्थान, केहीले सामर्थ्य, केहीले राज्य र केहीले अर्श अर्थ लगाएका छन् । तर अल्लाह तआलाका महानता एवं विशेषताहरूको विषयमा मोहद्दिसहरू (हदीसका ज्ञानी) र पूर्वजहरूको यही मत छ कि अल्लाह तआलाका जुन विशेषताहरू, जसरी कुर्आन र हदीसमा वर्णित छन्, उनीहरूमाथि बिना कुनै तर्क-वितर्क विश्वास गरियोस् । यसकारण यही ईमान हुनुपर्छ कि वास्तवमा कुर्सी छ, जुन अर्श (ईश्वरीय सिंहासन) भन्दा भिन्न छ । यो कुन प्रकारको छ, यसमाथि त्यो कसरी बस्दछ ? यसको वर्णन हामी गर्न सक्दैनौं किनभने यसको भौतिकता एवं वास्तविकताको विषयमा हामीलाई ज्ञान छैन ।

لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ فَمَن يَكۡفُرۡ

र अल्लाह (तआ़ला) लाई उनको सुरक्षाबाट न थकित हुन्छ न अल्छी मान्दछ। तथा ऊ धेरै महान र सर्वोच्च छ।

(२५६) धर्मको विषयमा कुनै जबरजस्ती छैन, सत्य, असत्यबाट छुट्टियो,[1] यसकारण जसले

[1]यस आयतको अवतरणका कारणहरूमा भनिएको छ कि अन्सारका केही युवक यहूदी र इसाई भइसकेका थिए, जब यी अन्सार मुसलमान भए तब उनीहरूले आफ्ना युवकहरूमाथि (जो उनका सन्तानहरू थिए), जो इसाई तथा यहूदी भइसकेका थिए, जोड दिए कि उनी मुसलमान भइहालून् त्यसपछि यो आयत अवतरित भयो। केही ब्याख्याकारहरूले यसलाई अहले किताबको लागि विशेष मानेका छन्, अर्थात् यदि मुसलमानहरूको राज्यमा अहले किताब रहन्छन्, अनि उनी जिज़्या (शरणागत कर) दिन्छन् भने उनीहरूलाई इस्लाम धर्म स्वीकार गर्न बाध्य गर्न सकिदैन, परन्तु यो आयत आदेश अनुसार सामान्य छ, अर्थात् कसैलाई पनि इस्लाम स्वीकार गर्न बाध्य गर्न सकिदैन, किनभने अल्लाह तआ़लाले सन्मार्ग र कुमार्ग दुबैलाई स्पष्ट गरिदिएको छ। तर कुफ्र र शिर्कको प्रभावलाई कम गर्नको लागि युद्ध तथा बाध्य गर्नु अर्कै कुरा हो। उद्देश्य यो हो कि समाजबाट त्यस शक्तिलाई क्षीण र प्रभावलाई समाप्त गर्नु हो, जुन अल्लाहको धर्मअनुसार कर्म र त्यसका प्रचारमा बाधक बन्दछन्, ताकि प्रत्येक व्यक्ति आफ्नो इच्छा अनुसार चाहन्छ भने कुफ्रको मार्गमा हिंडोस् अथवा इस्लाम धर्म स्वीकार गरोस्, किनभने बाधा बन्ने व्यक्तिहरू समय-समयमा देखा परिरहनेछन्, यसकारण धर्मयुद्धको आदेश र त्यसको आवश्यकता प्रलयसम्म परिरहने छ। जस्तो कि हदीसमा छ «الجِهَادُ مَاضٍ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ» (धर्मयुद्ध कयामतसम्म जारी रहनेछ) स्वयं नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले का़फिर र मूर्तिपूजकहरूसित धर्मयुद्ध गर्नुभएको छ र भन्नुभयो :

«أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّىٰ يَشْهَدُوا»

"मलाई आदेश दिइएको छ कि म मानिसहरूसित त्यसबेलासम्म धर्मयुद्ध गरुँ, जबसम्म तिनीहरू لا إله الا الله र محمد رسول الله लाई स्वीकार गर्दैनन्।" (अल-हदीस सहीह बुखा़री, किताबूल ईमान, बाब फइन ताबू अव अका़मुस्सलात) यसैप्रकार इस्लामबाट विमुख हुने दण्ड (हत्या) बाट पनि यस आयतको विवाद छैन। (जस्तो कि केही ज्ञाताहरूले सिद्ध गर्न प्रयत्न गर्दछन्) किनभने इस्लाम धर्मबाट विमुखतामाथि जुन मृत्युदण्ड दिएको छ, त्यो बाध्य गर्नु होइन बरु इस्लामी राज्यका विचारहरूको स्थितिको सुरक्षा हो, एउटा इस्लामी राज्यमा का़फिरलाई आफ्नो कुफ्रमा बस्न अधिकार त अवश्य छ, परन्तु यदि त्यो एकपटक इस्लाम धर्म स्वीकार गर्छ भने त्यसबाट बिद्रोह एव विमुखता तथा अवहेलनाको

بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

अल्लाह (तआला) का अतिरिक्त अन्य देवहरूलाई नकारेर अल्लाह (तआला) मा निष्ठा स्थापित गऱ्यो, उसले बलियो सहारा समात्यो, जुन कहिल्यै टुट्दैन र अल्लाह (तआला) सर्वश्रोता, सर्वज्ञाता छ ।

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

(२५७) निष्ठावानहरूको संरक्षक अल्लाह तआला स्वयं छ, त्यो उनीहरूलाई अन्धकार बाट निकालेर प्रकाशतिर लैजान्छ, र काफिरहरूका मित्र शैतान हुन्, उनीहरू तिनलाई प्रकाशबाट निकालि अन्धकारतिर लैजान्छन् । यी व्यक्तिहरू नरकबासी हुन्, जो सधैंभरि त्यसैमा रहिरहनेछन् ।

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ

(२५८) हे मुहम्मद ! के तिमीले त्यसलाई देखेनौं, जसले राज्य पाएर इब्राहीम (अलैहिस्सलाम) सित त्यसको पालनकर्ताको विषयमा विवाद गऱ्यो जब इब्राहीमले भने कि मेरो पोषक त त्यो हो जो जीवित पार्दछ एवं मार्दछ, (जीवन र मृत्यु प्रदान गर्दछ) उसले भन्यो म पनि जीवित पार्दछु र मार्दछु, इब्राहीम

विमुखता तथा अवहेलनाको आज्ञा दिन सकिदैन, अत: राम्ररी सोच-विचार गरेर इस्लाम धर्म स्वीकार गरोस्, किनभने यदि यसको आज्ञा दिइएको भए, मूल विचारहरूको यो महल ध्वस्त हुने थियो र दुरविचारहरूको बाढी आउने थियो जसले इस्लामी समाजमा शान्तिलाई तथा राज्यको स्थायित्वलाई खतरामा पार्न सक्थ्यो तथा जुनप्रकार मानव अधिकारको नाममा हत्या, चोरी, बलात्कार तथा डकैतीको आज्ञा प्रदान गर्न सकिदैन, त्यसैप्रकार विचारहरूको स्वतन्त्रताको नाममा इस्लामी राज्यमा वैचारिक विद्रोहको आज्ञा दिन सकिदैन । यो बाध्यता अथवा दबाब होइन । बरु विमुख हुने (मुर्तद) को हत्या त्यसैप्रकार न्यायसगत छ, जुनप्रकार हत्या तथा चारित्रिक अपराध गर्नेहरूलाई कठोर दण्ड दिनु पनि न्याय हो । एउटाको उद्देश्य राज्यको वैचारिक सुरक्षा र अर्कोको उद्देश्य देशको अशान्तिबाट सुरक्षा हो र दुबै उद्देश्य एउटा राज्यको लागि अति आवश्यक छन् । आज इस्लामी देशहरू यी दुबै उद्देश्यहरूबाट विचलित भई, जुन समस्या अशान्ति र कठिनाईहरूले घेरिएका छन्, उनलाई भन्न आवश्यक छैन ।

مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ
الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

(अलैहिस्सलाम) ले भने अल्लाह (तआ़ला) सूर्यलाई पूर्वतिरबाट ल्याउँछ, त्यसलाई तिमी पश्चिमतिरबाट ल्याउ । तब त्यो काफिर आश्चर्य चकित भयो, र अल्लाह (तआ़ला) अत्याचारीहरूलाई मार्गदर्शन गर्दैन ।

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ
خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ
يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ
اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ
كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا
أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ
مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ
وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ
حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ

(२५९) अथवा त्यस व्यक्ति समान जसको गमन त्यस बस्तीमा भयो, जुन छत सहित ढलेर भग्नावशेष भएको थियो । उसले भन्यो ,यसको मृत्यु पश्चात अल्लाह तआलाले त्यसलाई कसरी जीवित पार्नेछ ?[1] तब अल्लाह (तआ़ला) ले त्यसलाई सय वर्षसम्मका लागि मारिदियो,र त्यसलाई (जीवित) उभ्यायो, सोध्यो, "कति अवधि यस अवस्थामा व्यतीत भयो ?" उत्तर दियो कि, "एक दिन अथवा दिनको केही भाग ।"[2] अल्लाहले भन्यो तिमी यस अवस्थामा सय वर्षसम्म रहयौ । अनि अब तिमी आफ्नो भोजन पदार्थलाइ

[1](أو كالذي) को सम्बन्ध प्रथम घटनासित छ एउटा अर्थ हो कि तपाईंले (पहिलो घटना जस्तै) त्यस व्यक्तिको कथामा विचार गर्नुभएन जो एक वस्तीबाट गुज्रो, त्यो व्यक्ति को थियो ? यसको विषयमा विभिन्न मत व्यक्त गरिएका छन् । धेरै प्रसिद्ध नाम आदरणीय वजैरको छ जसको केही सहाबा र ताबईन पक्षधर छन् । والله أعلم यसभन्दा पहिलाको घटना (आदरणीय इब्राहीम र नमरुद) मा प्रतिबन्ध अल्लाह तआ़लाको प्रमाण थियो र यस दोस्रो घटनाले त्यस व्यक्तिलाई र त्यसको गधालाई सय वर्ष पश्चात पूनर्जीवित गरिदियो यहाँसम्मकि त्यसका खाने-पिउने कुरोलाई पनि नष्ट हुन दिएन । त्यही अल्लाह तआ़ला केयामतका दिन सबै मनुष्यहरूलाई पुनर्जीवित गर्नेछ । जब त्यो सय वर्ष पश्चात जीवित गर्न सक्दछ, भने हजारौं वर्ष पश्चात उसको लागि के कठिनाई छ ।

[2]भनिन्छ कि जब त्यो व्यक्ति मरेको थियो तब सूर्य उदाएको केही समय व्यतीत भएको थियो र जब त्यो जीवित भयो तब सन्ध्या पनि भएको थिएन । तसर्थ उसले अनुमान लगाएको थियो कि यदि म हिजो आएको थिएँ भने एक दिन बित्यो अन्यथा दिनको केही भाग व्यतीत भएको छ जबकि वास्तविकता यो छ कि यसको यस घटनाको अवधि सय वर्षको थियो ।

وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ ۙ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

हेर कि कदापि नष्ट भएन, र आफ्ना गधालाई पनि हेर । हामीले तिमीलाई मानिसहरूका लागि लक्षण बनाउँछौं । तिमी हेर कि हामी अस्थिहरूलाई कुन प्रकारले खडा गर्छौं, फेरि तिनीहरूमाथि मासु चढाउँछौं ।" जब यो सबै स्पष्ट भइसक्यो, तब त्यसले भन्यो "म जान्दछु कि अल्लाह (तआला) सर्वशक्तिमान छ ।"[1]

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ ۖ

(२६०) र (स्मरण गर) जब इब्राहीम (अलैहिस्सलाम) ले भने,"हे मेरो प्रभु ! मलाई देखाउ कि तिमी मृतकलाई कसरी जीवित पार्नेछौ ?"[2] अल्लाह (तआला) ले

[1]अर्थात् विश्वास त मलाई पहिले नै थियो, तर अब आँखाले देखेर विश्वास एवं ज्ञानमा झन् दृढता आयो ।

[2]यो जीवन-मृत्युको दोस्रो घटना हो, जुन एक परम आदरणीय पैग़म्बर माननीय इब्राहीम अलैहिस्सलामको इच्छा र उनको हृदयको सन्तुष्टिका लागि देखाइयो । चार पंक्षी कुन-कुन थिए ? व्याख्याकारहरूले विभिन्न नाम भनेका छन्, परन्तु नामहरूको निर्धारणले कुनै लाभ छैन, यसकारण अल्लाहले पनि उनीहरूका नामको वर्णन गरेन । यी चार विभिन्न पंक्षी थिए (فصرهن) को एउटा अर्थ (أملهن) गरिएको छ, अर्थात उनलाई "हिलाले" (परिचित गराइहालून्) ताकि जीवित भएपश्चात उनलाई सरलताले चिन्न सकुन् कि यी तिनै पंक्षी हुन् र कुनै प्रकारको शंका शेष नरहोस् । यस अर्थको आधारमा यो मान्नुपर्ने छ कि (ثم قطعهن) अनि उनीहरूलाई (टुक्रा-टुक्रा गर) लुकेको छ । अर्को अर्थ قطعهن (टुक्रा टुक्रा गर) सित गरिएको छ । यस स्थितिमा नलुकेको मानेर अर्थ स्पष्ट हुन्छ । अर्थ यो हो कि टुक्रा-टुक्रा गरी विभिन्न पहाडहरूमा यिनका भाग मिलाएर राखिदेउ, अनि तिमी आवाज दिन्छौ भने तिनीहरू जीवित भएर तिम्रो पासमा आउनेछन् । अतः यस्तै नै भयो । केही आधुनिक एवं प्राचीन ब्याख्याकार जो सहाबा र ताबईनको ब्याख्या तथा महात्माहरूका (सलफ) विचार र नियमहरूलाई विशेषता दिदैनन् (فصرهن) को अनुवाद "परिचित गराउ" गरेका छन् र तिनका टुक्रा-टुक्रा गर्न र पहाडहरूमा तिनका भाग छर्नलाई र त्यसपछि अल्लाहको शक्तिले तिनलाई जोड्ने कुरो उनीहरू स्वीकार गर्दैन । तर यो ब्याख्या सही होइन । यसबाट घटनाको सारा सम्मान समाप्त हुन्छ । र मरेकालाई जीवित पार्ने प्रश्न जस्ताको त्यस्तै बनिरहन्छ । यद्यपि यस घटनाको वर्णनको उद्देश्य अल्लाह तआलाको महान शक्ति जीवनमरणमाथि उसको पूर्णरुपले प्रभावको प्रमाण

قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِيْ ؕ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِيْنَكَ سَعْيًا ؕ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝٢٦٠

भन्यो,"तिमीलाई ईमान (विश्वास) छैन र ?" उत्तर दिए, "ईमान त छ तर मेरो हृदयलाई सन्तोष प्राप्त हुनेछ।" भन्यो,"चार वटा पंक्षी ल्याउ", तिनीहरूलाई टुक्रा-टुक्रा पार । अनि हरेक पर्वतमा उनको एक-एक भाग राखिदेउ। अनि उनीहरूलाई बोलाउ, तिनीहरू तिम्रो पासमा तीव्र गतिले आइपुग्ने छन् । र जानिराख कि अल्लाह (तआला) सर्वशक्तिशाली एवं सर्वज्ञानी छ ।

مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ؕ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝٢٦١

(२६१) जुन व्यक्तिहरू आफ्ना धन सम्पत्ति अल्लाह (तआला) का मार्गमा खर्च गर्दछन्, उनीहरूको समानता त्यस गेडा (दाना) जस्तो छ, जसमा सातवटा बालाहरू निस्कन्छन् र हरेक बालामा सय वटा दाना हुन्छन्, र अल्लाह (तआला) जसलाई चाहन्छ, कैयौं गुणा बृद्धि गरि प्रदान गर्दछ ।[1]

हो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले आदरणीय इब्राहीमको यस घटनाको वर्णन गरी भन्नुभयो : «نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ»
"हामी इब्राहीमभन्दा धेरै शंकाको अधिकारी छौं ।" (सहीह बुखारी किताबूत्तफ्सीर) यसको अर्थ यो कदापि होइन कि इब्राहीमले शंका गर्नुभयो अत: हामीलाई उनीभन्दा अधिक शंकाको अधिकार पुग्दछ। बरु अर्थ यो हो कि आदरणीय इब्राहीमबाट शंकाको निस्तारण छ, अर्थात इब्राहीमले जीवन मृत्युको समस्यामा शंका गर्नुभएन, यदि उहाँले शंकाको प्रदर्शन गरेको भए, हामी अवश्य शंका गर्नमा उनीभन्दा अधिक अधिकारी हुन्थ्यौं। (र जानकारीको लागि हेर्नुस् फ़तहुल क़दीर, अल-शौकानी)

[1] यो अल्लाहको मार्गमा दान दिनुको श्रेष्ठता हो। यसबाट तात्पर्य यदि धर्मयुद्ध छ भने यसको अर्थ यो हुनेछ कि धर्मयुद्धमा व्यय गरिएको धनको पुण्य यो हुनेछ। र यदि यसबाट तात्पर्य सबै पुण्यका लागि व्यय गरिएको धन हो भने यो श्रेष्ठता व्यय तथा दान जुन स्वेच्छाले अल्लाहको मार्गमा गरिएको हुनेछ र अन्य पुण्य الحسنة بعشر أمثالها (एक पुण्यको प्रतिफल दश गुना छ) को परिधिमा आउने छ। (फतहुल क़दीर) अर्थात अल्लाहको मार्गमा व्यय गरिएको धनको महत्व एवं विशेषताको कारण स्पष्ट छ कि जबसम्म सामान र हतियारका युद्धको लागि प्रबन्ध हुनेछैन,

र अल्लाह (तआ़ला) महान, ब्यापक एवं सर्वज्ञाता छ ।

الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى ۙ لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

(२६२) ती व्यक्तिहरू जसले आफ्ना धन अल्लाह (तआ़ला) को मार्गमा खर्च गर्दछन्, अनि त्यस पश्चात उपकार जताउँदैनन् र न कष्ट दिन्छन् ।[1] उनीहरूको फल उनीहरूको प्रभुको पासमा छ, उनलाई न त कुनै भय हुनेछ, न उनी उदास (शोकग्रस्त) हुनेछन् ।

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى ۗ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

(२६३) कोमल वचन र क्षमा त्यस दानभन्दा उत्तम छ, जसपश्चात दुख दिइन्छ ।[2] र अल्लाह (तआ़ला) निस्पृह एवं अत्यन्त सहनशील छ ।

सेनाको कार्य पनि शून्य हुनेछ । सामान र हतियार बिना धन एकत्रित गर्न सकिँदैन ।

[1]अल्लाहको मार्गमा धन व्यय गर्नुको श्रेष्ठताको जुन वर्णन भइसकेको छ केवल त्यस व्यक्तिलाई प्राप्त हुन सक्नेछ, जो माल व्यय गरिसके पश्चात उपकार जनाउँदैन, र मुखले यस्ता शब्द भन्दैन जसबाट कुनै निर्धनको सम्मानलाई चोट पुग्दछ र उसलाई कष्टको आभास हुन्छ । यो यति ठूलो अपराध हो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "केयामतका दिन अल्लाह तआ़ला तीन प्रकारका व्यक्तिहरूसँग कुरा गर्ने छैन, ती मध्ये एउटा उपकार जताउने व्यक्ति हो ।" (मुस्लिम किताबुल ईमान)

[2]भिक्षुकसित कोमल वचनले बोल्नु तथा प्रार्थनारुपी वाक्य (अल्लाह तिमीलाई पनि र मलाई पनि अन्य कृपा र दया प्रदान गरोस् आदि) बाट उत्तर दिनु उचित कथन हो । (مغفرة) को अर्थ हो कि भिखारी र त्यसको आवश्यकतालाई मानिसहरू समक्ष प्रदर्शित गर्नुबाट रोकिनु तथा त्यसलाई लुकाउनु हो । र यदि भिखारीको मुखबाट कुनै अनुचित शब्द निस्कन्छ तैपनि त्यसलाई नसुने झैं गर्नु पनि यसमा सम्मिलित छ । अर्थात भिखारीलाई दान दिनुको सट्टा उससित कोमल वचन बोल्नु, उसको कुनै अन्यथा कुरोलाई नसुनेझैं गर्नु तथा त्यसलाई लुकाउनु राम्रो हो, जसपश्चात त्यसलाई मानिसहरू सामु अपमानको सामना गर्न नपरोस् तथा त्यसको हृदयलाई कष्ट नहोस् । यसकारण हदीसमा भनिएको छ «الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ» (कोमल वचन पनि दान हो) र आफ्नो भाईसित नम्रतासित भेट्नु उचित अर्थात् भलाई हो । «وَإِنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ» (सहीह मुस्लिम उदधृत फ़तहुल क़दीर)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُبْطِلُوا۟ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

(२६४) हे निष्ठावानहरू ! आफ्ना दानलाई उपकार जताएर र दुख पुर्‍याएर व्यर्थ नगर ,जुन प्रकारले त्यो व्यक्ति जो आफ्नो धन देखावा (प्रर्दशन) को लागि खर्च गर्दछ र न अल्लाह (तआला) प्रति ईमान राख्दछ र न प्रलयमा, त्यसको उपमा त्यस चिल्लो ढुङ्गाको जस्तो छ, जसमाथि अलिकति माटो रहन्छ, अनि त्यसमाथि जोडदार वर्षा हुन्छ र त्यसल त्यसलाई बिल्कुल स्वच्छ र कठोर छाडिदिन्छ ।[1] यी पाखण्डीहरूलाई आफ्ना कमाईबाट कुनै कुरो हात लाग्दैन र अल्लाह (तआला) क़ाफिरहरूका समुदायलाई मार्गदर्शन गर्दैन ।

وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَـَٔاتَتْ أُكُلَهَا

(२६५) र ती व्यक्तिहरुको उपमा जो आफ्ना माल अल्लाह (तआला) को प्रसन्नताको प्राप्तिको लागि खुशी हृदयले र विश्वासका साथ खर्च गर्दछन्, त्यस बगैंचा जस्तो छ, जुन अग्लो धर्तीमा छ[2] र जोडदार वर्षाले आफ्नो फल

[1]यस आयतमा यो भनिएको छ कि दान-पुण्य गरेर, उपकार गरेर, जताउनु र कष्टदायक कुराहरू गर्नु ईमानवालाहरूलाई शोभा दिंदैन, बरु ती मानिसहरूको बानी हो, जो मुनाफिक़ (अवसरवादी) छन्, उनीहरू आडम्बरको लागि खर्च गर्दछन् । अर्को यस्तो व्यय गर्नुको तुलना यस्तो छ कि जस्तो पत्थरको चट्टानमा माटो जम्छ र कोही त्यसमा बिउ छरिदिन्छ र त्यस पश्चात भारी वर्षा हुन्छ, अनि सबैथोक बगेर जान्छ र त्यो पत्थर माटोबाट बिल्कुल सफा हुन्छ । (अर्थात्) जुनप्रकार त्यो वर्षा त्यस पत्थरको लागि लाभप्रद भएन, त्यसैप्रकार देखावटीको दान पनि त्यसलाई कुनै लाभ पुर्‍याउन सक्ने छैन ।

[2]यो ती ईमानवालाहरूको शोभा हो जो अल्लाह तआलालाई प्रसन्न गर्नको निम्ति व्यय गर्दछन् । यिनको खर्च त्यस बगैंचा समान छ, जुन अत्याधिक उचाईमा छ, कि यदि अधिक बर्षा हुन्छ भने आफ्नो फल दुईगुना गर्नसक्छ । र यदि वर्षा हुँदैन भने सिमसिमे पानी नै उसको लागि पर्याप्त छ । यसप्रकारको दान पनि, चाहे जति कम किन नहोस्, परन्तु अल्लाहकहाँ कैयन् गुना प्रतिफल र पुण्य हुनेछ । جنة त्यस धर्तीलाई भन्दछन् जसमा यति अधिकताले वृक्ष हुन्छन् कि तिनी धर्तीलाई ढाक्छन् अथवा बगैंचा जसको चारैतिर यति बाक्लो झाडी हुन्छ कि बाग-वृष्टिबाट ओझेल हुन्छ । यो जिन्न शब्दबाट लिइएको छ ।

ضِعْفَيْنِ ۚ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

दोब्बर उत्पन्न गर्छ र त्यसमा वर्षा नभएतापनि सिमसिम पानी नै प्रशस्त छ, र अल्लाह (तआला) तिम्रा कर्महरूलाई देखिराखेको छ ।

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ

(२६६) के तिमीमध्ये कुनै पनि व्यक्ति यो चाहन्छ कि त्यसको खजुर र अंगूरहरुको बगैंचा होउन्, जसमा नहरहरू बगिराखेका होउन् र हरप्रकारको फल प्राप्त होस्, र त्यस व्यक्तिलाई वृद्ध अवस्था लागिसकेको छ, त्यसका निर्बल सन्तानहरू पनि छन् । र एक्कासि बागमा ठूलो बतास आओस् र त्यसमा आगो पनि होस् जसबाट बाग भस्म हुन पुगोस ।[1] यसैप्रकार अल्लाह (तआला) तिम्रा लागि निशानीहरू

जिन्न त्यस सृष्टिलाई भन्दछन्, जुन आँखाले देखिदैंन । गर्भमा भएका बच्चालाई "ज़नीन" भनिन्छ किनभने त्यो पनि देखिदैन । उन्मादलाई जुनून भनिएको छ किनभने यसबाट पनि बुद्धिमाथि आवरण पर्दछ र जन्नत (स्वर्ग) लाई जन्नत भन्दछन् किनकि यो दृष्टिगोचर छैन । ربوة अग्लो धर्तीलाई भन्दछन् । وابل ठूलो वर्षालाई भन्छन् ।

[1]यसै आडम्बरको हानिलाई स्पष्ट गर्न र त्यसबाट बच्नको लागि थप उदाहरण दिईदैछ कि एक व्यक्तिको बाग होस्, जसमा हरेक प्रकारका फल होउन् (अर्थात) त्यसबाट अधिक लाभको आशा होस्, । त्यो व्यक्ति बुढो भएको होस् र त्यसका स-साना नानीहरू होउन् । (अर्थात) त्यो आफ्नो बद्ध अवस्थाको कारण परिश्रम गर्न नसकोस् र उसको सन्तान पनि बृद्धावस्थाको सहारा त के भन्ने स्वयं आफ्नो बोझ उठाउने योग्य नहोस् । यस स्थितिमा तेज गतिको आँधि आओस् र त्यसको बगैंचा सखाप भएको होस् अब त त्यो न स्वयं बगैंचा लगाउने स्थितिमा रह्यो र न उसको सन्तान । यही स्थिति आडम्बरको लागि खर्च गर्नेहरूको कयामतको दिन हुनेछ । पाखण्ड एवं आडम्बरका कारण उनीहरूका सारा कर्म ब्यर्थ हुनेछन्, जबकि त्यहाँ पुण्यको अति आवश्यकता हुनेछ । र पुन: सत्कर्म गर्ने समय हुने छैन, अल्लाह तआला भन्नुहुन्छ कि के तिमी चाहन्छौ कि तिम्रो यही दशा होस् ? आदरणीय इब्ने अब्बासले यस उदाहरणको लक्ष्य ती व्यक्तिहरूलाई पनि भन्नुभएको छ, जो जीवनभरी पुण्यको कार्य गर्दछन्, परन्तु बृद्ध अवस्थामा शैतानको जालमा फँसेर अल्लाहको अवज्ञाकारी बन्दछन्, जसबाट जीवनभरिका पुण्य बर्बाद हुन्छ । (सहीह बुखारी उधृत फतहुल बदीर तथा इब्ने कसीर)

لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

स्पष्ट रुपमा वर्णन गर्दछ, ताकि तिमी चिन्तन-मनन गर्न सक ।

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُواْ ٱلْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ ۚ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾

(२६७) हे निष्ठावानहरू हो ! आफ्नो पवित्र आय मध्ये र धर्तीबाट तिम्रो निम्ति हामीले उमारेका कुराहरू मध्येबाट खर्च गर ।[1] तिनीमध्ये नराम्रो कुराहरूलाई खर्च गर्ने विचार नगर,जसलाई तिमी स्वयं ग्रहण गर्ने छैनौं, तर आँखा चिम्लिदिने अवस्था बाहेक[2] र जानीराख अल्लाह (तआ़ला) निस्पृह र प्रशंसनीय छ ।

ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم

(२६८) शैतानले तिमीलाई निर्धनताबाट तर्साउँछ, र अशिष्टताको आदेश दिन्छ ।[3]

---

[1]दानलाई स्वीकार गर्नको लागि आवश्यक छ कि उपकार र आडम्बरबाट शुद्ध रह, (जस्तो कि पछिल्ला आयतहरूमा भनिसकिएको छ । त्यसैप्रकार यो पनि आवश्यक छ कि त्यो उचित एवं शुद्ध कमाईबाट होस् । चाहे त्यो कारोबार (व्यापार अथवा उद्योगद्वारा) होस् अथवा कृषि र बगैंचाहरूको उत्पादनबाट र यो भन्नुभयो कि, "अपवित्र कुराहरूलाई दान गर्ने चेष्टा नगर ।" तसर्थ अपवित्र कुराहरूसित तात्पर्य त्यो कुरो छ, जुन अवैध कमाईबाट हुन्छ । अल्लाह (तआ़ला) त्यसलाई स्वीकार गर्दैन । हदीसमा छ (إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لا يَقْبَلُ إِلَّا طيباً) (अल्लाह तआ़ला पवित्र छ र त्यो पवित्र कुराहरूलाई स्वीकार गर्दछ) अर्को अपवित्रका अर्थ बेकार तथा प्रयोगमा नआउने कुराहरूसित छ । बेकार कुराहरू पनि अल्लाहको मार्गमा खर्च नगर । जस्तो कि आयत ﴿لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ को पनि लाभ छ । यसको अवतरण हुने सम्बन्धमा भनिएको छ कि मदीनामा केही अन्सार खराब, प्रयोगमा नआउने खज़ूरहरूलाई दान स्वरुप मस्जिदमा दिएर जान्थे, जसपश्चात यो आयत उत्र्यो । (फ़तहुल क़दीर उधृत तिर्मिजी र इब्ने माजा़ आदि)

[2]अर्थात् जुन प्रकारले तिमी स्वयं बेकार कुरा लिन राम्रो ठान्दैनौ, त्यसैप्रकार अल्लाह तआ़लाको मार्गमा राम्रो कुरा नै खर्च गर ।

[3]अर्थात् यदि पुण्यको कार्यमा धन व्यय गर्नुछ, त शैतान यो भय उत्पन्न गराउँछ कि यसबाट तिमी निर्धन एवं भिखारी हुनेछौ । तर नराम्रो कार्यहरूमा व्यर्थ गर्नुमा यस्ता विचारहरूलाई निकट आउन दिँदैन बरु यी नराम्रा कुराहरूलाई यसप्रकार बनाई सिंगारी प्रस्तुत गर्दछ कि तिनका लागि लुकेका इच्छाहरू यसप्रकार जागृत हुन्छन् कि उनीमाथि मनुष्य ठूलोभन्दा ठूलो धन व्यय गरिदिन्छ । यसकारण यो देखिएको छ कि मस्जिद, मदरसाहरू र कुनै अन्य पुण्य कार्यको लागि यदि कोही

مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

र अल्लाह (तआ़ला) तिमीलाई आफ्नो क्षमा र कृपाको वचन दिन्छ । अल्लाह (तआ़ला) अति दयालु एवं सर्वज्ञ छ ।

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

(२६९) त्यो जसलाई चाहन्छ, ज्ञान-बुद्धि दिन्छ । र जसलाई बुद्धिमत्ता दिइयो, निश्चय नै त्यसलाई थुप्रै भलाई (कल्याणकारी वस्तु) दिइयो ।[1] र शिक्षा केवल बुद्धिमान नै प्राप्त गर्दछन् ।

وَمَا أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ ۗ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ

(२७०) तिमी चाहे जति खर्च गर (अर्थात् दान गर) र चाहे जे भाकल मान,[2] त्यसलाई अल्लाह (तआ़ला) जान्दछ र अत्याचारीहरूको कोही सहायक छैन ।

अनुदानको लागि पुग्दछ भने, धनवान मानिसहरु सय-दुईसयका लागि कैयन् पटक आफ्नो लेखा-जोखाको अवलोकन गर्दछन् माँग्नेवाला लामो समयसम्म प्रतीक्षा गरी कहिलेकाहीं कैयौपटक दगुर्छन् तर त्यही व्यक्ति सिनेमा, टेलिभिजन, शराब, कुकर्म र मुद्दाहरू आदिमा त आफ्नो धन विना सोचिसम्झी खर्च गर्दछ र यसबाट कुनै प्रकारको संकोच वा हिच्किचाहटको प्रदर्शन हुँदैन ।

[1]बुद्धिमत्ता केही धर्मगुरुहरूका निकट समझ-बुझ र ज्ञान तथा केहीका निकट राम्रो सल्लाह, कुरआनद्वारा रोकिएका कुराहरूको ज्ञान र समझ, निर्णायक शक्ति र केहीका निकट केवल किताब र सुन्नतको ज्ञान र समझ हो । अथवा यी सबै मत त्यसको परिधिमा सम्मिलित हुन सक्छन् । सहीहैनको एक हदीसमा छ कि दुई व्यक्तिहरूमा प्रतिस्पर्धा उचित छ, एक त्यो जसलाई अल्लाहले धन दियो र त्यो त्यसलाई अल्लाहको मार्गमा व्यय गर्दछ । दोस्रो त्यो जसलाई अल्लाहले बुद्धिमत्ता प्रदान गऱ्यो, जसबाट त्यो निर्णय गर्दछ र मानिसहरूलाई त्यसको शिक्षा दिन्छ । (सहीह बुख़ारी किताबुल इल्म)

[2]मनौती अथवा भाकलको अर्थ हो कि मेरो अमुक कार्य पुरा होस् अथवा अमुक दुख निवारण हुनेछ भने म अल्लाहको मार्गमा यति दान गर्नेछु । यस मनौति (भाकल) लाई पूरा गर्नु आवश्यक छ । अथवा अनुचित कार्यको भाकल मानेको छ भने त्यसलाई पूरा गर्न आवश्यक छैन । भाकल पनि नमाज़ र रोज़ाको जस्तै बन्दना हो, यसकारण अल्लाहको अतिरिक्त कुनै अरुको भाकल मान्नु त्यसको पूजा हो, जुन शिर्क हो, जस्तो कि आजकल प्रसिद्ध मजार (चिहान) हरूमा भाकल भेट चढाउनुको यो कार्य सामान्य छ । अल्लाह (तआ़ला) यस शिर्कबाट बचाओस् ।

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۚ وَإِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۗ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّاٰتِكُمْ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝

(२७१) यदि तिमीहरू दान-पुण्य प्रकटरुपले गर्दछौ भने त्यो पनि राम्रो कुरो हो र यदि तिमी त्यसलाई लुकाएर निर्धनहरूलाई दिन्छौ, भने त्यो तिम्रो लागि श्रेष्ठकर छ ।[1] अल्लाह (तआला) ले तिम्रा पाप समाप्त गरिदिनेछ र अल्लाह (तआला) तिम्रा सम्पूर्ण कर्महरूसित अवगत छ ।

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ۝

(२७२) (हे मुहम्मद!) उनीहरूलाई सत्य-मार्गमा ल्याइ उभ्याउनु तिम्रो अधिकारमा छैन, बरु मार्गदर्शन अल्लाह (तआला) दिन्छ जसलाई चाहन्छ, र तिमी जुन असल कुरो अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्दछौ त्यसको लाभ स्वयं पाउनेछौ । तिमीले मात्र अल्लाह (तआला) को प्रसन्नता प्राप्त गर्नलाई खर्च गर्नुपर्दछ । तिमी जुन धन खर्च गर्नेछौ, त्यसको पूरा-पूरा प्रतिफलहरू तिमीलाई दिइनेछ [2] तथा तिम्रो अधिकार हनन गरिने छैन ।

[1]यसबाट ज्ञात भयो कि सामान्य स्थितिमा लुकाएर दान गर्नु श्रेष्ठ छ, यसबाहेक जबकि कुनै विशेष परिस्थितिमा भनेर दान गर्नाले अन्य व्यक्तिहहरूलाई शिक्षा दिनुछ । यदि आडम्बरको सम्भावना छैन भने यस कार्यमा प्राथमिकता देखाउनेहरू जुन श्रेष्ठता प्राप्त गर्न सक्दछन्, त्यो हदीसहरूबाट स्पष्ट छ । यसप्रकारका विशेष परिस्थितिहरूका अतिरिक्त गुप्त दान नै श्रेष्ठ छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो: कि जुन व्यक्तिहरूलाई केयामतका दिन अर्शे-इलाहीको (सिंहासन) छायाँको सौभाग्य प्राप्त हुनेछ, तिनीहरूमा एक व्यक्ति त्यो पनि हुनेछ, जसले यसप्रकार गुप्तदान गरेको हुनेछ कि त्यसको बायाँ हातलाई थाहा हुने छैन कि त्यसको दाहिने हातले के खर्च (दान) गरेको छ । दानमा गुप्तराख्ने कुराको श्रेष्ठतालाई केही आलिमहरूले (धर्मगुरु) स्वेच्छात्माक दानसम्म सीमित राखेका छन्, परन्तु ज़कात (निर्धारित दानलाई) स्पष्ट गर्न श्रेष्ठ ठानेका छन् । परन्तु कुरआनको मान्यता अनिवार्य तथा स्वेच्छात्मक दुबै दानलाई सम्मिलित छ (इब्ने कसीर) र हदीसको भावार्थ पनि यसको पक्षधर छ ।

[2]ब्याख्याको वृत्तान्तमा यसको अवतरण हुने कारण यो वर्णित गरिएको छ कि मुसलमान आफ्ना मूर्तिपूजक सम्बन्धिहरूको सहायता गर्न उचित ठान्दैनथे र उनीहरू चाहन्थे कि ती पनि मुसलमान भइहालून् ।

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

(२७३) दानका पात्र मात्र ती निर्धन छन् जो अल्लाहको मार्गमा रोकिए, र जो धर्तीमा भर्मण गर्न सक्दैन ।[1] मूर्ख व्यक्तिहरू, उनीहरुले प्रश्न नगर्नुको कारण, उनीहरूलाई धनवान ठान्दछन्, तिमीले उनको अनुहार हेरेर ज्ञानले उनीहरूलाई चिन्न सक्छौं, उनीहरू मानिसहरूसित टाँसिएर भिक्षा माँग्दैनन् ।[2] तिमी जे-जति धन खर्च गर्दछौ, अल्लाह (तआला) त्यसलाई राम्ररी जान्दछ ।

[1]अल्लाह तआलाले आदेश गर्‍यो कि मार्गदर्शन गर्नु मात्र अल्लाहको अधिकारमा छ । दोस्रो कुरो यो आदेश गर्‍यो कि तिमी अल्लाहको प्रसन्नताको लागि जे-जति पनि खर्च गर्नेछौ, त्यसको पुरा फल तिमीले पाउनेछौ । यसबाट यो ज्ञात भयो कि जो सम्बन्धी मुसलमान छैनन्, उनीसँग पनि नम्रताको व्यवहार गर्नु पुण्यको कार्य हो परन्तु ज़कात केवल मुसलमानको अधिकार हो, यसलाई कुनै पनि अन्य व्यक्तिलाई दिन सकिदैन जो मुसलमान होइन ।[1] यसबाट तात्पर्य ती मोहाजिर हुन् जो मक्काबाट मदीना आए र अल्लाहको मार्गमा आउनको कारण उनको प्रत्येक कुरो छुट्यो । यस परिधिमा धर्मको शिक्षा प्राप्त गर्ने विद्यार्थी र आलिम (धार्मिक शिक्षक) पनि आउँछन् ।

[2]अर्थात् जो ईमान ल्याएका छन्, उनको विशेषता यो हो कि उनी निर्धनता एवं गरीबीको परिस्थितिमा कसैको अगाडि हात फैलाएर भिक्षा माँग्नुबाट पन्छिन्छन् । तथा कोहीसित टाँसिएर कदापि प्रश्न गर्दैनन् । (किनभने यसको पहिलो विशेषता प्रश्न गर्नबाट तर्कनु हो) (फ़त्हुल क़दीर) र केही ज्ञानीहरूले भने कि उनी भिक्षाको समय रून्ने गर्दैनन् र जुन कुराहरूको उनीहरूलाई आवश्यकता हुँदैन, त्यसको माग गर्दैनन् यसकारण कि إلحاف को अर्थ यो हो कि आवश्यकता नभएपछि पनि (व्यवसायको रूपमा) मानिसहरूसित माग्दछन्, यस भावार्थको पुष्टि हदीसबाट हुन्छ, जसमा भनिएको छ कि,"गरीब त्यो होइन, जो एक-एक, दुई-दुईवटा गाँसको लागि दैलो-दैलो गई प्रश्न गर्दछ । गरीब त त्यो हो जो प्रश्न गर्नबाट पन्छिन्छ ।" अनि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले आयत ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا﴾ (को उदाहरण दिनुभयो) (सहीह बुख़ारी, तफ़सीर वअल-ज़कात) यसकारण व्यवसायिक भिक्षुहरूका अतिरिक्त धर्मको शिक्षा प्राप्त गर्नको लागि हिज़रत गर्ने विद्यार्थी, आलिमहरू र किम्ती पोशाक लगाउने मानिसहरूको खोज गरी, जसलाई आवश्यकता त छ, तर कसैको अगाडि हात फैलाउन चाहँदैनन्, सहायता गर्नुपर्छ । यसबाहेक हदीसमा आएको छ कि जसको पासमा यति सम्पत्ति छ, जुन त्यसको

اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَ النَّهَارِ سِرًّا وَّ عَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝

(२७४) जुन मानिसहरू आफ्नो सम्पत्ति र ातदिन लुकाएर अथवा खुल्ला रुपले खर्च गर्दछन्, उनीहरूका लागि उनीहरूका प्रभुको पासमा प्रतिफल छ, उनीहरूलाई न कुनै भय छ र न कुनै शोक नै ।

اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ

(२७५) ब्याज खाने[1] मानिसहरू त्यसरी नै उभिने छन्, जसरी त्यो उभिने छ,

जीवनयापनको लागि प्रशस्त छ, तर यसको उपरान्त त्यो मानिसहरूको अगाडी हात फैलाउँछ, त कयामतको दिन त्यसको अनुहार रगतले रक्तम्य हुनेछ । (विवरण अहलुस-सुनन, अल-अरबा, तिर्मिजी, किताबुल जकात)

[1] ربوا को अर्थ शब्दकोषमा अधिकता तथा बढोत्तरी छ। र धार्मिक नियमहरूमा यसलाई ब्याज भन्दछन्। यसका दुईभाग यसप्रकार छन्। एक रिबा-फज्ल र दोस्रो रिबा-नसीअः प्रथम जुन छ : वस्तुहरूमा कमी अथवा अधिकता अथवा नगद-ऋणको कारणले हुन्छ । जसको विवरण हदीसमा छ। जस्तै गहुँको साटो गहुँसित गर्नु, यसको लागि भनिएको छ कि बराबर -बराबर होस् । दोस्रो हात-हातै होस् । यसमा कमी अथवा अधिकता हुन्छ भने तैपनि अरु हात-हातै हुनको अतिरिक्त एक नगद अर्को उधारो अथवा दुबै नै उधार हुन्छ, तैपनि ब्याज हुन्छ। रिबा "नसीया" को अर्थ हो, कसैलाई जस्तो छ: महिनाको लागि सय रुपैयाँ यस शर्तमा दिनु कि फिर्ता एक सय पचीस रुपैयाँ हुनेछ । पचीस रुपैयाँ छ: महिनाको छुटको लागि लिइयोस् अली (رضي الله عنه) बाट सम्बन्धित वाक्यमा यसलाई यसप्रकार वर्णित गरिएको छ, "كُلُّ قَرْضٍ جَرَّ مَنْفَعَةً فَهُوَ رِبًا" (ऋणमा लिइएको लाभ ब्याज हो) यो ऋण आफ्नो आवश्यकताको लागि लिइएको होस् अथवा ब्यवसायको लागि दुबैप्रकारका ऋणमा लाभ (ब्याज) हराम (अवैध) छ। अशिक्षित कालमा यसप्रकारका दुबै ऋणहरूको प्रचलन थियो। धार्मिक नियमले दुबैमा कुनै प्रकारको भेद नगरीकन दुबै प्रकारले प्राप्त ब्याजलाई कठोरताका साथ हराम भन्नु भएको छ। यसकारण केही व्यक्तिहरूको यो भनाई छ कि ब्यवसायको लागि लिइएको ऋण (जो सामन्यत बैंकहरूबाट लिइन्छ) यसमा लिइएको अधिक धन ब्याज होइन, यसकारण कि ऋण लिनेवाला यसबाट लाभ उठाउँछ । त्यसको केही भाग त्यो बैंकलाई अथवा ऋण दिनेवालालाई फर्काइदिन्छ भने यसमा के अनुचित छ ? यसमा कठिनाई ती नयाँ विचारकहरूलाई देखिदैन जो ब्याजलाई उचित सिद्ध गर्न चाहन्छ, अन्यथा धार्मिक नियममा त यसमा बडो कठिनाई छ। जस्तै ऋण लिएर ब्यवसाय गर्नेवालालाई त्यस ब्यवसायबाट लाभ हुनु आवश्यक छैन। कैयौं पटक ब्यवसायमा लगाइएको सारा धन डुबेर जान्छ, जबकि यसको विपरीत ऋण दिनेवाला (चाहे बैङ्क होस् वा कुनै साहू-महाजन) त्यसको लाभ निर्धारित छ, जसको भुक्तानी प्रत्येक स्थितिमा अनिवार्य छ। त्यो अत्याचारको स्पष्ट प्रमाण हो, भनेपछि इस्लामी धर्म नियमहरू कसरी त्यसलाई उचित भन्न सक्दछन् ?

يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ؕ فَمَنْ جَآءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ؕ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ؕ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۷۵﴾

जसलाई शैतानले छोएर बौलाहा बनाईदिन्छ ।[1] यसकारण कि यिनीहरूले भन्ने गर्थे कि ब्यापार पनि त ब्याज समान छ ।[2] जबकि अल्लाह (तआला़ले) ब्यापारलाई हलाल (बैध) गऱ्यो र ब्याजलाई हराम (अबैध) र जो ब्यक्ति आफ्नो पासमा आएको अल्लाह (तआला़) को शिक्षा सुनेर कार्य त्याग्छ, त्यसको लागि त्यो छ, जुन ब्यतीत भयो ।[3] र उसको मामिला अल्लाह (तआला़) को पासमा छ[4] र जो पुनः (हरामतिर) फर्क्यो त्यो नरकवासी हो, उनीहरू सधैंभरि त्यसैमा रहनेछन् ।

बरु धार्मिक नियम त निष्ठावानहरूलाई समाजका ती ब्यक्ति जसलाई सहायताको आवश्यकता छ, बिना कुनै सांसारिक लाभको कामना गरी, यसप्रकारका मानिसहरूलाई सहायता गर्ने कुरोमा जोड दिन्छ, जसबाट समाजमा भ्रातृत्व, प्रेम, सहायता, आदर एवं सम्मानको भावना उत्पन्न होस्, यसको विपरीत ब्याजको यस नियमले कठोरता र स्वार्थलाई प्रोत्साहन हुन्छ । एउटा धनवानलाई आफ्नो धनबाट लाभको इच्छा हुन्छ, चाहे समाजका ती मानिसहरू, रोग, भोक र निर्धनताबाट पीडित नै किन होउन् अथवा बेरोजगार हुनको करण आफ्नो जीवनसित मोह नहोस् । धार्मिक नियम यस कठोरता तथा अत्याचारलाई कसरी रुचाउन सक्छ ? यसका अझै धेरै अन्य हानिहरू छन्, यहाँ विस्तारको आवश्यकता छैन । अतः ब्याज बिल्कुल हराम (अबैध) छ, चाहे ब्याज व्यक्तिगत (आफ्नो आवश्यकताको लागि लिएको ऋणमा ब्याज) होस् अथवा संस्थागत ब्याज (ब्यवसायिक कार्यमा लिएको ऋणमा ब्याज) होस् ।

[1]ब्याज लिनेको यो स्थिति चिहानबाट उभिने समय अथवा प्रलयको मैदानमा हुनेछ ।

[2]हाँलाकि ब्यापारमा त धन सामाग्रीको परस्पर लेनदेन भईनै रहन्छ । दोस्रो यसमा लाभ-हानिको सम्भावना रहन्छ, जबकि ब्याजमा यी दुबै कुरा हुँदैनन् । अतः अल्लाहले बेच्नलाई वैध र ब्याजलाई अबैध भनेको छ । अनि यी दुबै एउटै कसरी हुन सक्छन् ?

[3]ईमान स्थापित गरे पश्चात तथा क्षमा माँगे पश्चात पछिल्ला ब्याज लिएको कुरोमा पकड हुने छैन ।

[4]कि त्यो क्षमा माँगे पश्चात अडिग रहन्छ अथवा फेरिबाट कु-कर्म तथा कुविचार को कारण त्यसलाई त्यसको स्थितिमा छाडिदिन्छन् । यसकारण पुनः ब्याज लिनेलाई कठोर दण्डको धम्की छ ।

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ﴿٢٧٦﴾

(२७६) अल्लाह (तआला) ले ब्याजलाई मेटाउने र दानलाई बढाउनेछ।[1] र अल्लाह (तआला) कुनै कृतघ्न एवं पापीलाई मित्र बनाउँदैन।

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٧﴾

(२७७) जुन व्यक्तिहरू ईमानका साथ (सुन्नत अनुसार) काम गर्दछन्, नमाज़लाई स्थापित गर्दछन् र ज़कात दिन्छन्, तिनीहरूको फल तिनीहरूको पालनकर्तासँग रहेको छ, उनीहरूलाई न त कुनै भय हुनेछ र न कुनै दु:ख।

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٧٨﴾

(२७८) हे निष्ठावानहरू ! अल्लाह तआलासित डर मान्दै गर। अनि जुन ब्याज बाँकी छ त्यसलाई छाडिदेउ यदि तिमी साँच्चिकै निष्ठावान् हौ।

فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٩﴾

(२७९) अत: यदि यस्तो गर्दैनौ भने अल्लाह (तआला) र त्यसका रसूलसित युद्धका लागि तयार होऊ।[2] र यदि क्षमा माँग्दछौ भने तिम्रो मूलधन तिम्रै हुनेछ, न तिमीहरू अत्याचार गर न तिमीमाथि अत्याचार गरियोस्।[3]

[1] यो ब्याजको वास्तविक एवं आत्मिक हानि पश्चात दानका लाभहरूको विवरण हो। ब्याजमा हेर्दाखेरी वढोत्तरी हुन्छ, परन्तु त्यसको आध्यात्मिक अर्थ अनुसार परिणाम स्वरुप ब्याजको धन त्यसको बरबादी एवं बिगाडको कारण बन्दछ। यस कुराको समर्थन अब पाश्चात्य देशका अर्थशास्त्रीहरू पनि गर्न थालेका छन्।

[2] यो यस्तो कडा चेतावनी हो, जुन कुनै अन्य अपराधको सम्बन्धमा आएको छैन। यसकारण आदरणीय अब्दुल्लाह बिन अब्बासले भन्नुभएको छ कि यदि कुनै व्यक्ति इस्लामी राज्यमा ब्याज त्याग्न तयार छैन भने समयको राज्य प्रमुखको दायित्व छ कि त्यसबाट क्षमा-याचना गराओस्। (किनभने त्यो अल्लाह तथा रसूलसित युद्धको घोषणा गरिराखेको छ) तथा नरोकिएको अवस्थामा त्यसको घाँटी काटिदेओस्। (इब्ने क़सीर)

[3] तिमी यदि मूलधनभन्दा अधिक धन असूल गर्नेछौ भने यो तिम्रो अत्याचार हुनेछ र यदि तिमीलाई मूलधन दिईदैन भने त्यो तिमीमाथि अत्याचार हुनेछ।

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾

(२८०) र यदि कोही निर्धन छ भने त्यसलाई सुविधासम्म समय दिनुपर्छ । तथा दान गरिदिन्छौ भने तिम्रो लागि अति श्रेष्ठ छ,[1] यदि तिमीमा ज्ञान छ भने ।

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

(२८१) र त्यस दिनसित तर्स, जसमा तिमी सबै (अल्लाह तआला) तिर फर्काइनेछौ र प्रत्येक व्यक्तिलाई त्यसको कर्मअनुसार पूरा-पूरा प्रतिफल दिइनेछ र उनीमथि अत्याचार गरिने छैन ।[2]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ

(२८२) हे ईमानवालाहरू ! जब तिमीहरूले निर्धारित अवधिका लागि एक-अर्कासित लेनदेन गर्छौ तब त्यसलाई लेख्ने गर ।[3]

[1]अज्ञान कालमा ऋणलाई भुक्तानी नगर्नका कारण ब्याजमाथि ब्याजले मूलधनमा यति बृद्धि हुन्थ्यो कि एउटा सानो मूलधन एउटा पर्वत बन्न पुग्दथ्यो, जसको भुक्तानी गर्न असम्भव हुने गर्दथ्यो । अल्लाह तआलाले आदेश दियो कि यदि कोही निर्धन छ भने (ब्याज त लिनै हुन्न तथा मूलधन लिनमा पनि) सरलताले त्यसलाई भुक्तानी गर्न समय दिनुपर्छ र यदि ऋण क्षमा गरिदिन्छौ भने यो झन् श्रेष्ठ छ । हदीसमा पनि यसको श्रेष्ठताको वर्णन गरिएको छ कति अन्तर छ दुबै नियमहरूमा सहायताको ? एउटा पूर्णरुपले कठोरता, अत्याचार र स्वार्थी नियम र दोस्रो प्रेम सहानभूति र एक-अर्काको सहायताको नियम । मुसलमान यदि स्वयं यस कृपालु र कल्याणकारी अल्लाहका नियमहरूमा चल्दैन भने यसमा इस्लामको के दोष ? र अल्लाहमाथि के आक्षेप ? काश, मुसलमान आफ्नो धर्मको महत्व र सार्थकतालाई बुझ्न सकोस् र त्यसमा आफ्नो जीवनधारलाई प्रभावित गर्न सकोस् ।

[2]केही कथनानुसार यो नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लममाथि अवतरित अन्तिम आयत (श्लोक हो) जस पश्चात उहाँको निधन भयो ।

[3]जब ब्याजका नियमहरूको कठोरताले निषेध गरियो र दान दिनमा जोड दिइयो तब फेरि यस्तो समाजमा ऋणको आवश्यकता विशेषरुपले भयो किनभने ब्याज त त्यसै नै वर्जित छ, र प्रत्येक व्यक्ति त्यति दान गर्न सक्दैन तथा हर व्यक्ति आफ्नो सम्मानको कारण दान लिनु रुचाउँदैन तब यस्तोमा केवल ऋण लिनुपर्छ । यसैकारण हदीसमा ऋण दिनमा ठूला पुण्य वर्णित गरिएका छ । यसलाई दिन आनाकानी र आलस्यका कारण झै-झगडा पनि हुनसक्छ ।

مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا

र लेखनदासलाई आवश्यक छ कि आपसी विषय न्यायपूर्वक लेखोस्, तथा कुनै लेखनदासले लेख्न अस्वीकार नगरोस्, जस्तो अल्लाह (तआ़ला) ले त्यसलाई सिकाएको छ, त्यसैप्रकार उसले लेखिदिनुपर्छ र जसमाथि अधिकार छ, (अर्थात ऋणिले) त्यसले लेखाओस् ।[1] र आफ्नो अल्लाह (तआ़ला) सित तर्सोस् जो उसको प्रभु हो । र अधिकारबाट केही नघटाओस्, यदि जुन व्यक्तिमाथि अधिकार छ, त्यो अशिक्षित छ अथवा दुर्बल छ अथवा लेखाउने शक्ति नभएको छ भने त्यसको संरक्षकले न्याय पूर्वक लेखाइदेओस् र आफूमध्ये दुई पुरुषहरूलाई साक्षी राख, यदि दुई पुरुष छैनन् भने एक पुरुष, दुई स्त्रीहरू जसलाई तिमी साक्षीको रुपमा मान्छौ ।[2]

यसकारण यस आयतमा जसलाई आयत दैन भनिन्छ कुर्आनको सबभन्दा लामो आयत हो । अल्लाह तआ़लाले ऋणको लागि आवश्यक निर्देश दिएका छन् ताकि अनिवार्य आवश्यकता झगडाको कारण नबनोस् । यसको लागि एउटा आदेश यो दिइयो कि अवधि निर्धारित गर दोस्रो यो कि यसलाई लेख, तेस्रो यो कि यसमा दुई मुसलमान पुरुष अथवा एक पुरुष अथवा दुई स्त्रीहरुलाई साक्षी बनाऊ ।

[1]यसबाट तात्पर्य ऋणी छ अर्थात त्यो अल्लाहसित तर्सदैं धनलाई लेखाओस्, यसमा कमी नगरोस् । अगाडि गएर भनिंदैछ कि यदि यो ऋणी मन्द बुद्धि भएको अथवा कमजोर बच्चा अथवा पागल छ भने त्यसको संरक्षकलाई आवश्यक छ कि न्यायसँग लेखाओस् ताकि ऋणी (ऋण दिनेवाला) लाई हानि नहोस् ।

[2]अर्थात् जसको धार्मिकता तथा न्यायप्रियतामाथि तिमीलाई विश्वास होस् । यसका अतिरिक्त कुर्आ़न करीमका यी सूत्रहरुबाट यो ज्ञात भयो कि दुई स्त्रीहरूको साक्ष्य एउटा पुरुषको समान छ तथा पुरुषबिना स्त्रीहरूको साक्ष्य उचित छैन, ती समस्याहरूका अतिरिक्त जसमा स्त्रीको अतिरिक्त कसैलाई ज्ञान हुन सक्दैन, यस मतमा मतभेद छ कि बाद (मुद्दयी) को एक प्रतिज्ञाको साथ दुई स्त्रीहरूको साक्ष्य निर्णय गर्नु उचित छ अथवा छैन ? जुन प्रकार एक पुरुषको साक्ष्य पश्चात निर्णय गर्नु उचित छ, जबकि दोस्रो साक्षीको स्थानमा वादी शपथ लिएर भनोस् । परन्तु हन्फी धर्माचार्यहरूका निकट यो उचित छैन जबकि हदीसका ज्ञाताहरू यसका पक्षमा छन्, किनभने हदीसबाट एक साक्षी र शपथको साथ निर्णय गर्ने कुरोको

فَتُذَكِّرَ إِحْدَىٰهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ وَلَا تَسْأَمُوا أَن تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا ۖ إِلَّا أَن تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِن تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ

ताकि एकको भूलचुकलाई अर्कोले स्मरण गराओस्[1] र साक्षीहरूलाई आवश्यक छ कि जब उनीहरू बोलाइन्छन्, तब अस्वीकार नगरुन्, तथा ऋणलाई जसको अवधि निर्धारित छ, चाहे सानो होस् अथवा ठूलो होस्, लेख्नमा सुस्ती नगर । अल्लाह तआ़लाको निकट यो कुरो धेरै न्यायोचित छ । र साक्षीहरूका लागि बढी उपयुक्त र शंकाबाट पनि बचाउने धेरै उपयोगी छ ।[2] र यो कुरो बेग्लै छ कि त्यो मामिला नगद ब्यापारको रुपमा होस् जुन आपसमा लेनदेन गरिराखेका छौ, तब तिमीहरूप्रति त्यसलाई नलेख्नुमा कुनै पाप छैन तथा क्रय-विक्रयको समयमा साक्षी निर्धारित गर्ने गर[3]

निर्णय गर्ने कुरोको पुष्टि हुन्छ, र जब दुई स्त्रीहरु एक पुरुषको साक्ष्यको बराबर छन् भने दुई स्त्रीहरु र शपथको साथ निर्णय गर्नु उचित हुनेछ । (फतहुल क़दीर)

[1]यो एक पुरुषको सापेक्ष दुई स्त्रीहरूलाई निर्धारित गर्नुको विशेषता एवं बुद्धिमत्ता हो अर्थात स्त्री बुद्धि र याद राख्नमा पुरुषभन्दा कमजोर छ । (जस्तो कि सहीह मुस्लिमको एक हदीसमा स्त्रीलाई मन्द बुद्धि भनिएको छ) यो स्त्रीहरूको अधिकारहरूको हनन तथा अपमानको सूचक होइन, (जस्तो कि केही मानिसहरू भन्दछन्) बरु उनीहरूको प्राकृतिक क्षीर्णताको वर्णन हो, जुन अल्लाह तआ़लाको ज्ञान एवं इच्छामा आधारित छ । अहङ्कारको कारण कोही यसलाई स्वीकार गर्दैन भने अर्कै कुरा हो, परन्तु वास्तविकता एवं घटनाहरूको आधारमा यसको खण्डन गर्न सकिदैन ।

[2]लेख्नुको लाभ यो हो कि यसबाट न्यायको माँग पूरा हुनेछ । साक्ष्य पनि सही हुनेछ (कि साक्षीको उपस्थिति नहुने अथवा मृत्यु पश्चात उनका लेखिएका लेख साक्ष्य बन्ने छन्) र कुनै प्रकारको शंकाबाट दुबै पक्षहरु सुरक्षित रहनेछन्, किनभने शंका हुनुको स्थितिमा लेखे, हेरेपछि शंका समाप्त हुनेछ ।

[3]यो त्यो क्रय-विक्रय हो जसमा ऋण होस् अथवा सौदा भए पश्चात पनि विचलनको सम्भावना होस्, नत्र यसबाट पूर्व नगद सौदालाई लेख्नुबाट अलग्ग गरिसकिएको छ । केही विद्वानहरूले यस विक्रयबाट घर र पसल, बगैंचा अथवा पशुको विक्रयको अर्थ लिएका छन् । (ऐसरुत्तफ़ासीर)

فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

र (याद राख) न त लेख्नेवालालाई हानि पुऱ्याइयोस् न साक्षीहरूलाई [1], र यदि तिमी यस्तो गर्दछौ भने यो तिम्रो खुल्लारूपले अवज्ञा हो । अल्लाहसित तर्स ।[2] अल्लाह (तआला) तिमीलाई शिक्षा दिइराखेको छ र अल्लाह (तआला) सर्वज्ञ छ ।

وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ

(२८३) र यदि तिमीहरू यात्रामा छौ र लेख्नेदास पाउँदैनौ भने गिरवी (धितो) आफ्नो पासमा राख्ने गर ।[3] र यदि तिमीहरूलाई एक-अर्कामा विश्वास छ भने जसलाई नासो दिइएको छ, त्यसले (नासो) फर्काओस् र अल्लाह (तआला) सित तर्सिराखोस् जो उसको स्वामी हो ।[4] र प्रमाणलाई नलुकाउ र जसले त्यसलाई लुकाउँछ,

[1]यिनलाई हानि पुऱ्याउनबाट तात्पर्य यो हो कि धेरै टाढाबाट उनीहरूलाई बोलाइयोस्, जसबाट उनको ब्यस्ततामा बाधा तथा हानि पुग्ने सम्भावना होस् अथवा उनलाई झूठो कुरा लेख्न अथवा त्यसलाई साक्षी बन्नको लागि बाध्य गरियोस् ।

[2]अर्थात् जुन कुराहरूमा जोड दिइएको छ, तिनलाई गर तथा जसबाट रोकिएको छ, त्यसबाट पन्छिनु ।

[3]यदि यात्रामा ऋण लिने आवश्यकता पर्दछ र त्यहाँ लेखनदास अथवा कागज कलम उपलब्ध छैन भने यस्तो स्थितिमा त्यसको समरुप कार्य गर्न भनिंदैछ कि ऋणी व्यक्ति कुनै वस्तु ऋण दिनेवालाको पासमा धितो राखिदेओस् । यसबाट धितो राख्ने कुरोको औचित्य सिद्ध हुन्छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले आफ्नो कवच एउटा यहूदीको पासमा गिरवी (धितो) राख्नुभएको थियो । (सहीहैन) तर यदि धितो राखिएको कुरोबाट कुनै प्रकारको लाभ हुन्छ भने त्यसबाट लाभान्वित त्यसको मालिक (ऋणी) हुनेछ, न कि ऋण दिनेवाला । परन्तु यदि ऋण दिनेवालाको त्यसमा केही ब्यय हुन्छ भने त्यो ऋणीबाट प्राप्त गर्न सक्छ । शेष लाभ मालिकलाई दिनु आवश्यक हुनेछ ।

[4]यदि एक-अर्कामथि विश्वास छ भने धितो नराखीकन पनि ऋणको सौदा गर्न सक्छौ । अमानत (नासो)बाट तात्पर्य यहाँ ऋण छ । ऋणको सौदा गर्न सक्छौ । अमानतबाट तात्पर्य यहाँ ऋण छ । अल्लाहसित तर्सदैं त्यसलाई उचित रुपले चुक्ता गर ।

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٣﴾

निःसन्देह त्यो मनको पापी रहेको छ।[1] र जे-जति तिमी गर्दछौ अल्लाह (तआला) त्यसलाई राम्ररी जान्दछ।

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ ۗ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى

(२८४) आकाशहरू र धर्तीका प्रत्येक वस्तु अल्लाह (तआला) कै अधीनमा छ। तिम्रा हृदयहरूमा जे-जति छ, त्यसलाई चाहे प्रकट गर अथवा लुकाउ, अल्लाह (तआला) त्यसको हिसाब लिनेछ।[2] अनि जसलाई चाहन्छ, क्षमा गरिदिन्छ।

[1]साक्ष्यलाई लुकाउनु महापाप हो। यसकारण यसको अति भर्त्सना यहाँ कुर्आनमा तथा हदीसमा गरिएको छ। यसकारण सही साक्षयको बडो श्रेष्ठता पनि छ। सहीह मुस्लिमको हदीस छ। नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो:

(اَلا أُخبِرُكُم بِخَيرِ الشُّهداءِ؟ الَّذي يأتي قَبلَ أنْ يُسألها)

"त्यो सबभन्दा श्रेष्ठ साक्षी हो, जो साक्ष्यको माँग बिना नै, स्वयं साक्ष्यको लागि उपस्थित हुन्छ।" (सहीह मुस्लिम, उधृत इब्ने कसीर)

एक अर्को कथनमा नराम्रो साक्षीतिर ईङ्गित गरिएको छ।

(ألا أُخبِرُكُم بِشَرِّ الشُّهَداءِ؟ الَّذِينَ يَشهَدُونَ قَبلَ أنْ يُستَشهَدُوا)

"के म तिमीलाई त्यो साक्षीबारे भनुँ, जो साह्रै नराम्रो साक्षी हो ? यी त्यसता मानिसहरू हुन्, जो साक्ष्यको माँग गरिनुभन्दा पूर्वनै साक्ष्य दिन्छन्।" (सहीह बुखारी किताबुल रिकाक तथा मुस्लिम किताबु फजायल अल-सहाबा)

अर्थात् भूठो साक्ष्य दिएर महापाप गर्नुको भागी बन्दछन्। शेष आयतमा हृदयको विशेष रूपले वर्णन गरिएको छ, यसकारण कि गोपनीयता हृदयको नै कर्म हो। यसका अतिरिक्त हृदय सम्पूर्ण शरीरको प्रमुख एव विशेष भाग हो। र यस्तो विशेष मासुको टुक्रा हो, यदि यो ठीक रहन्छ, भने सम्पूर्ण शरीर ठीक रहन्छ र यदि यसमा कुनै खराबी उत्पन्न हुन्छ भने सम्पूर्ण शरीरमा खराबी उत्पन्न हुन्छ। (हदीसको भाँति)

[2]हदीसमा छ कि जब यो आयत अवतरित भयो त सहाबा किराम (*रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका* सहचर) चिन्तित भए। उनीहरू *रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको* सेवामा उपस्थित भए र भने हे *रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम*, नमाज, रोजा, ज़कात तथा धर्मयुद्ध जसको पनि आदेश दिइएको छ, हामी त्यसलाई गर्दछौं किनभने यो हाम्रो शक्तिभन्दा अधिक छैन, तर मनोगत विचार एवं शंङ्काहरूमा हाम्रो कुनै पकड छैन। र यो मनुष्यको शक्तिभन्दा बाहिर छ। परन्तु अल्लाह तआलाले त्यसमाथि पनि पकड गर्ने घोषणा गरेको छ।

كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ

र जसलाई चाहन्छ दण्ड दिन्छ। र अल्लाह (तआ़ला) सर्वशक्तिमान छ।

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۟ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ

(२८५) रसूल (मुहम्मद) त्यस कुरामा ईमान ल्याए, (निष्ठावान भए) जुन कुरा उनीतिर अल्लाह (तआ़ला) को तर्फबाट उतारियो र मुसलमान पनि निष्ठावान भए। ती सबैले अल्लाह (तआ़ला) प्रति र त्यसका फरिश्ताहरूप्रति र त्यसका किताबहरूप्रति र त्यसका

नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो : "अहिले त तिमी سمعنا وأطعنا (हामीले सुन्यौं र हामीले पालन गर्‍यौं नै भन।" अत: सहाबाको यस सुन्ने तथा पालन गर्ने भावनालाई देखेर अल्लाह तआ़लाले यो आयत ﴿لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ (अल्लाह तआ़ला कुनै जीवमाथि त्यसको सामर्थ्यभन्दा धेरै भार राख्दैन) बाट निरस्त गरिदियो (इब्ने क़सीर व फतहुल क़दीर) सहीहैन तथा सुननको यो हदीस पनि यसको पुष्टि गर्दछ।

(إِنَّ اللّٰهَ تجاوز عن أُمَّتِي ما حدثتْ بِهِ أَنْفُسَها، ما لَمْ تَكَلَّمْ أَوْ تَعْمَلْ بِهِ)

(अल्लाह तआ़लाले मेरो उम्मत (अनुयायीहरू) लाई भन्दछन्) कि मनोगत विचारहरुलाई क्षमा गरिदिएको छ, परन्तु ती कुराहरुमा पकड हुनेछ, जसलाई मुखले व्यक्त गरिएको छ अथवा तिनका अनुसार कर्म गरियोस्)

यसबाट ज्ञात भयो कि हृदयमा उत्पन्न हुने कुविचारहरूमाथि तबसम्म पकड हुने छैन, जबसम्म त्यो संकल्प कर्म नबनोस्। यसको विपरीत ईमाम इब्ने ज़रीर तबरीको विचार छ कि आयत निरस्त छैन, किनभने पकड गर्नमा दण्ड दिनु आवश्यक छैन, अर्थात् यस्तो छैन कि अल्लाह तआ़ला जुन कुरोमा पकड गर्दछ, त त्यसमा दण्ड पनि अवश्य देओस्। बरु अल्लाह तआ़लाले पकड त हरेक कुरोमा गर्नेछ, परन्तु धेरैजसो यस्ता मानिसहरू हुनेछन् कि उनको पकड गरे पश्चात उनीहरूलाई क्षमा गरिदिनेछ, बरु केहीका साथ यस्तो पनि गर्नेछ कि तिनका एक-एक पाप याद गराएर उनीहरूलाई त्यसबाट स्वीकार गराउनेछ र पछि भन्नेछ कि संसारमा मैले उनीमाथि पर्दा राखिदिएको थिए जुन आज मैले तिनीहरूलाई क्षमा गरे। (यो हदीस सहीह बुख़ारी र मुस्लिम आदिमा छ, उद्धृत इब्ने क़सीर) र केही विद्वानहरूले भने कि यो पारिभाषिक अर्थमा निरस्त छैन, बरु कैयौं पटक यसलाई प्रकाशित गर्नुको अर्थमा प्रयोग गरिन्छ। अत: सहाबा क़िरामको हृदयमा जुन शंका यस आयतका कारण उत्पन्न भयो त्यसलाई ﴿لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ﴾ र (हदीस إِنَّ الله تجاوز आदिबाट हटाईदियो) यसप्रकार आयतलाई निरस्त मान्नुको आवश्यकता शेष रहेन

رُّسُلِهٖ ۟ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ

रसूलहरूप्रति निष्ठावान भए, त्यसका रसूलहरू मध्ये कसैमा हामी मतभेद गर्दैनौं ।[1] उनीहरूले (यो पनि) भने कि हामीले सुन्यौं र अनुकरण गऱ्यौं । हामी तिमीसित क्षमा चाहन्छौं, हे हाम्रो प्रभु ! र हामी तिमीतिर नै फर्कनु छ ।

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۗ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَّسِيْنَا اَوْ اَخْطَاْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ ۚ وَاعْفُ عَنَّا ۟ وَاغْفِرْ لَنَا ۟

(२८६) अल्लाह कुनै पनि व्यक्तिमाथि त्यसको सामर्थ्यभन्दा बढी बोझ हाल्दैन, जुन पुण्य त्यो गर्दछ, त्यो त्यसको लागि छ र जुन दुष्कर्म त्यो गर्दछ, त्यो उसैमाथि छ । हे हाम्रा प्रभु ! यदि हामीले बिर्सेका छौं अथवा गल्ती गरेका छौं भने हामीलाई नसमात्नु । हे हाम्रा प्रभु ! हामीमथि त्यस्तो बोझ नहाल्नु, जस्तो पहिलेका मानिसहरूमाथि हालेका थियौ । हे हाम्रो प्रभु ! हामी माथि त्यस्तो बोझ नहाल्नु जुन हाम्रो सामर्थ्यमा छैन र हामीलाई क्षमा गर,

[1]यस आयतमा ईमानसँग सम्बन्धित विषयहरूको वर्णन छ, जसमा ईमान भएकाहरूलाई आस्था राख्न आदेश दिइएको छ । र यसभन्दा पूर्व आयत لا يكلف الله मा अल्लाह तआलाको कृपा, दया, स्नेह र प्रेमको वर्णन छ कि अल्लाह तआलाले मनुष्यलाई कुनै यस्तो कर्म गर्नमा जोड दिएन जुन उसको शक्तिभन्दा माथि छ । यी दुबै आयतहरूको हदीसहरूमा बडो प्रशंसा गरिएको छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभएको छ :

> "जुन व्यक्ति सूर: अल-बक़राका अन्तिम दुई आयतहरू रातिमा पढ्छ, त्यो त्यसका लागि पर्याप्त हुन्छ ।" *(सहीह बुख़ारी, इब्ने कसीर)*

अर्थात् यस कर्मको कारण अल्लाह तआला त्यसको सुरक्षा गर्दछ । अर्को हदीसमा छ : नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई मिराजको राति जुन तीनवटा कुराहरू प्राप्त भए, तिनीहरुमध्ये एउटा सूर: बक़राका अन्तिम दुई आयतहरू पनि हुन्) (सहीह मुस्लिम, बाब फी ज़िक्रे सिदर: तुल मुन्तहा) अन्य कथनहरूमा यस्तो पनि भनिएको छ कि अन्तिम आयतहरू उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई एउटा कोषबाट प्रदान गरियो जुन अर्श इलाही मुनि छ । र यी आयतहरू उहाँको अतिरिक्त कुनै अन्य नबीलाई प्रदान गरिएनन् (अहमद निसाई, तबरानी, बैहकी, हाकिम दारमी आदि दुर्रे मन्सूर) आदरणीय मआज रजीअल्लाह तआला अन्हु यस सूर:को अन्तमा आमीन भन्ने गर्नुहुन्थ्यो । (इब्ने कसीर) तर कुनै पनि सही हदीसमा आमीन भन्नु प्रमाणित छैन ।

وَارْحَمْنَا ۚ أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

र हामीलाई मुक्ति प्रदान गर र हामीमाथि दया गर, तिमी नै हाम्रो स्वामी हौ, अतः नकार्ने समुदाय विरुद्ध हाम्रो मद्दत गर ।

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

सूरतु आले-इमरान–३

सूरः आले इमरान मदीनामा अवतरित भयो[1] यसमा दुई सय आयत र बीस रुकुअ छन् ।

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

अल्लाह बडो दयावान अति करूणामयीको नामबाट प्रारम्भ गर्दछु ।

الم ﴿١﴾

(१)अलिफ. लाम. मीम. ।

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾

(२) अल्लाह (तआ़ला) त्यो हो, जस बाहेक कोही पूज्य छैन, जो जीवित छ र सबैको रक्षक छ ।[2]

[1]यो सूरः मदनी हो । यसका सबै आयतहरू विभिन्न समयमा मदीनामा नै अवतरित भए र यसको प्रारम्भिक भाग अर्थात ८३ आयतहरूसम्म इसाईहरुका नज़रान्का प्रतिनिधि मण्डल (यो नगर अब साउदी अरबमा स्थित छ) को विषयमा उत्रेको हो, जो नौ हिजरीमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सेवामा उपस्थित भएको थियो । इसाईहरुले आई नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित आफ्नो इसाई विश्वास र इस्लामको विषयमा वाद-प्रतिबाद गरे, जसको खण्डन गर्दै उनीहरूलाई मुबाहिला (एउटा बिधि हो, जसअनुसार सौगन्ध (कसम) खाएर आफ्नो कुरा भनिन्छ) को आमन्त्रण पनि दिइयो, जसको विस्तारपूर्वक विवरण अगाडि दिइनेछ । त्यसै पृष्ठभूमिमा कुर्आन करीमका यी आयतहरूको अध्ययन गरिनेछ ।

[2]حي र قيوم अल्लाह तआ़लाका अति विशेष गुण हुन्, हईको अर्थ हो कि त्यो आदिदेखि छ र अन्तसम्म रहने छ, त्यसलाई मरण तथा विनाश छैन । कय्यूमको अर्थ हो त्यो सम्पूर्ण सृष्टिको आधार, रक्षक एवं संरक्षक हो, सम्पूर्ण सृष्टिलाई उसको आवश्यकता छ, उसलाई कसैको आवश्यकता छैन । इसाई आदरणीय ईसालाई अल्लाह अथवा अल्लाहका पुत्र अथवा तीनमध्येबाट एक मान्दथे अर्थात् उनलाई भनिदैछ कि जब आदरणीय ईसा पनि अल्लाहका सृष्टि हुन्, उनले आमाको गर्भबाट जन्म लिए र उनको जन्म पनि सृष्टिको उत्पत्ति भन्दा धेरै पछिको हो, तसर्थ उनी अल्लाह तथा अल्लाहका पुत्र कसरी हुन सक्छन् ? यदि तिम्रो विश्वास

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ اَنْزَلَ التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ ۝

(३) जसले सत्यका साथ यस किताब (पवित्र कुरआन) लाई अवतरित गऱ्यो,[1] जुनकि आफुभन्दा पूर्वका (धर्मशास्त्रहरू) लाई प्रमाणित गर्दछ, र उसैले यसभन्दा पूर्व (धर्मग्रन्थ) तौरात र इंजीललाई मानिसहरूका मार्गदर्शनको लागि उताऱ्यो ।[2]

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۬ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝

(४) र कुरआन पनि उसैले उताऱ्यो ।[3] जुन मानिसहरू अल्लाह (तआला) का आयतहरुसित कुफ्र (नकार्नु) गर्दछन्, उनीहरूका लागि कठोर यातनाहरु छन् । र अल्लाह (तआला) प्रभावशाली, प्रत्युपकारी (दुष्कर्मको बदला लिनेवाला) पनि छ ।

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ۝

(५) निःसन्देह अल्लाह (तआला) बाट धर्ती र आकाशको कुनै कुरा लुकेको छैन ।

साँचो भएको भए उनीहरू सृष्टिको साटो अल्लाहका विशेषताहरूले युक्त एवं आदिबाट हुनुपर्थ्यो । यसका अतिरिक्त उनको मृत्यु पनि नहुनुपर्थ्यो, परन्तु एक दिन आउने छ कि उनलाई पनि मृत्युको स्वाद चाख्नुपर्नेछ । र इसाईहरूको कथनानुसार उनी मृत्युलाई प्राप्त गरिसके । हदीसहरूमा चर्चा छ कि तीन आयतहरूमा अल्लाहका श्रेष्ठ नाम छन्, जसद्वारा प्रार्थना गरिन्छ भने रद्द हुँदैन । यउटा यही आले-इमरानको आयत, दोस्रो आयतल कुर्सीमा ﴿اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ﴾ तेस्रो सूरः ताहामा ﴿وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ﴾ (इब्ने कसीर तफ़सीर आयतल कुर्सी)

[1]अर्थात् यो अल्लाहको तर्फबाट अवतरित हुनुमा कुनै संशय छैन ।

[2]यसभन्दा पहिला अन्य नबीहरूमाथि जुन किताबहरू अवतरित भए, यो किताब त्यसको पुष्टि गर्दछ । अर्थात् जुनकुरा त्यसमा लेखिएका थिए, उनको यथार्थता र तिनमा वर्णित भविष्यवाणीलाई स्वीकार गर्दछ । जसको स्पष्ट अर्थ छ कि यो कुरआन करीम पनि उसैको तर्फबाट उतारिएको हो, जसले यसभन्दा पूर्व अनेक धर्मशास्त्र उतारेको छ । यदि यो कुनै अन्यको तर्फबाट अथवा मानवीय प्रयासहरूको प्रतिफल भए, यिनीहरूमा परस्पर अनुकूलताको साटो प्रतिकूलता हुने थियो ।

[3]अर्थात् आ-आफ्ना समयमा तौरात र इंजील पनि अवश्य मानिसहरूको मार्ग-दर्शनको स्रोत थियो, यसकारण कि यिनलाई उतार्नुको उद्देश्य नै यही थियो । तैपनि त्यस पश्चात ﴿وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ﴾ पुनः भनेर स्पष्ट गरिदियो कि, तौरात र इंजीलको युग समाप्त भयो । अब कुरआन उतारिसक्यो, त्यो फुरकान हो र अब केवल त्यही सत्य-असत्यको पहिचान हो, यसलाई सत्य नमानी अल्लाहको निकट कोही आज्ञाकारी एवं निष्ठावादी छैन ।

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑥

(६) त्यसैले आमाको गर्भमा तिम्रो रूप जुनप्रकारको चाहन्छ, बनाउँछ [१] त्यसबाहेक कोही पनि वास्तविक रूपले पूजायोग्य छैन, त्यो सर्वशक्तिशाली र सर्वज्ञाता छ ।

هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ۖ

(७) त्यही अल्लाह (तआला) हो, जसले तिमीलाई किताब उतार्‍यो, जसमा स्पष्ट ठोस आयतहरू छन्, जुन मूल किताब हो, केही समान आयतहरू छन् [२] तसर्थ जसका हृदयमा खराबी छ, तिनीहरू

[१]सुरूप अथवा कुरूप, नर अथवा नारी, सौभाग्य अथवा दुर्भाग्य, अपूर्ण अथवा पूर्ण । जब माताको गर्भमा यी सारा अवस्थाहरू दिने मात्र अल्लाह तआला नै हो, भने आदरणीय ईसा पूज्य कसरी हुन सक्छन् ? जबकि उनी स्वयं पनि सृष्टिका यी अवस्थाहरूबाट गुज्रेर संसारमा आउनु भएको छ, जसको उद्गम अल्लाहले आमाको गर्भमा स्थापित गरेको छ ।

[२]'मुहकमात' सित तात्पर्य ती आयतहरू हुन् जसमा आदेश, निषेध, समस्याहरु एवं कथाहरु छन्, जसको भावार्थ स्पष्ट एवं अटल छ, ती कुरा बुझ्न कुनै प्रकारको कठिनाई हुँदैन । यसको विपरीत 'आयात मुताशाबिहात' छ । जस्तो अल्लाहको अस्तित्व, न्याय तथा भाग्यका समस्याहरू, स्वर्ग, नरक तथा मलायका (सूरहरू) स्वर्गदूतहरू आदि अर्थात परबोधका तथ्य छन् जसका यथार्थता एवं वास्तविकतालाई बुझ्न मानौं असक्त छ अथवा उनीमा दुबिधा अथवा द्वैतको अवकाश होस् । अथवा कमसेकम यस्तो अस्पष्टता हुन्छ, जसबाट मनुष्यहरूलाई भ्रमित गर्न सकियोस् । यसैकारण अगाडि भनिदैछ कि जसका हृदयमा खराबी हुन्छ उनी 'आयात मुताशाबिहात' को पछि लाग्छन् र उनीद्वारा अशान्ति फैलाउँछन् । जस्तो इसाई छन् । कुरआनले आदरणीय ईसालाई अल्लाहको भक्त तथा नबी भनेको छ । यो एउटा स्पष्ट एवं दृढ (मोहकम) आयत हो । तर यसलाई छाडेर कुरआन करीममा आदरणीय ईसालाई 'रूहुल्लाह' र 'कलिमतुल्लाह' जुन भनिएको छ, त्यसबाट आफ्ना भ्रामक विश्वासको आधारमा गलत अर्थ निकाल्दछन् । यही स्थिति अहले बिदअतको छ । कुरआन करीमको स्पष्ट विश्वासको विपरीत बिदअत गर्नेहरूले जुन भ्रमिक विश्वास मनगढन्तरुपले रचेका छन् । यी तिनै 'मुताशाबिहात' लाई आधार बनाउँछन् । तथा प्राय आफ्ना तर्कहरूद्वारा 'मुहकमात' लाई 'मुताशाबिहात' बनाईदिन्छन् أعاذنا الله منه यसका विपरीत दृढ विश्वासी मुसलमान 'मुहकमात'का आयत अनुसार कर्म गर्दछन् र 'मुताशाबिहात' अर्थलाई पनि (यदि यसमा अस्पष्टता छ) 'मुहकमात'को प्रकाशमा बुझ्ने प्रयत्न गर्दछन् किनभने कुरआनले यिनैलाई 'मूल किताब' मानेको छ । जसकारण उनी अशान्तिबाट पनि सुरक्षित रहन्छन् । र विश्वासबाट विचलित हुनबाट पनि सुरक्षित रहन्छन् ।

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۗ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ⑦

त समान आयतहरूका अनुसरण, अशान्ति उत्पन्न गर्नको लागि एवं उनको कष्ट कल्पनाको निम्ति गर्दछन्, तर उनीहरूको वास्तविक उद्देश्यलाई अल्लाह (तआला) बाहेक कोही जान्दैन ।[1] र पूर्ण एवं दृढ ज्ञान भएका यही भन्दछन् कि हामी त तिनीहरूमा ईमान स्थापित गरिसक्यौं, यो सबै हाम्रो प्रभुको तर्फबाट हो, शिक्षा त मात्र बुद्धिमान नैं प्राप्त गर्दछन् ।

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ⑧

(८) हे हाम्रो प्रभु ! हामीलाई सोझो मार्गदर्शन गरे पश्चात हाम्रा हृदयलाई बाङ्गो नगर र हामीलाई आफ्नो पासबाट कृपा प्रदान गर, नि:सन्देह तिमी नै परमदाता हौ ।

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ⑨

(९) हे हाम्रो प्रभु ! तिमी निःसन्देह मानिसहरूलाई एक दिन एकत्रित गर्ने छौं, जुन दिन आउने कुरोमा कुनै शंका छैन । नि:सन्देह अल्लाह (तआला) वचन विपरीत गर्दैन ।

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ⑩

(१०) काफिरहरूलाई (अस्वीकार गर्ने) उनका धन तथा उनका सन्तान अल्लाह (तआला) का यातनाहरूबाट मुक्त गराउन कुनै काम आउने छैनन्, यिनी त नरकका ईन्धन नै हुन् ।

[1]तावीलको एउटा अर्थ हो: कुनै वस्तुको तत्वको ज्ञान । यस अर्थ अनुसार إلا الله मा रुक्नु आवश्यक छ, किनभने प्रत्येक विषयको यथार्थताको वास्तविक ज्ञान मात्र अल्लाहलाई नै छ, दोस्रो अर्थ कुनै विषयको व्याख्या, भाष्य, वर्णन तथा स्पष्टीकरण हो, यस अर्थअनुसार والراسخون मा रुक्न सकिन्छ, किनभने ज्ञानी मानिसहरू पनि सहीह व्याख्या एवं भाष्यको ज्ञान राख्दछन् । (इब्ने कसीर)

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⑪

(११) जस्तो कि फिर्औनको सन्तानको अवस्था भयो, र तिनीहरुको जो उनीहरुभन्दा पुर्व थिए, तिनीहरुले हाम्रा निशानीहरुलाई झुठ्लाए, अनि अल्लाह (तआला) ले उनीहरुलाई उनीहरुको पापको कारण समात्यो र अल्लाह (तआला) कठोर यातनाहरु दिनेछ ।

قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ⑫

(१२) काफिरहरुसित भनिदिनुस् कि तिमीहरु निकट भविष्यमै पराजित हुनेछौ ।[1] र नरकतिर एकत्रित गरिनेछौ र त्यो नराम्रो ओछ्यान हो ।

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ

(१३) नि:सन्देह तिम्रो लागि शिक्षाप्रद निशानी (लक्षण) थियो, जुन ती दुई गुटबीच (बद्रको लडाईमा भिडन्त भएको थियो, एउटा गुट अल्लाहको मार्गमा युद्ध गरिराखेको थियो, र दोस्रो समूह (दल) काफिरहरुको थियो, तिनीहरुले, उनीहरुलाई आफ्नो दृष्टिले आफूभन्दा दुईगुना देख्दथे ।[2]

[1]यहाँ काफ़िरहरु (कृतघ्न) सित तात्पर्य यहूदीहरु हुन्, र यो भविष्यवाणी शीघ्र नै पूरा भयो । अत: बनू कैनुक़ाअ र बनू नजीरलाई देशबाट निष्कासित गरियो, बनू कुरैज़ाको हत्या गरियो । अनि ख़ैबर विजयी भयो र सबै यहूदीमाथि जिज़्या (सुरक्षाकर) लागू गरियो । (फ़तहुल क़दीर)

[2]अर्थात् प्रत्येक पक्ष अर्को पक्षलाई आफूभन्दा दुईगुना देख्थ्यो । काफिरहरुको संख्या एक हजारको निकट थियो, उनीहरुलाई लगभग दुई हजार मुसलमान देखिन्थे । उद्देश्य, उनीहरुका हृदयमा मुसलमानहरुको धाक बसाल्नु थियो र मुसलमानहरुको संख्या तीन सयभन्दा केही माथि अर्थात् (३१३) थियो, उनीहरुलाई काफ़िर ६०० देखि ७०० मध्ये देखापर्थ्यो । वास्तविकता यो थियो कि वास्तविक संख्या हजारको निकट (तीन गुना) थियो। यसको उद्देश्य मुसलमानहरुका साहस एवं शौर्यलाई बढाउनु थियो । आफूभन्दा तीन गुना देखेर सम्भव थियो कि मुसलमान भयभीत हुन्थे, यसको सट्टा आफूभन्दा दुई गुना देखिनाका कारण उनीहरुको साहस कम भएन । परन्तु यो दुई गुना देखिनुको स्थिति प्रारम्भमा थियो, अनि जब दुबै गुट एक-अर्का सामु उभे त अल्लाह (तआला) ले यसको विपरीत दुबैलाई एक-अर्काको दृष्टिमा कम गरेर देखायो ताकि कुनै पनि पक्ष लडाईबाट पछि नहटोस् बरु प्रत्येकले अगाडी बढ्न प्रयत्न गरोस् । (इब्ने कसीर) यो विवरण सूर: अल-अंफ़ालको आयत संख्या ४४ मा वर्णित गरिएको छ । यो बद्रको युद्धको घटना हो, जुन हिज़रात पश्चात दोस्रो वर्ष मुसलमानहर र काफ़िरहरु बीच युद्ध

وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۝

र अल्लाह (तआला) जसलाई चाहन्छ आफ्नो सहायताले सुदृढ गर्दछ । निःसन्देह यसमा आखा भएका लागि ठूलो शिक्षा छ ।

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۭ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ

(१४) प्रिय वस्तुहरूको प्रेम मानिसहरूका लागि सौन्दर्यपूर्ण गरिएको छ, जस्तो स्त्रीहरू र पुत्र, र सुन, चाँदीका एकत्रित गरिएका खज़ाना (कोष) र निशानदार घोडा र चौपायाहरू र खेती ।[1] यो सांसारिक जीवनको सामग्री

भयो । यो कैयौं प्रकारले अत्यन्त महत्वपूर्ण युद्ध थियो । प्रथम त यो कि यो प्रथम युद्ध थियो । दोस्रो यो युद्ध बिना योजना भयो । मुसलमान अबू सुफ़ियानका काफ़िलाका लागि निस्केका थिए, जुन सीरियाबाट व्यापारिक सामाग्री लिएर मक्का आइराखेको थियो, तर सूचना पाउनाले उनीहरू आफ्ना काफ़िलालाई त बचाएर लगे, परन्तु मक्काका काफ़िर आफ्नो शक्ति र संख्याको घमण्डमा मुसलमानमाथि जाइलागे र बद्र नामक स्थानमा यो युद्ध भयो । तृतीय यसमा मुसलमानहरूलाई अल्लाह तआ़लाको विशेष सहायता प्राप्त भयो । चतुर्थ यसमा काफ़िरहरूलाई अपमानजनक पराजय भयो, जसबाट काफ़िरहरूको साहस क्षीण भएर गयो ।

[1]شهوات सित यहाँ तात्पर्य مشتبهات छ अर्थात् ती कुराहरू जुन मनुष्यलाई प्राकृतिक रूपले प्रिय छन् । यसकारण उनीसित अभिलाषा र उनीसित प्रेम अनुचित छैन । तर यो प्रेम इस्लामी धार्मिक नियमहरूको परिधिमा तथा सन्तुलित हुनुपर्छ । उनीहरूको सौन्दर्य पनि अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट परीक्षा हो ।

﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ ﴾

"हामीले धर्तीमा जे-जति बनाएका छौं, यसलाई धर्तीको सुन्दरताको लागि बनाएका छौं, ताकि मानिसहरूको हामीले परीक्षा लिऊ ।" (अल-कहफ़-७)

सर्वप्रथम स्त्रीको वर्णन छ किनभने प्रत्येक वयस्क पुरुषको सबभन्दा ठूलो आवश्यकता पनि हो र सबभन्दा अधिक प्रिय पनि । स्वयं नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कथन छ (حُبِّبَ إِلَيَّ النِّسَاءُ وَالطِّيبُ) (मुसनद अहमद) "स्त्री र सुगन्ध मलाई प्रिय छ ।" यसैप्रकार नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सुशील स्त्रीलाई "संसारको सर्वश्रेष्ठ कुरो" भन्नुभएको छ (خَيْرُ الْمَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ) यसकारण योसित धार्मिक नियमहरूको अर्न्तगत प्रेम गर्नु, जुन धार्मिक नियमहरूको बाहिर नहोस्, त यो श्रेष्ठ जीवनसाथी पनि हो र आख़िरतको सामान पनि

الدُّنْيَاءِ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾

हो, र फर्कनुको राम्रो ठाउँ त अल्लाह (तआ़ला) कै निकट छ ।

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ

(१५) तपाईं भन्नुस् कि के म तिमीलाई यसभन्दा उत्तम कुरा भनुँ ? संयमी मानिसहरूका लागि उनीहरूको प्रभुको पासमा स्वर्ग छन्, जसमा

नत्र, यही स्त्री, पुरुषको लागि सबभन्दा ठूलो अशान्ति हो । रसूल अल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कथन छ :

(مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ)

"म पश्चात जुन अशान्ति उत्पन्न हुनेछ, तिनीहरूमा पुरुषहरूका लागि सबभन्दा ठूलो अशान्ति स्त्री छ ।" (सहीह बुखारी)

यसैप्रकार पुत्रहरूको प्रेम छ । यदि यसबाट तात्पर्य मुससलमानहरूको शान्ति बढाउन र अस्तित्व तथा वंशको बृद्धि हो, त प्रशंसनीय छ, अन्यथा अप्रशंसनीय । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको पवित्र कथन छ ।

«تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ؛ فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

(अत्याधिक प्रेम गर्ने र अधिक बच्चाहरू जन्मदिने स्त्रीहरूसित विवाह गर, यसकारण कि म केयामतको दिन अरु उम्मतहरू (समुदाय) को सापेक्ष आफ्नो उम्मतको संख्यामा गर्व गर्नेछु)

यस आयतबाट ब्रम्हाचारी रहने कुराको खण्डन र परिवार नियोजन अनुचित हुनु सिद्ध हुन्छ, किनभने بَنِين बहुवचन हो । धनबाट पनि आर्थिक व्यवस्था स्थापित गर्नु, दया गर्नु, दान र पुण्य र पुण्यका कार्यहरूमा व्यय गर्नु र कसैको अगाडि हात फैलाउनबाट बच्नु हो ताकि अल्लाहको प्रसन्नता प्राप्त गर्न सकुन्, तसर्थ यसको पनि प्रेम परम आवश्यक छ, तथापि अप्रशंसनीय । घोडाहरूसित तात्पर्य धर्मयुद्धको तयारी, अन्य पशुहरूबाट कृषि कार्य तथा यातयातको काम लिनु र धर्तीबाट त्यसको उपज प्राप्त गर्नु हो, त यो सब प्रिय छन्, र यदि उद्देश्य मात्र संसार कमाउनु र त्यसमा गर्व र घमण्ड व्यक्त गर्नु र अल्लाहको स्मरणबाट विमुख भई ऐश्वर्य जीवन व्यतीत गर्नु हो भने, सबभन्दा लाभकारी कुराहरू त्यसको निम्ति हानिकारक सिद्ध हुनेछन् । "क़नातीर" क़िन्तार (ख़जाना) को बहुवचन हो । तात्पर्य छ ख़जाना अर्थात् सुन, चाँदी, धन-धान्यको अधिकता एवं परिपूर्णता । المسومة ती घोडाहरू जुन गौचरमा चर्न छाडिएका हुन्छन् अथवा धर्मयुद्धका लागि तयार गरिएका हुन् अथवा चिन्ह लगाइएका जसमाथि विभेदको लागि कुनै चिन्ह अथवा अंक लगाइएको होस् । (फ़तहुल क़दीर एवं इब्ने क़सीर)

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَّرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ۚ﴿۱۵﴾

नहरहरू बगिराखेका छन्, जसमा उनीहरु सधैं निवास गर्नेछन्।[1] र पवित्र पत्नीहरू[2] र अल्लाह (तआ़ला) को प्रसन्नता छ र सबै भक्तहरू अल्लाह (तआ़ला) को दृष्टिमा छन्।

اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ﴿۱۶﴾

(१६) जो भन्दछन् कि हे प्रभु ! हामी निष्ठावान भयौं अतः हाम्रो पाप क्षमा गरिदेउ र हामीलाई अग्निको यातनाबाट बचाउ ।

اَلصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ﴿۱۷﴾

(१७) जो धैर्यवान, र सत्यवादी र आज्ञाकारी, तथा अल्लाहको मार्गमा धन व्यय गर्ने छन् र मिरमिरे बिहानीमा मोक्ष प्राप्त गर्नुको कामनाको लागि प्रार्थना गर्दछन्।

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِالْقِسْطِ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

(१८) अल्लाह, त्यसका फरिश्ता (स्वर्गदूत) तथा ज्ञानीहरूले न्यायमा स्थिर रही साक्ष्य दिएका छन् कि अल्लाहको अतिरिक्त कोही आराध्य छैन[3]

[1]यस आयतमा निष्ठावानहरूलाई भनिंदैछ कि संसारका उपरोक्त वर्णित कुराहरूमा नै नहराउनु, बरु उनीभन्दा श्रेष्ठ त त्यो जीवन तथा त्यसको कृपा छ, जो प्रभुको निकट छ, जसका अधिकारी अल्लाहको भयले भयभीत हुनेवाला छन्। यसकारण अल्लाहसित तर्स। यदि यो तिमी भित्र उत्पन्न भयो भने, निःसन्देह संसार र परलोकका सारा भलाईहरू (पुण्य) प्राप्त गर्नेछौ ।

[2]पवित्रको अर्थ हो कि त्यो सांसारिक अपवित्रता अर्थात् मैलोफोहोर, मासिक धर्म, र अन्य दूषणबाट पवित्र हुनेछन् र सुशील एवं सुचरित्र हुनेछन्। यसकारण आउँदा दुई आयतहरूमा अल्लाहको भयसित भयभीत हुनेहरूको विशेषताको वर्णन छ।

[3]शहादतको अर्थ वर्णन गर्नु तथा सूचित गर्नु हो। अर्थात अल्लाह तआ़लाले जे-जति उत्पन्न तथा वर्णित गर्‍यो, त्यसद्वारा उसले आफु एक हुने कुरातिर हाम्रो मार्ग-दर्शन गर्‍यो। (फ़तहुल क़दीर) फरिश्ता तथा ज्ञानीहरू पनि त्यसको एक हुने कुराको गवाही (साक्ष्य) दिनछन्। यसमा ज्ञानीहरूको विशेषता तथा श्रेष्ठता छ कि अल्लाह तआ़लाले आफ्ना फरिश्ताहरूका नामका साथ उनीहरूको वर्णन गरेको छ, तर यसबाट तात्पर्य मात्र ती नै ज्ञानी छन् जो क़ुरआ़न तथा हदीसबारे ज्ञान राख्दछन्। (फ़तहुल क़दीर)

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

त्यही सर्वशक्तिमान, निर्णयकर्ता छ, त्यसबाहेक कोही आराधनाको योग्य छैन ।

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا

(१९) निश्चय अल्लाह छेउ मनपर्दो धर्म, इस्लाम नै हो ।[1] (अल्लाहप्रति पूर्ण आत्म समर्पण)

[1]इस्लाम त्यही धर्म हो, जसको प्रचार एवं शिक्षा प्रत्येक ईशदूतले आफ्नो युगमा दिने गरे तथा अब यो त्यसको पूर्णस्वरुप हो जसलाई अन्तिम ईशदूत मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम संसार समक्ष प्रस्तुत गरिराख्नु भएको छ । जसमा एकेश्वरवाद, दूतत्व तथा परलोकप्रति यसप्रकार विश्वास गर्नु हो जस्तो उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभएको छ, अब मात्र यो विश्वास गर्नु कि अल्लाह (परमेश्वर) एक छ अथवा केही सत्कर्म गर्नु इस्लाम होइन, न यसबाट परलोकमा मोक्ष प्राप्त हुनेछ । विश्वास तथा धर्म यो हो कि अल्लाहलाई एक मानियोस मात्र त्यसै एक पूज्यको उपासना गरियोस्, मुहम्मद रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम समेत सबै ईशदूतहरूप्रति विश्वास गरियोस् तथा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लममाथि दूतत्वको समापन मानियोस् तथा आस्थाको साथ ती विश्वास एवं कर्म ग्रहण गरियून् जुन कुरआन तथा ईशदूतको कथन (हदीस) मा वर्णित छन् । अब यस धर्म इस्लाम बाहेक कुनै अन्य धर्म अल्लाहकहाँ स्वीकृत हुने छैन ।

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران:٨٥]

"र जो व्यक्ति इस्लामका अतिरिक्त कुनै अरु धर्म रोज्छ, त्यसको धर्म मान्य हुनेछैन र परलोकमा त्यो क्षतिग्रस्तहरूमा हुनेछ ।"

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

"भनिदिनुस् कि हे मानिसहरू ! म तिमी सबैतिर अल्लाहको दूत हूँ ।" (सूर: आराफ़-१५८)

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾

"शुभ छ त्यो जसले आफ्नो भक्तमाथि फुरकान (विवेकारी शास्त्र) अवतरित गर्‍यो ताकि त्यो जगतलाई सावधान गरोस्"। (अल-फ़ुरकान-१)

उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो: त्यस अल्लाहको सौगन्ध जसको हाथमा मेरो प्राण छ जो यहूदी अथवा इसाई ममाथि विश्वास नगरीकनै मर्छ, त्यो नरकीय हुने छ । (सहीह मुस्लिम) यो पनि भन्नुभयो कि म रातो, कालो (सबै मानव) का लागि पठाइएको हूँ, यसैकारण उहाँले आफ्ना युगका सबै राजाहरूलाई पत्र लेखि उनीहरूलाई इस्लाम धर्म स्वीकार गर्ने आमन्त्रण दिनुभयो । (सहीहैन, माध्यम इब्ने कसीर)

مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

तथा जुन धर्मशास्त्र प्रदान गरियो, उनीहरूले ज्ञान आए पश्चात त्यसमा परस्पर द्वेषको कारण मतभेद गरे ।[1] तथा जो अल्लाहका आयतहरू (पवित्र कुर्.आन) लाई मान्दैन[2] त (उनीसित) अल्लाहले शीघ्र हिसाब लिनेछ ।

فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَٰبَ وَالْأُمِّيِّۦنَ ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوا ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَٰغُ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

(२०) यदि उनीहरू तपाईंसित विवाद गर्दछन् भने तपाईं भनिदिनुस् कि मैले तथा मेरा अनुयायीहरूले स्वयंलाई अल्लाहप्रति समर्पित गऱ्यौं तथा तपाईं शास्त्रधारीहरू एवं अशिक्षित मानिसहरूलाई[3] भन्नुस् कि के तिमी पनि इस्लाम स्वीकार गऱ्यौ ? यदि उनीहरूले इस्लाम स्वीकार गरे भने सोझो मार्ग प्राप्त गरे र यदि विमुख भए भने तपाईंको काम मात्र पुऱ्याउनु हो र अल्लाह स्वयं भक्तहरूलाई देखिराखेको छ ।

[1]उनीहरूको यस आपसी मतभेदको तात्पर्य त्यो मतभेद हो, जुन एकै धर्मलाई मान्नेवालाहरूले आपसमा उत्पन्न गरेका थिए । जस्तै यहूदीहरूका आपसी मतभेद तथा गुटबन्दी, यसैप्रकार इसाईहरूका आपसी मतभेद तथा गुटबन्दी । अनि ती मतभेदहरूको अर्थ पनि छ जुन किताबवालाहरूबीच आपसमा थियो । जसको आधारमा यहूदी, इसाईहरूलाई र इसाई यहूदीहरूलाई भन्ने गर्दथे कि "तिमी कुनै धर्ममा छैनौं ।" नबूअत मोहम्मदी तथा नबूअत ईसा पनि यसै अन्तर्गत आउँछ । परन्तु यी सबै मतभेद तर्कहीन थिए, मात्र द्वेष, ईर्ष्या तथा घृणाका कारण थिए अथवा ती मानिसहरू सत्यता जान्दा-जान्दै पनि मात्र आफ्ना विचारहरू तथा सांसारिक लाभका कारण गलत कुरामा अडिग रहे, र यसलाई धर्म भन्दथे । ताकि उनको सम्मान उच्च रहोस् र उनको जनतासितको आधार पनि बनिरहोस् । अफसोच् आज मुसलमानहरूका आलिमहरूको एउटा धेरै ठूलो संख्या ठीक तिनै गलत उद्देश्यका लागि त्यसै गलत मार्गमा हिंडिराखेका छन् ।

[2]यहाँ आयतहरूसित तात्पर्य, ती प्रतीक हुन् जुन इस्लामका ईश्वरीय धर्मलाई सिद्ध गर्दछन् ।

[3]अशिक्षित मानिसहरूसित तात्पर्य अरबका मूर्तिपूजक हुन्, जो किताब प्रदान गरिएका तुलनामा अशिक्षित थिए ।

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾

(२१) निःसन्देह जुन मानिसहरू अल्लाह (तआ़ला) का आयतहरुबाट इन्कार गर्दछन्, र ईशदूतहरू (अम्बिया) लाई अवैध हत्या गर्दछन्, तथा जुन मनिसहरू न्यायका कुरा गर्दछन्, उनीहरूलाई पनि मार्दछन् ।[1] त (हे नबी !) तपाई उनीहरूलाई घोर यातनाहरूबारे सूचित गरिदिनुस् ।

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

(२२) उनैका (पुण्य) कर्मलोक तथा परलोकमा व्यर्थ भएर गए तथा यिनीहरूको कोही सहायक पनि छैन ।

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

(२३) के तपाईंले उनीहरूलाई देख्नुभएन, जसलाई किताबको एक भाग दिइएको छ, उनीहरू आफ्ना निर्णयका लागि अल्लाह (तआ़ला) को किताबतिर आमन्त्रित गरिन्छन्, तैपनि उनीहरूको एक समूह उपेक्षा गर्दै फर्कन्छ ।[2]

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ

(२४) यसको कारण उनीहरूको यो भनाई हो कि उनीहरूलाई गिन्तीका केही दिनमा मात्र आगोले स्पर्श गर्नेछ, यो उनका मनगढन्त कुराले उनीहरुलाई

[1]अर्थात् उनीहरूको दुष्टता एवं विद्रोह यति बढिसकेको थियो कि उनीहरूले मात्र नबीहरूको हत्या अनुचित रूपले गर्दैनथे बरु तिनीहरूको पनि हत्या गर्दथे, जसले न्यायका कुरा गर्दथे । अर्थात् उनीहरू ईमानवाला, निःस्वार्थ सत्यतिर आमन्त्रण दिनेवालाहरूलाई जो सत्कर्म गर्न भन्थे र कुकर्मबाट रोक्दथे, हत्या गरिदिन्थे । नबीहरूको साथमा उनीहरूको वर्णन गरी अल्लाह तआ़लाले उनीहरूको श्रेष्ठता तथा विशेषता पनि स्पष्ट गरिदियो ।

[2]यी किताबवालाहरूसित तात्पर्य ती मदीनाका निवासी हुन्, जसका बहुमत इस्लाम धर्म स्वीकार गर्ने योग्य थिएन र इस्लाम, मुसलमानहरू र नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका विरोधमा कुचक्रहरू उत्पन्न गर्नमा व्यस्त रहे, यहाँसम्मकि उनीहरूका दुई समूहहरूलाई देश निष्कासन तथा एक गिरोहको हत्या गरियो ।

فِي دِينِهِم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

उनको धर्मको विषयमा जुन उनीहरू रच्दै आइरहेका छन् धोकामा पारिदिएको छ ।[1]

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

(२५) अनि के दशा हुनेछ जब उनीहरूलाई हामीले त्यस दिन एकत्रित गर्नेछौं, जसको आगमनमा कुनै शंका छैन र प्रत्येक व्यक्तिलाई आफूले गरेको पूर्ण प्रतिफल दिइनेछ, र उनीमाथि अत्याचार गरिने छैन ।[2]

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

(२६) तपाईं भन्नुस्, हे अल्लाह ! हे सम्पूर्ण जगत्‌को स्वामी ! तिमी जसलाई चाहन्छौ राज्य दिन्छौ र जसलाई चाहन्छौ, राज्यबाट बञ्चित गर्दछौ र तिमी जसलाई चाहन्छौ सम्मान दिन्छौ र जसलाई चाहन्छौ अपमानित गर्दछौ, तिम्रै हातमा सारा भलाईहरू (कल्याण) छन् ।[3] निःसन्देह तिमी प्रत्येक कुरामाथि सामर्थ्य राख्दछौ ।

[1]अल्लाहको किताब (धर्मशास्त्र) लाई नमान्नु एवं त्यसबाट विमुखताको कारण उनीहरूको यो मिथ्यापूर्ण विचार थियो कि उनीहरू नरकमा जाँदै-जाँदैनन् तथा यदि गएपनि केही दिनको लागि जानेछन् । र यिनै काल्पनिक कुराहरूले उनीहरूलाई धोका एवं भ्रान्तिमा पारेको छ ।

[2]प्रलयका दिन उनीहरुको यो दाबी तथा भ्रम कुनै काम लाग्ने छैन र अल्लाह स्पष्टरुपले न्याय गर्नेछ तथा प्रत्येक प्राणीलाई पूरा-पूरा प्रतिफल प्रदान गर्नेछ, कसैमाथि अत्याचार गर्ने छैन ।

[3]यस आयतमा अल्लाहको अपार सामर्थ्य तथा शक्तिको वर्णन छ । राजालाई रंक र रंकलाई राजा बनाइदिने अधिकार उसैलाई छ الْخَيْرُ بِيَدِكَ को स्थानमा بِيَدِكَ الخير (सूचनाको प्रथमिकताका साथ) सित तात्पर्यको विशेषता देखाउनु हो, अर्थात भलाईहरू मात्र तिम्रै हातमा छन्, तिमी बाहेक अरु कोही भलाई दिन सक्दैन । शर (नराम्रोपना) को उत्पत्ति कर्ता पनि यद्यपि अल्लाहनै हो, परन्तु यहाँ मात्र ख़ैर (भलाई) को वर्णन गरियो । शर (नराम्रो) को होइन, यसकारण कि भलाई मात्र अल्लाहको कृपा हो, यसको विपरीत नराम्रोपन मानिसको आफ्नो कर्मको प्रतिफल हो जुन उसले पाउँछ अथवा यसकारण कि नराम्रो पनि उसको भाग्यलेख को एक अंश हो जसमा भलाई यसप्रकार छ कि अल्लाहका सबै कार्य राम्रा छन् । (फ़तहुल क़दीर)

تُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَ تُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

(२७) तिमी नै रातलाई दिनमा प्रवेशित गर्दछौ र दिनलाई रातमा प्रविष्ट गर्दछौ ।[1] तिमी नै निर्जीवबाट जीव सृष्टि गर्दछौ,[2] तिमी नै हौ कि जसलाई चाहन्छौ अगणित जीविका प्रदान गर्दछौ ।

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ

(२८) मोमिनहरूलाई आवश्यक छ कि निष्ठावानहरूलाई छाडि अस्वीकार गर्नेहरूलाई आफ्ना मित्र नबनाऊन् ।[3]

[1]रातलाई दिनमा र दिनलाई रातमा प्रवेश दिनुको अर्थ मौसमको परिवर्तन हो । एउटा मौसममा रात लामो हुन्छ, त दिन छोटो हुन्छ र अर्को मौसममा यसको विपरीत दिन लामो हुन्छ र रात छोटो हुन्छ । अर्थात कहिले रातको भाग दिनमा र दिनको भाग रातमा प्रविष्ट गर्दछ, जसबाट रात र दिन सानो-ठूलो हुन्छन् ।

[2]जस्तो वीर्य (निर्जीव) प्रथम जीवित व्यक्तिबाट निस्कन्छ र पछि त्यस निर्जीव (वीर्यबाट) मनुष्य । यसैप्रकार निर्जीव अण्डाबाट जीवित पोथी कुखुरा र फेरि जीवित कुखुराबाट निर्जीव अण्डा अथवा काफिरबाट मोमिन र मोमिनबाट काफिर पैदा गर्दछ । केही कथनहरूमा छ कि आदरणीय मुआज़ रजी अल्लाह अन्हुले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित आफूमाथि ऋणको शिकायत गर्दा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो: कि तिमी आयत (قُلِ اللَّهُمَّ الخ) पढेर यो दुआ गर्ने गर ।

(رَحْمٰنَ الدُّنْيَا وَ رَحِيْمَهُمَا ! تُعْطِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمَا وَتَمْنَعُ مَنْ تَشَاءُ، إِرْحَمْنِي رَحْمَةً تُغْنِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ، اللّٰهُمَّ أَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ، وَاقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ)

"एक अर्को कथनमा छ कि "यो यस्तो प्रार्थना हो कि तिमीमाथि ओहद (पर्वत जुने मदीनाको उत्तर दिशामा पर्वतीय श्रृङ्खला छ) जति पनि ऋण भए अल्लाह तआ़ला त्यसलाई तिर्ने प्रबन्ध तिम्रो लागि गर्नेछ ।" (मजमउज्जवायेद १०/१८६)

[3]औलिया, वलीको बहुवचन हो । वली यस्तो मित्रलाई भन्छन् जससित हार्दिक प्रेम एवं विशेष सम्बन्ध छ । जस्तै अल्लाह तआ़लाले आफूलाई ईमानवालाहरूको वली भनेको छ ।

﴿ اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ آمَنُوْا ﴾

"अल्लाह ईमानवालहरूका वली हो ।" (अल-बकर:-२५७)

अर्थात् ईमानवालाहरूको एक-अर्कासित प्रेम तथा विशेष सम्बन्ध छ र उनीहरु आपसमा एक-अर्काको वली (मित्र) हुन् । अल्लाह तआ़लाले यहाँ ईमानवालाहरूलाई यस कुरोबाट कठोरताले मनाही गरेको छ कि उनीहरू काफिरहरूलाई आफ्ना मित्र नबनाउन् । किनभने काफ़िरहरू अल्लाह तआ़लाका पनि शत्रु हुन् र ईमानवालाहरूका पनि शत्रु हुन् । तसर्थ उनीहरूलाई मित्र बनाउने प्रश्न पनि कसरी उठाउन सकिन्छ ? यसैकारण अल्लाह तआ़लाले यस विषयलाई कुरआन करीममा कैयौं स्थानमा स्पष्टरुपले वर्णित गरेको छ, ताकि ईमानवालाहरूले काफ़िरहरूसित मित्रता र विशेष सम्बन्ध स्थापित नगरुन् । परन्तु आवश्यकता अनुसार उनीहरूसित सन्धि हुनसक्छ र व्यापारिक लेनदेन पनि । यसैप्रकार जो काफ़िर मुसलमानहरूका शत्रु होइनन्, उनीसित राम्रा

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِيْ شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوْا مِنْهُمْ تُقٰىةً ؕ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿٢٨﴾

र जसले यस्तो गर्नेछ, त्यो अल्लाहको कुनै पक्षमा छैन, परन्तु यो कि उनका आतङ्कबाट कुनै प्रकारको रक्षाको लक्ष्य होस् ।[1] र अल्लाह (तआ़ला) स्वयं तिमीलाई आफूबाट तर्साउँछ र अल्लाह (तआ़ला) तिर नै फर्किजानु छ ।

قُلْ اِنْ تُخْفُوْا مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ؕ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٩﴾

(२९) भनिदिनुस् कि तिमी चाहे आफ्ना हृदयका कुरा लुकाउ अथवा स्पष्ट गर, अल्लाह (तआ़ला) सबै जान्दछ, आकाशहरु र धर्तीमा जे-जति छ सबै उसलाई थाहा छ, अल्लाह (तआ़ला) प्रत्येक वस्तुमाथि प्रभुत्वशाली छ ।

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚ وَّمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًۢا بَعِيْدًا ؕ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

(३०) जुन दिन प्रत्येक प्राणी (व्यक्ति) आफूद्वारा गरिएको सुकर्म तथा कुकर्मलाई उपस्थित पाउनेछ, त्यसबेला कामना गर्नेछ कि काश ! उसको र पाप बीच धेरै दूरी भइदिए हुन्थ्यो । अल्लाह (तआ़ला) स्वयं आफूबाट तर्साइरहेछ र अल्लाह (तआ़ला) आफ्ना भक्तहरूमाथि अत्याधिक कृपालु छ ।

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ

(३१) भनिदिनुस् यदि तिमी अल्लाह (तआ़ला) सित प्रेम गर्दछौ भने मेरो अनुसरण गर ।[2]

व्यवहार र शिष्टाचार उचित पनि छ (जसको सबिस्तार वर्णन सूर: मुमतहिन:मा छ) किनभने यी सबै कुरा मित्रता तथा प्रेमभन्दा भिन्दै छन् ।

[1]यो आज्ञा ती मुसलमानहरूका लागि हो, जो कुनै काफ़िर राज्यमा बस्दछन् र उनीसित मित्रता व्यक्त नगरी उनको आतङ्कबाट बच्नु असम्भव नहोस्, त उनी तिनीहरूसित मौखिक मित्रता गर्न सक्छन् ।

[2]यहूदी र इसाई दुवैको यो दाबी थियो कि हामी अल्लाह तआ़लासित र अल्लाह तआ़ला हामीसित प्रेम गर्दछ । विशेषरुपले इसाईहरूले आदरणीय ईसा र मरियम अलैहिस्सलामको आदर तथा प्रेममा अति अतिश्योक्ति गरिदिए कि उनलाई पूज्य देवको स्थानमा पदासीन गरिदिए ।

يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾

र स्वयं अल्लाह (तआला) तिमीसित प्रेम गर्नेछ र तिम्रो पाप क्षमा गरिदिनेछ ।[1] र अल्लाह (तआला) अत्याधिक क्षमाशील कृपालु छ ।

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

(३२) भनिदिनुस् कि अल्लाह (तआला) र रसूलको आज्ञाको पालन गर, यदि उनीहरु मुख फर्काउन्छन् भने निःसन्देह अल्लाह (तआला) अस्वीकार गर्नेहरुलाई मित्र बनाउदैन ।[2]

यसको विषयमा पनि उनीहरुको विचार थियो कि यसद्वारा हामी अल्लाहको निकटता तथा प्रसन्नताका अधिकारी बन्न चाहन्छौं । अल्लाह (तआला) को आदेश भयो : कि उनीहरुका दाबी र स्वयंले रचिएका विधिहरुबाट अल्लाहको प्रसन्नता तथा प्रेम प्राप्त गर्न सकिंदैन । त्यसको मात्र एक मार्ग यो छ कि मेरा अन्तिम पैगम्बरमा विश्वास गर र त्यसको अनुसरण गर । यस आयतले ती सबै प्रेमका दाबी गर्नेहरुका लागि एउटा कसी र एउटा मापदण्ड उपलब्ध गराइदियो कि अल्लाहको प्रेमको अर्थ यदि मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको अनुसरणद्वारा यो फल प्राप्त गर्न चाहेको छ, त सफल छ र आफ्नो दाबीको साँचो छ, अन्यथा त्यो झूठो पनि छ र आफ्नो लक्ष्यलाई प्राप्त गर्न असफल पनि । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कथन छ :

(مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ)

"जसले यस्तो काम गर्‍यो जससित हाम्रो सम्बन्ध छैन, अर्थात् हाम्रो मार्गबाट भिन्न छ, त त्यो रद्द गरिनेछ । (मुत्तफ़क अलैह)

[1]अर्थात् रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको अनुकरण गर्नाको कारण केवल तिम्रा पापलाई क्षमा गरिने छैन, बरु तिमी आफ्नो प्रेमीको प्रेमी बन्नेछौ । त यो कति श्रेष्ठ स्थान छ कि अल्लाह समक्ष एउटा मुनष्य अल्लाहको प्रेमीको स्थान प्राप्त गरोस् ।

[2]यस आयतमा अल्लाहको आज्ञा पालनको साथ-साथ रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको अनुकरण गर्न फेरिबाट पुनरावृत्ति गरी यो स्पष्ट गरिएको छ कि अब मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको अनुकरण नगरिकन मोक्ष प्राप्त हुनसक्दैन । र यसलाई नकार्नु कुफ्र हो । र यस्ता काफ़िरहरुलाई अल्लाह तआला रुचाउँदैन । उनीहरु अल्लाहको प्रेम तथा निकटताको जति दावेदार भएपनि । यस आयतमा हदीस अस्वीकार गर्नेहरु र रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका

(३३) नि:सन्देह अल्लाह (तआ़ला) ले सबै मानिसहरूमध्ये आदम, नूह, इब्राहीमको परिवार र इमरानको परिवारलाई रोज्यो ।[1]

إن الله اصطفى آدم ونوحا وآل إبراهيم وآل عمران على العالمين ﴿٣٣﴾

(३४) कि यी सबै आपसमा एक-अर्काको वंशबाट हुन् ।[2] र अल्लाह (तआ़ला) सुन्दछ र जान्दछ ।

ذرية بعضها من بعض والله سميع عليم ﴿٣٤﴾

अनुसरण नगर्नेहरूको कटु-आलोचना गरिएको छ किनभने दुवैले आ-आफ्नो रूपले यस्ता कर्म गर्दछन्, जसलाई यहाँ कुफ्र समान भनिएको छ ।

[1]नबीहरूको परिवारमा दुई इमरान छन् । एक आदरणीय मूसा र हारूनका पिता र दोस्रो आदरणीय मरियमका पिता । यस आयतमा अधिकतर व्याख्याकारहरूका अनुसार दोस्रो इमरानसित तात्पर्य छ, र यस परिवारलाई यो सर्वश्रेष्ठ सम्मानित स्थान आदरणीय मरियम र उनका पुत्र आदरणीय ईसाको कारण प्राप्त भयो । र आदरणीय मरियमको माताको नाम व्याख्याकारहरूले "हन्ना पुत्री फाकूज़" लेखेका छन् । (तफ़सीर कुर्तबी तथा इब्ने क़सीर) यस आयतमा अल्लाह (तआ़लाले) इमरानको परिवारका अतिरिक्त अन्य दुई परिवारहरूको वर्णन गरेको छ, जसलाई अल्लाह तआ़लाले उनीहरूको समयमा अन्य परिवारहरूभन्दा श्रेष्ठता प्रदान गरेको छ । यिनीहरूमा सर्वप्रथम आदरणीय आदम छन्, जसलाई अल्लाहले आफ्ना हातले सृष्टि गर्‍यो र उनमा आफ्नो तर्फबाट आत्मा फुक्यो, उनी समक्ष फरिश्ताहरूसित दण्डवत (सजदा) गरायो, विभिन्न कुराको ज्ञान उनलाई प्रदान गर्‍यो र उनको निवास स्वर्गमा बनायो, जहाँबाट उनलाई धर्तीमा पठाइयो, जसमा त्यसका धेरै बुद्धिमत्ताहरू थिए । द्वितीय आदरणीय नूह अलैहिस्सलाम हुन्, उनलाई त्यसबेला रसूल बनाएर पठाइयो, जब मानिसहरू अल्लाहलाई छाडि मूर्तिपूजक बनेका थिए, उनलाई दीर्घ आयु प्रदान गरियो, उनले आफ्ना समाजका मानिसहरूलाई साढे नौ सय वर्ष चेतावनी दिए तर केही मानिस छाडेर उहाँमाथि कसैले विश्वास गरेन । अन्तत: उहाँको प्रार्थनाको कारण ईमानवालाहरूलाई छाडि शेष सबैलाई डुबाइयो । इब्राहीमका सन्तानलाई यो श्रेष्ठता प्रदान गरियो कि उनमा नै सबै नबीहरूको श्रृंखला स्थापित गर्‍यो र अधिकतर पैग़म्बर (ईशदूत) उहाँको वशंबाट थिए । अन्तमा सर्वश्रेष्ठ र आदरणीय मुहम्मद रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम पनि आदरणीय इब्राहीमका पुत्र इस्माईलको वशं श्रृंखलामा हुनुभयो ।

[2]अथवा अन्य अर्थ छन्, धर्ममा एक-अर्काको सहायक ।

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي ۖ إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾

(३५) जब इमरानकी पत्नीले भनिन् कि हे मेरो पालनकर्ता ! मेरो गर्भमा जे-जति पनि छ, त्यसलाई तिम्रो नाममा स्वतन्त्र गर्न[1] भाकल गरेकी छु, तसर्थ तिमी यसलाई स्वीकार गर, निःसन्देह तिमी राम्रो सर्वश्रोता तथा सर्वज्ञाता हौ ।

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَىٰ ۖ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾

(३६) जब शिशुलाई जन्म दिइन्, तब भनिन् हे प्रभु ! मलाई पुत्री जन्मेको छ, अल्लाह (तआ़ला) राम्ररी जान्दछ कि के जन्म दिएकी छिन्, र पुत्र, पुत्री जस्तो हुन सक्दैन ।[2] मैले त्यसको नाम मरियम राखेको छु ।[3] म त्यसलाई र त्यसका सन्तानलाई धिक्कृत शैतानबाट तिम्रो शरणमा दिन्छु ।[4]

---

[1] محررا (तिम्रो नाममा स्वतन्त्र) को अर्थ तिम्रो धर्मस्थलीको सेवाको लागि अर्पित गर्दछु ।

[2] यस वाक्यमा निराशाको स्पष्टीकरण छ र याचना पनि । निराशा यसप्रकार कि मेरो आशा विपरीत पुत्री जन्मेकी छ । र याचना यसप्रकार कि भाकल अनुसार म तिम्रो प्रसन्नता प्राप्त गर्नको निम्ति एक सेवक अर्पण गर्न चाहेकि थिएँ, जुन कार्यको लागि एउटा पुरुष नै उचित थियो, तर अब जे-जति छ, तिमीलाई त थाहा नै छ, त्यसलाई स्वीकार गर । (फ़तहुल क़दीर)

[3] हाफ़िज़ इब्ने क़सीरले यसबाट र नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका हदीसहरूबाट यो भावार्थ निकाल्दै लेख्नु भएको छ कि सन्तानको नाम जन्मको प्रथम दिनमै राख्नुपर्छ र सातौं दिन नाम राख्ने हदीसलाई जीर्ण सिद्ध गर्नुभएको छ । तर हाफ़िज़ इब्ने कैय्यिमले सबै हदीसहरूमा विवाद गर्दै अन्तमा लेख्नु भएको छ कि पहिलो दिन, तेस्रो दिन र सातौं दिनमा नाम राख्न सकिन्छ । यसमा गुंजाईश छ । (तोहफतुल मोदूद)

[4] अल्लाह तआ़लाले यो प्रार्थना स्वीकार गर्‍यो जस्तो कि सहीह हदीसहरूमा छ कि जब बच्चा जन्म लिन्छ, तब शैतान त्यसलाई छुन्छ जसले त्यो कराउँछ । तर अल्लाह तआ़लाले आदरणीय मरियम तथा उनका पुत्र ईसालाई यसबाट सुरक्षित राखेको छ ।

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا مَسَّهُ الشَّيْطَانُ حِينَ يُولَدُ، فَيَسْتَهِلُّ صَارِخاً مِنْ مَسِّهِ إِيَّاهُ، إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا»

(सहीह बुख़ारी, किताबुल तफ़सीर, मुस्लिम किताबुल फज़ायल)

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۖ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۖ قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا ۖ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

(३७) तिनलाई तिनको प्रभुले राम्रो प्रकारले स्वीकार गऱ्यो र तिनको सर्वश्रेष्ठ पालन-पोषण गरायो । तिनको संरक्षक जकरियालाई नियुक्त गऱ्यो[1] जुनबेला ज़करिया तिनको कोठामा जान्थे त तिनको पासमा जीविका राखिएको पाउँदथे ।[2] उनी सोध्थे कि हे मरियम ! तिम्रो पासमा यो जीविका कहाँबाट आयो ? उनी उत्तर दिन्थिन् कि यो अल्लाह (तआ़ला) को तर्फबाट हो, निःसन्देह अल्लाह (तआ़ला) जसलाई चाहन्छ, अनगिन्ती (बेहिसाब) जीविका प्रदान गर्दछ ।

[1]आदरणीय ज़करिया मरियमका मौसा (आमातिरको काका) पनि थिए, यसकारण पनि । यसका अतिरिक्त आफ्नो समयमा पैगम्बर हुनुको कारण सर्वश्रेष्ठ संरक्षक बन्नसक्थे, जसले आदरणीय मरियमका आर्थिक आवश्यकताहरू, तथा शैक्षिक एवं नैतिक प्रशिक्षणको उचित प्रबन्ध गर्न सक्दथे ।

[2]मेहराबसित तात्पर्य त्यो कोठा हो जसमा आदरणीया मरियम बस्ने गर्थिन् । रिज़कबाट तात्पर्य फल आदि छन् । यी फल बिना मौसम फल्ने गर्दथे अर्थात् गर्मीका फल चिसो याममा र चिसो समयका फल गर्मीहरूमा उनका कोठामा हुने गर्दथे । दोस्रो आवश्यक कुरो यी कुरालाई भौतिक रूपले आदरणीय ज़करियाका अतिरिक्त कोही यसप्रकारका फल उनको कोठामा ल्याउन सक्दैनथ्यो, र उनी यी फलहरू ल्याएका हुँदैनथे, यसकारण चकित भई यो सोच्दथे कि यी कहाँबाट आए ? अदरणीय मरियमले उनलाई उत्तर दिइन् अल्लाहको तर्फबाट अर्थात यो आदरणीय मरियमको चमत्कार थियो । मोज़जः, र करामत अप्राकृतिक अथवा असम्भव कार्य हुने कुरोलाई भन्दछन् । अर्थात जुन प्रत्यक्ष एवं सामान्य संसाधनका विपरीत छन् । यो चमत्कार कुन नबीको हातमा प्रकाशित हुन्छ भने मोज़जः [वली (धर्मात्मा)] को हातबाट हुन्छ भने त्यसलाई करामत भनिन्छ । यी दुबै सत्य हुन्, यसमा कुनै सन्देह छैन । तर यी दुबै अल्लाहका आदेश र त्यसका इच्छाबाट हुन्छन् । नबी अथवा महात्माको अधिकारमा छैन कि त्यो स्वयं आफ्नो इच्छाले कुनै मोजज़ा अथवा करामत देखाउन सकोस् । यसकारण कि मोज़जः तथा करामत यस कुरालाई सिद्ध गर्दछन् कि यिनी आदरणीय व्यक्ति अल्लाह समक्ष एउटा विशेष स्थान राख्दछन् । परन्तु यसबाट यो सिद्ध हुँदैन कि यी महान भावहरुलाई यो अधिकार छ कि आफ्ना इच्छा अनुसार संसारमा जे चाहन्छन् गर्न सकुन् । जस्तो कि अहले बिदअत महात्माहरू (औलिया) का करामतबाट जनतालाई यो धोका दिएर उनीहरूलाई शिर्कमा विश्वास गर्न बाध्य गरिराखेका छन्, यसको अन्य विस्तारपूर्वक विवरण अन्य स्थानहरूमा मोजेजातको विषयमा आउनेछ ।

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾

(३८) त्यसै स्थानमा जकरिया (अलैहिस्सलाम) ले आफ्नो पालनकर्तासित प्रार्थना गरे, भने कि हे मेरो पालनकर्ता ! मलाई आफ्नो पासबाट पवित्र सन्तान प्रदान गर, निःसन्देह तिमी प्रार्थना सुन्दछौ ।

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

(३९) अनि फरिश्ताहरूले आवाज़ दिए जबकि उनी कोठामा उभि नमाज़ पढिराखेका थिए कि अल्लाह (तआ़ला) तिमीलाई यहियाको अवश्य सम्भावी शुभ-सूचना दिन्छ ।[1] जो अल्लाह (तआ़ला) का कलिमाको वाणी पुष्टि गर्ने,[2] मुखिया (प्रमुख), परहेजगार र पूर्ण सयंमी र सत्कर्मीहरूमध्ये एउटा नबी हुनेछ ।

قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾

(४०) उनले भने कि मेरा प्रभु ! मकहाँ पुत्र कसरी जन्मने छ, म अत्यन्त बूढो भइसकेको छु र मेरी पत्नी बाँझो छे, भन्यो, यस्तै अल्लाह (तआ़ला) जे चाहन्छ गर्दछ ।

[1]बिना मौसम फल देखेर आदरणीय जकरीयाको हृदयमा (आफु बृद्ध तथा आफ्नी पत्नी बाँझो भएपनि) यो आशा पलायो कि काश अल्लाह तआ़ला उनलाई पनि यसैप्रकार सन्तान प्रदान गरोस् । यसैकारण उनका हात प्रार्थनाका लागि उठिहाले, जसलाई अल्लाह (तआ़ला) ले स्वीकार पनि गऱ्यो र प्रदान पनि गऱ्यो ।

[2]अल्लाहका कलमाको पुष्टिसित तात्पर्य आदरणीय ईसाको अनुमोदन गर्नेछ । अर्थात आदरणीय यहिया आदरणीय ईसाभन्दा ठूला भए । दुबै आपसमा मौसेरे भाई (दिदी-बहिनीका छोरा) थिए । दुबैले एक-अर्काको अनुमोदन गरे । سيدا को अर्थ हो सरदार حصورا को अर्थ हो पापबाट विशुद्ध अर्थात पापका निकट नगएका, यसको अर्थ यो हो कि उनलाई पापबाट रोकिदिएको हो । अर्थात हसूर, महसूरको अर्थमा लिइएको छ । केही विद्धवानहरूले यसको अर्थ नपुंसक गरेका छन् । तर यो ठीक होइन किनभने यो एउटा त्रुटि हो, जबकि यहाँ उनको विशेषता, सम्मानको रूपमा प्रयोग भएको छ ।

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْ اٰيَةً ؕ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ؕ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيْرًا وَّ سَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿۴۱﴾

(४१) उनले भने प्रभु ! मेरो निम्ति यसको कुनै चिन्ह बनाइदेउ, भन्यो, चिन्ह यो हो कि तीन दिनसम्म तिमी मानिसहरूसित कुरा गर्ने छैनौं, मात्र संकेतले बुझाउनेछौ, तिमी आफ्नो प्रभुको स्मरण अधिक गर र प्रातः र सन्ध्या उसैको महिमाको वर्णन गर ।[1]

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۴۲﴾

(४२) र जब फरिश्ताहरूले भने, हे मरियम ! अल्लाह (तआला) ले तिमीलाई निर्वाचित (रोजेको) गरिसक्यो र तिमीलाई पवित्र गऱ्यो र सारा संसारका स्त्रीहरूमध्ये तिमीलाई चुनिहाल्यो ।[2]

يٰمَرْيَمُ اقْنُتِيْ لِرَبِّكِ وَاسْجُدِيْ

(४३) हे मरियम ! तिमी आफ्ना पोषकका आदेशहरूको पालन र दण्डवत् (सजदा) गरिराख

[1]बृद्धा अवस्थामा चमत्कारी रूपले पुत्र जन्म लिने शुभ-सूचना सुनेर उनको उत्सुकतामा बृद्धिका कारण लक्षणबारे ज्ञान गर्न चाहे । अल्लाह तआलाको आदेश भयो कि तीन दिनको लागि तिम्रो आवाज बन्द हुनेछ जुन मेरो तर्फबाट लक्षण हुनेछ । परन्तु तिमी यस मौनताको स्थितिमा अधिकभन्दा अधिक बिहान र साँझ अल्लाहको महिमागान् गर, ताकि त्यो बरदान जुन तिमीलाई आफ्नो प्रभुबाट प्राप्त हुनेभएको छ, त्यसको कृतज्ञता ब्यक्त गर्न सक । यसको अर्थ यो भयो कि अल्लाह तआला तिम्रो आवश्यकता अनुसार कुरा प्रदान गर्दछ भने, उसको कृतज्ञता व्यक्त गरिराख ।

[2]आदरणीय मरयमको यो सम्मान र मान र उनको आफ्नो विशेषता र उनको युगको दृष्टिकोणले छ किनभने हदीसहरुमा आदरणीय मरयमका साथ आदरणीय ख़दीजालाई पनि خير نسائها (सबै स्त्रीहरुमा श्रेष्ठ) भनिएको छ । र केही हदीसहरुमा चार स्त्रीहरुलाई पूर्ण भनिएको छ । आदरणीय मरियम, आदरणीय आसिया (फिर्औनकी पत्नी), आदरणीय ख़दीजा तथा आदरणीय आयशा । आदरणीय आयशाको बारेमा भनिएको छ कि उनको श्रेष्ठता स्त्रहिरुमा त्यस्तो नै छ, जस्तो सरीद (हलुवा अथवा खीर) को सबै खानाहरुमा श्रेष्ठता छ । (इब्ने कसीर) र तिर्मिजीमा आदरणीय फातिमा पुत्री मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई पनि श्रेष्ठ स्त्रीहरुमा सम्मिलित गरिएको छ । (इब्ने कसीर) यसको यो पनि अर्थ हुनसक्छ कि उपरोक्त वर्णित स्त्रीहरुलाई अन्य स्त्रीहरुमा श्रेष्ठता तथा महानता प्रदान गरिएको छ कि उनीहरु आ-आफ्ना युगमा श्रेष्ठता राख्दछन् ।

وَارْكَعِي مَعَ الرّٰكِعِينَ ۝٤٣

र झुक्नेहरू (रूकुअ गर्नेहरु) सँग नतमस्तक हुने गर ।

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ؕ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۪ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ۝٤٤

(४४) यो परोक्षका सूचनाहरु मध्ये हो, जसलाई हामी तपाईंलाई उपदेश गरिराखेका छौं, तपाईं त त्यसबेला उनीहरूको पासमा हुनुहुन्थ्यो, जब उनी आफ्ना कलम फ्याँकिराखेका थिए कि उनीहरूमध्ये मरियमको पालन-पोषण कसले गर्नेछ ? र न तपाईं उनीहरूको झगडाको समय उनको पासमा हुनुहुन्थ्यो ।[1]

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ۖ اسْمُهُ الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ

(४५) र (स्मरण गर) जब फरिश्ताहरूले भने, हे मरियम ! तिमीलाई अल्लाह (तआ़ला) आफ्ना एक शब्द[2] को शुभ-सूचना दिन्छ कि जसको नाम मसीह[3]

[1]आजकल अहले बिदअतले (बिदअत गर्नेहरू) नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई मान-मर्यादामा अतिश्योक्ति गर्दै, उनलाई अल्लाह तआ़ला समान परोक्षको ज्ञानी र सर्वव्यापी मान्ने विश्वास मनगढन्ते रुपले रचिहालेका छन् । यस आयतमा यी दुबै कुराहरूको स्पष्ट खण्डन भइराखेको छ । यदि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई परोक्षको ज्ञान भएको भए अल्लाह तआ़ला यो आदेश गर्दैनथ्यो कि हामीले परोक्षका सूचनाहरू तपाईंलाई दिइराखेका छौं किनभने जसलाई अघिदेखिनै यो ज्ञान हुन्छ, उससित यस्तो भनिदैन, र यसैप्रकार सर्वब्यापी हुन्छ, उससित यो भनिदैन कि तपाईं त्यसबेला त्यहाँ हुनुहुन्नथ्यो । सानिसहरू नाम लाटरी (चिट्ठा) जस्तै निकालिराखेका थिए । लाटरीबाट नाम निकाल्नुको आवश्यकता यसकारण भन पऱ्यो कि आदरणीय मरयमकै संरक्षक बन्न केही अन्य मानिसहरू पनि इच्छुक थिए । ﴿ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ﴾ बाट नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको रिसालत (ईशदूतत्व) तथा सत्यता प्रमाणित गर्नु पनि छ । किनभने ईशवाणी (वह्यी) मात्र पैग़म्बरमाथि आउँछ, कुनै अन्य व्यक्तिलाई आउँदैन ।

[2]आदरणीय ईसालाई कलमा अर्थात अल्लाहको कलमा यसकारण भनिएको छ कि उनको जन्म एक चमत्कारीरूपले सामान्य मानव जन्म विधिको प्रतिकूल बिना पिता अल्लाहको विशेष सामर्थ्य र उसको कथन كُنْ (भइहाल) को उत्पत्ति हो ।

[3]मसीह, "मसह" धातुले बनेको हो र مَسَحَ الأَرْض को अर्थ धर्तीमा अधिक भ्रमणकर्ता हो अथवा यसको अर्थ हात घुमाउनेवाला हो, किनभने तपाईं हात घुमाएर स्पर्श (गरेर) रोगीहरूलाई अल्लाहको आज्ञाले स्वस्थ गरिदिनु हुन्थ्यो । तथा प्रलयको (समीप) प्रकट हुनेवाला दज्जाललाई मसीह यसकारण भनिन्छ कि उसको एउटा आँखा कानो हुनेछ अथवा त्यो पनि जगतमा अधिक

وَجِيْهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٤٥﴾

पुत्र मरियम हुनेछ । जो संसार र परलोकमा सम्मानित हुनेछ । र त्यो मेरो निकटवर्तीमध्ये छ ।

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَّمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٤٦﴾

(४६) त्यो मानिसहरूसित पीङमा (बच्चामा) पनि कुरा गर्नेछ र अर्धबैंसमा ठूलो आयुमा पनि ।[१] र त्यो सदाचारीहरूमध्ये हुनेछ ।

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ وَلَدٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ اِذَا قَضٰى

(४७) तिनी भनिन्, "प्रभु ! मलाई पुत्र कसरी हुनेछ ? जबकि मलाई कुनै पुरूषले स्पर्श पनि गरेको छैन ।" फरिश्ताले भन्यो यस्तै अल्लाह

भ्रमण गर्नेछ तथा मक्का-मदीना एवं बैतुल मोकद्दसका अतिरिक्त संसारको प्रत्येक स्थानमा जानेछ । यसकारण उसलाई मसीह दज्जाल भनिन्छ । (फ़तहुल क़दीर) सामान्य व्याख्याकारहरूले सामान्यतः यही कुरा लेखेका छन् । केही अन्य शोधकर्ताहरू अनुसार मसीह यहूदी तथा इसाईहरूका विचारले पैग़म्बरलाई भन्दछन् अर्थात् उनको यो परिभाषा प्रथम युगका पैग़म्बरहरूका लागि प्रयोग भएको हो । दज्जाललाई मसीह यसकारण भनिएको छ किनभने यहूदीहरूलाई जुन अन्तिम क्रान्तिकारी मसीहको शुभ सूचना दिइएको छ र जसको प्रतीक्षा अनुचित रूपले अहिले पनि गरिराखेका छन्, त्यो दज्जाल यसै मसीहको नाममा आउने छ अर्थात् आफूलाई त्यही मसीह सिद्ध गर्नेछ । परन्तु त्यो यस दाबीका अतिरिक्त अन्य दाबीहरूमा धोका-धडीको यति ठूलो नमूना हुनेछ कि आदि देखि अन्तसम्म त्यसको कुनै तुलना पाइने छैन । यसकारण दज्जाल भनिनेछ । ईसा अजमी भाषाको शब्द हो । केही विद्वानहरूका निकट यो अरबी र عاس र يعوس को विकृत रूप हो । जसको अर्थ राजनीतिक नेतृत्व हुन्छ । (कुर्तुबी तथा फ़तहुल क़दीर)

[१]आदरणीय ईसाको (पीङ) आमाको काखमा कुराकानी गर्नेको वर्णन स्वयं कुर्आन करीमको सूरः मरियममा छ । यसका अतिरिक्त सहीह हदीसमा दुई अन्य बच्चाहरूको आमाको काखीमा कुरा गर्नुको वर्णन छ । एक साहब जुरैज र अर्को इस्राईली स्त्रीको बच्चा । (सहीह बुख़ारी, किताबूल अम्बिया, बाबु मरियम)

अर्धबैंसमा कुरा गर्नुको अभिप्राय केही ज्ञानीहरूले यो लिएका छन् कि जब ठूलो भई प्रकाशना एवं दूतत्वबाट सुशोभित गरिनेछन्, तथा केहीले भनेका छन् कि उहाँ प्रलयका निकट जब आकाशबाट ओर्लनु हुन्छ, जस्तो कि अहले सुन्नतको विश्वास छ, जुन सही निरन्तर हदीसहरूबाट तर्कसंगत छ त त्यसबेला जुन इस्लामको प्रचार गर्नुहुनेछ ती कुराहरूसित अभिप्राय छ । (तफ़सीर इब्ने कसीर तथा कुर्तुबी)

أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

(तआ़ला) जे चाहन्छ, उत्पन्न गर्दछ । जतिखेर पनि त्यो कुनै कार्य गर्न चाहन्छ भने केवल भन्दछ "भइहाल", त त्यो भइहाल्छ ।"[1]

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾

(४८) र अल्लाह (तआ़ला) ले त्यसलाई लेख्न[2] र बुद्धिमत्ता तथा तौरात एवं इंजील सिकाउने छ ।

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۙ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ

(४९) र त्यो इस्राईलको सन्तानको रसूल हुनेछ, त्यसले भन्ने छ कि म तिम्रो पासमा तिम्रा प्रभुको निशानी (लक्षण) ल्याएको छु, म तिम्रो लागि माटोबाट पंक्षीको रुप जस्तै आकृति बनाउँछु ।[3] अनि त्यसमा फुक्छु, त त्यो अल्लाह (तआ़ला) को आदेशले पंक्षी बन्दछ र म अल्लाहको आदेशले जन्मेदेखि अन्धोलाई र कोरीलाई स्वस्थ पारिदिन्छु र म अल्लाहको आदेशले मृतकलाई जीवित पारिदिन्छु[4] र जे-जति तिमी खान्छौ र जे-जति पनि

[1]तिमी आश्चर्य चकित हुनु उचित छ, तर अल्लाह तआ़लाको सामर्थ्यको लागि यो कुनै कठिन कार्य होइन । त्यो त जतिखेर चाहेको खण्डमा स्वभाविक एवं प्रत्यक्ष साधन समाप्त गरी, मात्र كُنْ (कुन) आदेशबाट एकछिनमै गर्नसक्छ ।

[2]किताब (लेख) सित तात्पर्य किताबत (लेख्नु) हो, जस्तो कि अनुवादमा लिइएको छ अथवा इंजील एवं तौरातको अतिरिक्त अरु कुनै किताब छ, जसको ज्ञान अल्लाह तआ़लाले उनलाई दियो ।

[3]أخلق لكم أى أصور و أقدر لكم (कुर्तुबी) यहाँ उत्पत्तिको अर्थ पैदा गर्नु होइन यसमा त सामर्थ्य मात्र अल्लाहलाई छ किनभने त्यही रचयिता हो । यहाँ यसको अर्थ वाह्य रूपरेखा बनाउनु हो ।

[4]पुन: अल्लाहको आदेशबाट भन्नाले यही अर्थ छ कि कुनै व्यक्ति यो ठानोस् कि म स्रष्टाको विशेषता एवं गुणहरूलाई प्राप्त गरिसकेको छु । कदापि यस्तो छैन, म त उसको भक्त र रसूल हूँ । यो जे-जति मेरो हातबाट भइराखेको छ, चमत्कार (मोजेज़ा) हो, जुन मात्र अल्लाहको आदेशबाट भइराखेको छ ।

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

तिमी आफ्ना घरहरूमा एकत्रित गर्दछौं, म तिमीलाई भनिदिन्छु कि यसमा तिम्रो लागि ठूलो निशानी (लक्षण) छ यदि तिमी बुझ्दछौ भने ।

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

(५०) र म तौरातको पुष्टि गर्दछु, जुन मेरो समक्ष छ र म यसकारण आएको हूँ कि तिम्रो निम्ति केही त्यसता कुराहरूलाई हलाल (बैध) गरुँ, जुन तिम्रालागि हराम (अवैध) गरिएका छन् ।[1] र म तिम्रो पासमा तिम्रो प्रभुको निशानी ल्याएको छु, यसकारण तिमी अल्लाह (तआ़ला) सित तर्स र मेरै अनुकरण गर ।

इमाम इब्ने क़सीर भन्नुहुन्छ कि अल्लाह तआलाले प्रत्येक नबीलाई त्यसको समय र परिस्थितिहरू अनुसार मोजेज़ाहरु प्रदान गर्‍यो ताकि त्यसको सत्यता एवं श्रेष्ठता स्पष्ट हुन सकोस् । आदरणीय मूसाको समयमा जादूको निकै प्रचलन थियो, उनलाई यस्ता मोजे़जा प्रदान गरिए, जसका अगाडि ठूला-ठूला जादूगर आफ्ना कार्यक्रम देखाउन असफल रहे, जसबाट उनीहरूमाथि आदरणीय मूसाको सत्यता स्पष्ट भयो र उनीहरू निष्ठावान (विश्वास गर्नथाले) । आदरणीय ईसा अलैहिस्सलामको समयमा औषधि र चिकित्साको अधिक प्रचार भइराखेको थियो, अतः उनलाई मृतकलाई जीवित, जन्मजात अन्धा र कोरीहहरूलाई स्वस्थ गरिदिने मोजेज़ा (चमत्कार) प्रदान गरियो, जुन कुनै पनि ठूलो भन्दा ठूलो चिकित्सक आफ्नो कलाद्वारा गर्न शक्ति राख्दैन्थ्यो । हाम्रो पैग़म्बर नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको समयमा कविता एवं साहित्य तथा भाषा र भाषणको ठूलो प्रचार थियो, अतः उनलाई क़ुर्आन जस्तो भाषा-भाष्य र सर्वश्रेष्ठ साहित्य प्रदान गरियो जसको तुलना संसारभरिका साहित्यकार, एवं कविहरु आजसम्म प्रस्तुत गर्न सकेनन् र चुनौती दिंदा पनि प्रस्तुत गर्न सकेनन् र केयामत (प्रलय) सम्म प्रस्तुत गर्न सक्ने छैनन् ।

[1]यसबाट तात्पर्य या त ती कुराहरू हुन्, जुन अल्लाह तआ़लाले दण्डस्वरुप उनीहरूका लागि निषेध (हराम) गरिदिएको थियो अथवा ती कुराहरू जुन उनका धर्म-ज्ञानीहरू (आलिमहरू) ले स्वयं आफूमाथि निषेध गरेका थिए, अल्लाहको आदेश थिएन । (क़ुर्तबी) अथवा यस्ता कुरा पनि हुन सक्छन्, जुन उनका धर्म-ज्ञानीहरूले आफ्ना सोच-विचारले वर्जित गरेका थिए । र सोच-विचारमा उनीहरूबाट त्रुटि भयो र आदरणीय ईसाले यी त्रुटिहरूलाई समाप्त गरी उनलाई हलाल (ग्रहणीय) गरिदिनु भयो । (इब्ने क़सीर)

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

(५१) विश्वास गर ! मेरो र तिम्रो स्वामी अल्लाह नै हो, तिमी सबै उसैको आराधना गर । यही सोझो मार्ग हो ।[१]

۞ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

(५२) परन्तु जब (आदरणीय) ईसा (अलैहिस्सलाम) लाई उनको इन्कारको आभास भयो,[२] तब भने कि अल्लाह (तआ़ला) को मार्गमा मेरो सहायता गर्नेहरू को-को छन् ।[३] हवारीहरूले उत्तर दिए कि हामी अल्लाह (तआ़ला) को मार्गमा सहायक छौं ।[४]

[१]अर्थात् अल्लाहको आराधना (इबादत) गर्नुमा र त्यसको अगाडि तुक्षता एवं विनती गर्नुमा म र तिमी दुबै बराबर छौं । यसकारण सोझो मार्ग यो हो कि एक अल्लाहको इबादत (अर्चना) गरियोस् र त्यसको प्रभुत्वमा कसैलाई पनि सम्मिलित नगरियोस् ।

[२]अर्थात् यस्ता चाल र योजनाहरू एवं सशंकित कार्य जुन कुफ्र अर्थात आदरणीय मसीहको रिसालतको ईन्कारको द्यौतक थियो ।

[३]धेरैजसो नबीहरूले आफ्ना कौमका मानिसहरूसित दिक्दार भई वाहय साधन स्वरुप आफ्ना कौमका शिष्ट व्यक्तिहरूबाट सहायता मागेका छन् । जस्तो कि स्वयं नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले प्रारम्भिक कालमा, जब कुरैश उहाँको आमन्त्रण कार्यमा बाधा पुऱ्याइराखेका थिए, तब उहाँ हजको समयमा मानिसहरूलाई आफ्नो साथी तथा सहायक बनाउन प्रयत्न गर्नु हुन्थ्यो, ताकि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम प्रभुको आदेश मानिसहरूसम्म पुऱ्याउन सकून्, जसमा अन्सारले अघिसरी साथ दिए र उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई उनीहरूले हिज्रतभन्दा पूर्व तथा हिज्रत पछि सहायता गरे । यसैप्रकार यहाँ आदरणीय ईसाले सहायता माँगे । यो त्यस प्रकारको सहायता थिएन, जुन मनुष्यको शक्तिभन्दा माथि होस्, किनभने यो शिर्क हो । र प्रत्येक नबी शिर्क उन्मूलन (जरैदेखि उखेलेर फाल्न) लाई नै आउँदै गरेका छन्, अनि उनी स्वयं कसरी शिर्क गर्नसक्थे ? परन्तु समाधि पूजकहरूको अन्तःकरणको अन्धोपनामाथि खेद प्रकट गर्नुपर्छ कि उनीहरू मृत मानिसहरूसित सहायता माँग्ने कुराको औचित्य देखाउनलाई आदरणीय ईसाको कथन ﴿مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ﴾ बाट तर्क निकाल्छन् ? अल्लाह तआ़लाले उनीहरूलाई मार्गदर्शन प्रदान गरोस् ।

[४]हवारीयुन, हवारीको बहुवचन हो, जसको अर्थ أنصار (अन्सार) सहायक । जुन प्रकार नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कथन छ ।

हामी अल्लाह (तआ़ला) मा ईमान राख्दछौं (अल्लाहप्रति निष्ठावान भयौं) र तपाईं साक्षी रहनुस् कि हामी मुसलमान हौं ।

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنۡزَلۡتَ وَاتَّبَعۡنَا الرَّسُوۡلَ فَاكۡتُبۡنَا مَعَ الشّٰهِدِيۡنَ ﴿٥٣﴾

(५३) हे हाम्रा पालनकर्ता ! हामीले तिमीले अवतरित गरेको वह्यी (ईशवाणी) मा निष्ठावान भयौं र हामीले तिम्रो रसूलको अनुसरण स्वीकार गऱ्यौं । तसर्थ अब तिमी हामीलाई साक्षीहरूमा लेख ।

وَمَكَرُوۡا وَمَكَرَ اللّٰهُ ‌ؕ وَاللّٰهُ خَيۡرُ الۡمٰكِرِيۡنَ ﴿٥٤﴾

(५४) र काफ़िरहरूले चाल चले र अल्लाह (तआ़ला) ले पनि योजना बनायो र अल्लाह (तआ़ला) सबै योजनाकारहरूभन्दा श्रेष्ठ छ ।[1]

اِذۡ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيۡسٰۤى اِنِّىۡ مُتَوَفِّيۡكَ وَرَافِعُكَ اِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ

(५५) जब अल्लाह (तआ़ला) ले भन्यो, हे ईसा ! म तिमीलाई पूर्णरूपले लिनेछु ।[2]

(إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ) "प्रत्येक नबीको कोही विशेष सहायक हुन्छ र मेरो सहायक जुबैर हो ।" (सहीह बुख़ारी)

[1]आदरणीय ईसाको समयमा सीरियाको क्षेत्र रूमिहरुको अधीन थियो, यहाँ उनीहरूद्वारा जुन अधिकारी पदासीन थियो, त्यो काफ़िर थियो, यहूदीहरूले आदरणीय ईसाका विरूद्ध त्यस अधिकारीलाई उक्साए कि यो वर्ण शंकर نعوذ بالله र विद्रोही छ आदि-आदि । अधिकारीले उनीहरूका माग अनुसार उनलाई फाँसीमा झुण्ड्याउने निर्णय गऱ्यो । तर अल्लाहले आदरणीय ईसालाई सुरक्षित आकाशमा उठायो र उनको समरूप एक मानिसलाई उनीहरूले फाँसी दिए र ठान्दै गरे कि हामीले ईसालाई फाँसी दिएका हौं

مكر (मक्र) अरबी भाषामा सूक्ष्म तथा गुप्त उपायलाई भन्दछन् । तथा यसै अर्थमा यहाँ अल्लाहलाई خير الماكرين भनिएको छ, मानो यो उपाय नराम्रो पनि हुनसक्छ तथा राम्रो पनि । यदि नराम्रो प्रायोजनका लागि छ भने नराम्रो, राम्रो प्रयोजनका लागि छ भने राम्रो छ।

[2]المتوفى यो توفى बाट बनेको हो जसको धातु وفى हो यसको मूल अर्थ सम्पूर्ण रूपले लिनु हो, मानिसको मृत्यु पश्चात,"वफात" शब्द यसकारण भनिन्छ कि त्यसका शारीरिक अधिकार पूर्णत: खोसिएका हुन्छन् । अत: यस शब्दार्थका विभिन्न रूपहरु मध्येबाट मृत्यु मात्र एक रूप हो । निद्रामा पनि सामयिक रूपले मानवीय अधिकार निलम्बित गरिएका हुन्छन्, यसकारण निद्राको लागि पनि पवित्र क़ुरआनले 'वफात' शब्द प्रयोग गरेको छ । जसबाट विदित भयो कि यसको मूल अर्थ पूर्णरूपसित लिनु नै हो । إِنِّي متوفيك मा यहाँ

مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

तथा तिमीलाई आफूतिर उठाउने छु र तिमीलाई अस्वीकार गर्नेहरूबाट पवित्र गर्नेछु ।[1] र तिम्रा अनुयायीहरूलाई काफ़िरहरूभन्दा केयामतका दिनसम्म माथि राख्नेछु ।[2] अनि तिमी सबैलाई मतिरै फर्कनु छ, म नै तिमीहरु बीच सबै मत्भेदको निर्णय गर्नेछु ।

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾

(५६) अनि काफ़िरहरूलाई त म यस लोक तथा परलोकमा कडा यातनाहरू दिनेछु । र उनीहरूको कोही सहायक हुने छैन ।

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾

(५७) तर ईमान भएका र सत्कर्म गर्नेहरूलाई अल्लाह (तआला) उनीहरूको पूरा-पूरा प्रत्युपकार दिनेछ र अल्लाह तआला अत्याचारीहरूलाई प्रेम गर्दैन ।

ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

(५८) यो जुन हामी तिम्रो समक्ष पढिराखेका छौं, आयतहरू हुन् र दृढ उपदेश हुन् ।

आफ्नो मूल अर्थमा प्रयोग भएको छ । अर्थात् हे ईसा ! म तिमीलाई यहूदी र इसाईहरूबाट बचाएर पूर्णत: आफूतिर उठाउनेछु । तथा यस्तै नै भयो । केही धर्म ज्ञानीहरूले अवास्तविक अर्थ मृत्यु लिएका छन् जुन साधारणत: प्रयोगमा आउँछ तर यस वाक्यमा رافعك को पहिला तथा متوفيك को अर्थ पछि लिइएको छ अर्थात् प्रथम तिमीलाई आकाशमा उठाउनेछु तथा पुन: संसारमा उत्रे पश्चात मृत्यु दिनेछु अर्थात् यहूदीहरूको हातबाट तिम्रो हत्या हुने छैन तिम्रो स्वभाविक मृत्यु नै हुनेछ ।

[1]यसबाट तात्पर्य ती आक्षेपबाट शुद्धता अथवा पवित्रता छ, जसबाट तपाईंलाई यहूदी कलंकित गर्दथे । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमद्वारा उहाँको सफाइ संसार समक्ष प्रस्तुत गरियो ।

[2]यसबाट तात्पर्य या त इसाईहरूको सांसारिक विजय यहूदीहरूमाथि छ, जो प्रलयसम्म रहने छ, यद्यपि कि उनीहरू आफ्ना गलत विश्वासका कारण अन्तिम मोक्ष प्राप्त गर्न असफल नै रहनेछन् अथवा मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका अनुयायीहरूको विजय हो ।

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ۝

(५९) अल्लाह (तआला) का निकट ईसाको दशा यथावत आदमका समान छ, जसलाई माटोबाट पैदा गरी भन्यो कि भईहाल अनि त्यो भइ हाल्यो ।

ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ۝

(६०) तिम्रो प्रभुको तर्फबाट सत्य यही हो, सावधान ! शंका गर्नेहरूमध्ये नहुनु ।

فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰذِبِينَ ۝

(६१) यसकारण जसले तपाईं छेउ यो ज्ञान आइसके पश्चात पनि तपाईंसित यसमा झगडा गर्दछ, त तपाईं भनिदिनुस् कि आउ हामी, तिमी आफ्ना छोराहरूलाई र हामी तिमी आफ्ना स्त्रीहरूलाई बोलाऔं र हामी तथा तिमी स्वयं आफू पनि आऔं अनि बिलीन भएर प्रार्थना गरौं । र झूठाहरूमाथि अल्लाहको धिक्कार पठाऔं ।[1]

[1]यसलाई मोबाहलाको आयत भनिन्छ, मोबाहलाको अर्थ हो दुई पक्षको एक-अर्कामाथि धिक्कार अर्थात श्राप दिनु, तात्पर्य यो हो कि जब दुई पक्षहरूबीच कुनै विषयमा विवाद तथा विभेद हुन्छ एवं तर्क-वितर्कबाट त्यसको टुङ्गो लाग्दैन, त दुबै अल्लाहसित प्रार्थना गरून् कि हामीमा जो मित्थ्यावादी छ, त्यसमाथि धिक्कार गर । यसको संक्षिप्त भूमिका यो हो कि इसाईहरूको एउटा प्रतिनिधि मंडल नबी सलल्लाहुअलैहि वसल्लमको सेवामा उपस्थित भयो तथा आदरणीय ईसाको सन्दर्भमा ती जो अतियुक्ति मिश्रित आस्थाहरू राख्दथे त्यसमाथि वाद-विवाद गर्नथाले । अन्ततः यो आयत उत्र्यो तथा उहाँले उनीहरूलाई मोबाहलालाई आमन्त्रित गर्नुभयो । आदरणीय अली व फ़ातिमा तथा हसन तथा हुसैनलाई पनि साथमा लिनुभयो तथा इसाईहरूसित भन्नुभयो कि तिमी पनि आफ्ना परिवारलाई बोलाउ अनि हामी मिलेर झूठामाथि धिक्कारको प्रार्थना गरौं, इसाई परस्पर परामर्श पश्चात यसको लागि तयार भएनन् तथा यो प्रस्ताव राखे कि उहाँ जे चाहनुहुन्छ हामी दिन तयार छौं । उहाँले उनीहरूमाथि सुरक्षाकर (जिज़्या) निर्धारित गरिदिनुभयो जसलाई लिनका लागि उहाँले अबू उबैदा बिन ज़र्राहलाई जसलाई उहाँले "अमीने उम्मत" को उपाधिबाट अलंकृत गर्नुभएको थियो, उनीहरूको साथ पठाउनु भयो । (तफ़सीर इब्ने कसीर तथा फ़तहुल क़दीर आदिबाट संक्षिप्त) आगामी आयतमा अहले किताब (यहूदी र इसाईहरू) लाई एकेश्वरवादतिर बोलाइँदैछ ।

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾

(६२) निःसन्देह केवल यही सत्य वर्णन हो र अल्लाह (तआ़ला) का अतिरिक्त कोही अन्य पूजा योग्य छैन, र निःसन्देह अल्लाह नै प्रभुत्वशाली तथा तत्वदर्शी छ ।

فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

(६३) तैपनि यदि उनीहरू स्वीकार गर्दैनन्, त अल्लाह (तआ़ला) पनि विद्रोहीहरूलाई राम्ररी जान्दछ ।

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

(६४) तपाईं भनिदिनुस् कि हे किताब प्रदान गरिएका ! यस्ता न्यायपूर्ण कुरातिर आऊ जुन हामी र तिमीमा समान छ कि हामी अल्लाह (तआ़ला) का अतिरिक्त कसैको बन्दना (इबादत) नगरौं र न त्यससँग कसैलाई सम्मिलित गरौं ।[1] न अल्लाह (तआ़ला) लाई छाडि आपसमा एक-अर्कालाई स्वामी नै बनाऊं ।[2] यदि उनीहरू विमुख हुन्छन् त भनिदेउ कि साक्षी रहनु कि हामी त मुसलमान हौं ।[3]

[1]कुनै मूर्तिलाई न कुनै क्रूसलाई, न अग्निलाई र कुनै अन्य वस्तुलाई, बरु मात्र एक अल्लाहको इबादत गरौं, जस्तो कि सबै नबीहरूले आमन्त्रण गरे ।

[2]यो एक त त्यस कुरातिर संकेत छ कि तिमीले आदरणीय मसीह र आदरणीय उज़ैरको आराध्य हुने (प्रभु हुनु) को जुन विश्वास रचेका छौ यो गलत हो । उनीहरू प्रभु होइनन्, उनीहरू मनुष्य नै हुन्, दोस्रो यसतिर संकेत छ कि तिमीले आफ्ना विद्वान धर्मात्माहरूलाई उचित-अनुचित गर्ने कुराको अधिकार दिइसकेका छौ, यो पनि उनलाई प्रभु बनाउनु हो, जस्तो कि आयत إتخذوا أحبارهم यसमा साक्षी छ, यो पनि उचित छैन, हलाल र हराम (वैध-अवैध) गर्नुको अधिकार पनि केवल अल्लाहलाई नै छ । (इब्ने क़सीर एवं फ़तहुल क़दीर)

[3]सहीह बुख़ारीमा छ कि क़ुर्आन करीमको यस आदेशानुसार उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले हिरक़्ल राजाधिराज रोमलाई पत्र पठाउनु भयो, त्यसमा यस आयतको सन्दर्भले इस्लाम धर्म स्वीकार गर्न आमन्त्रण दिनुभयो र उसित भन्नुभयो कि यदि तिमी मुसलमान हुन्छौ भने दुईगुना पुण्य पाउनेछौ, अन्यथा तिम्रो सम्पूर्ण प्रजाको पनि पाप तिम्रै टाउकोमा हुनेछ ।

(६५) हे अहले किताब ! तिमी इब्राहीमको विषयमा किन विवाद गर्दछौ ? जबकि तौरात र इंजील त उनी पश्चात उतारियो ? के तिमी तैपनि बुझ्दैनौ ?[1]

يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَمَآ أُنزِلَتِ ٱلتَّوۡرَىٰةُ وَٱلۡإِنجِيلُ إِلَّا مِنۢ بَعۡدِهِۦٓۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ٦٥

(६६) सुन, तिमीहरू त्यसमा विवाद (झगडा) गरिसक्यौ, जसको तिमीलाई ज्ञान थियो, अब यसमा किन झगडा गर्दछौ, जसको तिमीलाई ज्ञान नै छैन ।[2]

هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ حَٰجَجۡتُمۡ فِيمَا لَكُم بِهِۦ عِلۡمٞ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيۡسَ لَكُم بِهِۦ عِلۡمٞۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ

(فَأَسْلِمْ تَسْلَمْ، أَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ، فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الأَرِيسِيِّينَ)

"इस्लाम स्वीकार गर, सुरक्षित रहने छौ । इस्लाम ल्याउ, अल्लाह तआला दुई गुना पुण्य दिनेछ, परन्तु यदि तिमीले इस्लाम धर्म स्वीकार गर्नबाट इन्कार गर्‍यौ भने प्रजाको पाप पनि तिमीमाथि हुनेछ । किनभने प्रजाले इस्लाम धर्म स्वीकार नगर्नुको कारण पनि तिमी नै बन्नेछौ ।" (बुखारी, किताब बदउल वह्यी)

यस आयतमा तीन वटा कुराको वर्णन छ अर्थात (१)– मात्र अल्लाहको इबादत गर्नु । (२)– उससँग कसैको पनि मिश्रण नगर्नु । (३)– र कसैलाई पनि धार्मिक नियमावली बनाउन अल्लाहको अधिकार अथवा स्थान नदिनु, ती समानताका शब्द हुन् जसमा अहले किताबलाई एकताको आमन्त्रण दिइएको छ । अत: यस उम्मतका छरिएका कुरालाई एकत्रित गर्नुको पनि यी तीन विन्दुहरू र यस समानताको कुरोलाई सर्वप्रथम आधारशिला बनाउनु पर्दछ ।

[1]आदरणीय इब्राहीमको विषयमा झगडाको अर्थ छ कि यहूदी र इसाई दुबै यो दाबी गर्दथे कि आदरणीय इब्राहीम उनीहरूका धर्म मान्नेवाला थिए, यद्यपि तौरात जसमा यहूदी विश्वास गर्दछन् र इंजील जसलाई इसाई पवित्र पुस्तक मान्दछन्, दुबै आदरणीय इब्राहीमको सयकडौं वर्षपछि अवतरित भए, अनि आदरणीय इब्राहीम यहूदी तथा इसाई कसरी हुन सक्थे ? भनिन्छ कि आदरणीय इब्राहीम र आदरणीय मूसा बीच एक हजार वर्षको अवधिको अन्तर छ र आदरणीय ईसा र आदरणीय मूसा बीच दुई हजार वर्षको अन्तर थियो । (कुर्तुबी)

[2]तिम्रो ज्ञान र धर्मको त यो दशा छ कि जुन कुराको ज्ञान तिमीलाई छ अर्थात् आफ्नो धर्म तथा आफ्नो किताबको, यसको विषयमा तिम्रा विवादहरू (जसको वर्णन पछिल्लो आयतमा आइसकेको छ) सत्यतामा छैन तथा अज्ञानताको द्योतक पनि । अनि तिमी त्यस कुरामा किन वाद-विवाद गर्दछौ जसबारे तिमीलाई अलिकति पनि ज्ञान छैन ? अर्थात् आदरणीय इब्राहीमको श्रेष्ठता एवं विशेषता

وَ اَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾

र अल्लाह (तआला) जान्दछ, तिमी जान्दैनौ ।

مَا كَانَ اِبْرٰهِيْمُ يَهُوْدِيًّا وَّلَا نَصْرَانِيًّا وَّلٰكِنْ كَانَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٦٧﴾

(६७) इब्राहीम न त यहूदी थिए न इसाई, बरु उनी शुद्धरूपले मात्र मुसलमान थिए ।[1] उनी मूर्तिपूजक (मिश्रणवादी) पनि थिएनन् ।

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٨﴾

(६८) सबैभन्दा अधिक इब्राहीमका निकटतम् ती मानिसहरू हुन्, जसले उनको भनाई माने र यो नबी, र जसले निष्ठा स्थापित गरे ।[2] निष्ठावानहरूको संरक्षक तथा सहायक अल्लाह छ ।

र उनको मिल्लत हनीफा (सोझो मार्गमा हिंड्ने कौम), जसको आधार एकेश्वरवाद तथा मात्र एक अल्लाहको इबादतमा छ ।

[1]حنيفاً مسلما (शुद्ध रूप मात्र मुसलमान) अर्थात मिश्रणसित घृणा गर्ने र मात्र एक अल्लाहको उपासना गर्नेवाला ।

[2]तात्पर्य नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम अझ साँचो मुसलमान हुन् किनभने इस्लाम धर्मका नियम मिल्लत हनीफ़ासित सबैभन्दा निकटतम् छ, यसैकारण कुर्आन करीममा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई मिल्लते इब्राहीमको पालन गर्नका लागि आदेश दिइएको छ ﴿أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾ (अन-नम्ल-१२३) यसको अतिरिक्त हदीसमा छ । रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो:

«إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وُلَاةً مِنَ النَّبِيِّينَ، وَإِنَّ وَلِيِّي مِنْهُمْ أَبِي وَخَلِيلُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ»

"(प्रत्येक नबीहरूमध्ये केही मित्र हुन्छन्, ती मध्ये मेरा मित्र मेरो पिता र मेरो प्रभुका मित्र (इब्राहीम) हुन्, त्यसपछि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले यही आयत पढ्नुभयो ।" (तिर्मिजी उधृत इब्ने कसीर)

وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يُضِلُّوْنَكُمْ ۚ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٩﴾

(६९) अहले किताबको (किताब प्रदान गरिएको) एउटा समूह चाहन्छ कि तिमीलाई मार्गविचलित गरिदेओस्, वास्तवमा उनीहरू स्वयं आफूलाई नै विचलित पारिराखेका छन् र बुझ्दैनन् ।[1]

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿٧٠﴾

(७०) हे अहले किताब ! तिमी स्वयं साक्षी भए उपरान्त पनि अल्लाहका आयतहरूलाई किन मान्दैनौ । [2]

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَلْبِسُوْنَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٧١﴾

(७१) हे अहले किताब ! जानीसकेपछि पनि सत्य र असत्यलाई किन मिसाईराखेका छौ ? र सत्यतालाई किन लुकाईराखेका छौ ?[3]

---

[1]यो यहूदीहरूको द्वेष र ईर्ष्याको स्पष्टीकरण हो, जुन उनी निष्ठावानहरूसित गर्दथे र यसै द्वेषका कारण मुसलमानहरूलाई मार्ग-विचलित गर्ने प्रयास गर्दथे । अल्लाह तआलाको आदेश भयो कि यसप्रकार उनीहरू स्वयंलाई अज्ञानतामा विचलित पारिराखेका छन् ।

[2]साक्षीहीनको अर्थ हो कि तिमीलाई नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सत्यता एवं वास्तविकताको ज्ञान छ ।

[3]यसमा यहूदीहरूका दुईटा ठूला अपराधीतिर संकेत गरी उनलाई छाडिदिन भनिदैछ । प्रथम अपराध यो कि सत्य र झूटलाई मिसाउनु, जसले गर्दा मानिसहरू सत्य र असत्य बीचको अन्तर जान्न नसकून् अर्थात सत्यलाई लुकाउनु । अर्थात् नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका जुन गुण र विशेषताहरू तौरातमा लेखिएका थिए, तिनलाई मानिसहरूबाट लुकाउनु ताकि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सत्यता कम्सेकम यस रूपमा स्पष्ट हुन नसकोस् । र यी दुबै अपराध जानी-जानी गर्दथे जसबाट तिनलाई बुझ्न असम्भव भएको थियो । उनीहरूका अपराधतिर सूर: अल-बक़र:मा पनि संकेत गरियो ।

﴿ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴾ [البقرة:٤٢]

"साँचोलाई झूठसित न मिसाउ र सत्य नलुकाउ र तिमी जान्दछौ ।" अहले किताबको शब्दलाई केही व्याख्याकारहरूले सामान्य राखेका छन्, जसमा यहूदी र इसाई दुबै सम्मिलित छन् । अर्थात् दुबैलाई यी अपराधहरूबाट रोकिन सावधान गरिएको छ । र केहीका निकट यसबाट तात्पर्य केवल ती यहूदी क़बीला (समुदाय) जुन मदीनामा निवास गर्दथे, बनू क़ुरैजा, बनू नजीर, तथा बनू कैनूक़ाअ । धेरै उचित कुरो यही लाग्दछ ।

(७२) र अहले किताबको एउटा समूहले भन्यो कि जे-जति पनि निष्ठावानहरूमाथि उतारिएको छ, त्यसमा सूर्योदय भएपछि निष्ठा व्यक्त गर र सन्ध्याको समय अस्वीकार गरि देऊ ताकि यिनीहरू पनि बिमुख भएर जाऊन् ।[1]

وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَٰبِ ءَامِنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَجْهَ ٱلنَّهَارِ وَٱكْفُرُوٓا۟ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

(७३) र तिम्रा धर्ममा हिंड्नेहरूमा बाहेक अरु कसैमा विश्वास नगर ।[2] तपाई भनिदिनुस् ! निःसन्देह मार्ग-दर्शन त अल्लाहकै मार्गदर्शन हो ।[3] (र यो पनि भन्दछन् कि यस कुरामा पनि विश्वास नगर) कि केही त्यस जस्तो दिइयोस् जस्तो तिमीलाई दिइएको छ ।[4] अथवा यो कि यिनी तिमीसित

وَلَا تُؤْمِنُوٓا۟ إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ ٱلْهُدَىٰ هُدَى ٱللَّهِ أَن يُؤْتَىٰٓ أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

किनभने मुसलमानहरूको सोझै सम्बन्ध उनीहरूसित थियो र यी नै नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको विरोधमा धेरै भाग लिन्थे ।

[1]यो यहूदीहरूको एउटा अर्को चालको वर्णन हो, जसबाट उनी मुसलमानहरूलाई विचलित गर्न चाहन्थे कि उनीहरूले आपसमा यो विचार गरे कि प्रातः मुसलमान होऊन् र सन्ध्याको समय अस्वीकार गरिदिऊन् ताकि मुसलमानहरूलाई पनि आफ्नो इस्लामको विषयमा शंका उत्पन्न होस् कि यी मानिसहरू इस्लाम स्वीकार गरे उपरान्त आफ्नो धर्ममा पुनः फर्किहालेका छन्, त सम्भव छ कि इस्लाममा यस्ता अवगुण र त्रुटिहरू छन्, जुन उनको ज्ञानमा आएका हुन् ।

[2]यिनीहरूले आपसमा निर्णय गरे कि आडम्बरको लागि मुसलमान होऊ, परन्तु आफ्नो धर्म (यहूदी) बाहेक कुनै कुरामा विश्वास नगर्नु ।

[3]यो स्वयं एउटा वाक्य हो जसको (न त प्रारम्भिकसित न पछिका वाक्यसित) कुनै सम्बन्ध छ । केवल उनका चालहरूबाट वास्तविक कुरो यसबाट स्पष्ट गर्नु थियो, कि उनका चालहरूबाट केही हुनेछैन किनभने मार्ग-दर्शन दिनु त अल्लाहकै हातमा छ, त्यो जसलाई मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ, त तिम्रा चालहरू त्यसमा बाधक बन्न सक्दैनन् । [4]यो पनि यहूदीहरूको कथन हो यसको पक्ष 'ولا تؤمنوا' मा छ । अर्थात् यो पनि स्वीकार नगर कि जस्तो तिमीकहाँ नबूअत आदि रहेको छ, यो अरु कसैलाई पनि प्राप्त हुनसक्छ र यसप्रकार यहूदीयत बाहेक कुनै अन्य धर्म पनि सत्य हुन सक्दछ ।

तिम्रो प्रभुको पासमा झगडा गर्नेछन्, तपाईं भनिदिनुस् कि कृपा त अल्लाह (तआ़ला) को हातमा छ । त्यो जसलाई चाहन्छ, त्यसलाई प्रदान गर्दछ, अल्लाह (तआ़ला) महान र सर्वज्ञ छ ।

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

(७४) त्यो आफ्नो कृपाले जसलाई चाहन्छ विशेष गर्दछ, र अल्लाह (तआ़ला) परम कृपालु छ ।[1]

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا

(७५) र केही अहले किताब यस्ता पनि छन् कि तिमीले तिनीहरूलाई कोषको न्यासधारी बनाइदिए पनि तिमीलाई फर्काइदिन्छन्, र उनीहरूमध्ये यस्ता पनि छन् कि यदि तिमी उनीहरूलाई एक दिनार पनि अमानत (नासो)

[1]यस आयतको दुईटा अर्थ वर्णित गरिएको छ । एउटा यो कि यहूदीहरूका ठूला-ठूला विद्वान आफ्ना शिष्यहरूसित भन्दछन् कि सूर्योदय पश्चात ईमान स्थापित गर सूर्यास्ततिर काफिर भइहाल ताकि यस समय जो मुसलमान पनि छन्, उनीहरू भ्रममा परि मूर्तद हुनपुगन् । आ-आफ्ना शिष्यहरूलाई यो पनि शिक्षा दिन्छन् कि केवल देखावटीपनाको लागि मुसलमान हुनु । वास्तवमा मुसलमान नहुनु, बरु यहूदी नै रहनु । र यो नभन्ठान्नु कि जस्तो धर्म, जस्तो ईशवाणी (वह्यी), धार्मिक नियम र जस्तो ज्ञान र कृपा तिमीलाई दिइएको छ, त्यस्तो अरु कसैलाई पनि दिन सकिन्छ । अथवा तिमीबाहेक अरु कोही पनि सत्यतामा छ, जो तिम्रो विरुद्ध अल्लाह समक्ष तर्क प्रस्तुत गर्न सक्दछ । र तिमीलाई गलत ठहराउन सक्दछ । यस अर्थको आधारमा अल्लाह तआ़लाका विशेषताहरूको वर्णन भएको वाक्यलाई छाडि अन्य सम्पूर्ण वाक्य यहूदीहरूको कथन हो । दोस्रो अर्थ यो हो कि हे यहूदीहरू ! तिमी सत्यलाई दबाउन यी जुन चाल तथा योजनाहरू यसकारण बनाइराखेका छौ कि तिमीलाई दुख तथा ईर्ष्या छ कि जस्तो ज्ञान, कृपा, ईशवाणी (वह्यी) धार्मिक नियम तथा धर्म तिमीलाई दिइएको थियो, अब त्यस्तै ज्ञान कृपा र धर्म कुनै अन्यलाई किन प्रदान गरियो ? अर्को तिमीलाई यो शंका तथा भय छ कि यदि सत्यको यो आमन्त्रण अगाडी बढ्यो र उनीहरूले आफ्नो जरा सुदृढ गरे, भने न केवल संसारमा जुन मान-सम्मान तिमीलाई प्राप्त छ, त्यो समाप्त हुनेछ । बरु तिमीले जुन मान सम्मान लुकाएका छौ, त्यसको रहस्य पनि तिम्रो सामु स्पष्ट हुन्छ । र यस आधारमा यी मानिसहरू अल्लाहको निकट पनि तिम्रो विरुद्धमा तर्क स्थापित गर्नेछन् तर तिमीलाई ज्ञात हुनुपर्छ कि धार्मिक नियम अल्लाहको कृपा हो । र यो कसैको उत्तराधिकार होइन । बरु त्यो आफ्नो कृपा जसलाई चाहन्छ प्रदान गर्दछ । र त्यसलाई थाहा छ कि यो कृपा कसलाई प्रदान गर्नुछ ।

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

को रूपमा दिन्छौ भने तिमीलाई फर्काउँदैनन्। जबसम्म तिमी उनी छेऊ उभि कडाइका साथ माँग्दैनौं यो यसकारण कि उनीहरूले भनिसकेका छन् कि हामीमाथि यी अशिक्षितहरूको अधिकारको कुनै पाप छैन, यिनीहरू जानिसके उपरान्त पनि अल्लाहप्रति झूठो कुरा बोल्दछन् ।[1]

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾

(७६) किन (पकड हुने छैन), तर जुन व्यक्ति आफ्नो वचन पूरा गर्दछन् र अल्लाह तआलासित तर्सन्छन्, त अल्लाह तआला पनि यस्ता तर्सनेहरूलाई आफ्नो मित्र बनाउँछ ।[2]

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا

(७७) निःसन्देह जो अल्लाह (तआला) को वचन र आफ्ना शपथहरूलाई अलि कति मूल्यमा बेच्दछन्, उनीहरूका लागि आखिरतमा

[1] أُمِّيِّين (अशिक्षित अनपढ) सित तात्पर्य अरबका मूर्तिपूजक हुन् । यहूदीहरूका अपभोगी मानिसहरू यो दाबी गर्दथे कि यिनी मूर्तिपूजक हुन्, यसकारण यिनको माल हडप गर्नु उचित छ । यसमा कुनै पाप छैन । अल्लाह तआलाको आदेश भयो कि यिनीहरू अल्लाहबारे झूठो कुरा बोल्दछन् । अल्लाह तआला कसरी अरुहरूको माल हडप गर्ने आज्ञा प्रदान गर्नसक्छ ? र केही व्याख्याहरूमा वर्णन छ कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि यो सुनेर भन्नुभयो "अल्लाहका शत्रुहरूले असत्य भने, अज्ञानता कालका सबै कुराहरू म आफ्नो खुट्टामुनि कुल्चन्छु, अमानत (नासो) बाहेक कि त्यो प्रत्येक परिस्थितिमा फर्काउनु छ, चाहे त्यो कुनै सत्कर्मीको होस् अथवा कुकर्मीको होस् ।" (इब्ने कसीर तथा फतहुल कदीर) अफसोचको कुरा छ कि यहूदीहरू जस्तै आज केही मुसलमानहरू पनि मूर्तिपूजकहरूको माल हडप गर्ने कुरा गर्दछन् कि युद्ध स्थलीको ब्याज उचित छ, र योद्धाको मालको कुनै आदर छैन।

[2] "वचन पूरा गरुन् ।" को अर्थ हो त्यो वचन पूरा गरुन् जुन अहले किताबबाट अथवा प्रत्येक नबीको सन्दर्भले उनका उम्मतहरूबाट नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लममा निष्ठा स्थापित गर्ने विषयमा लिइएको छ । "र अल्लाहसित तर्सनु" अल्लाहद्वारा मनाही गरिएका कर्महरूबाट रोकियून् र ती कुराहरूका अनुसार कर्म गरुन् जुन नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम वर्णित गर्नुहुन्छ । यस्ता मानिसहरू निःसन्देह अल्लाहको पकडबाट मुक्त रहनेछन्, बरु अल्लाहलाई प्यारो हुनेछन् ।

يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنۡظُرُ اِلَيۡهِمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيۡهِمۡ ۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿٧٧﴾

कुनै भाग छैन। अल्लाह (तआ़ला) उनीसित न त कुरा गर्नेछ, र न केयामतका दिन उनीतिर हेर्नेछ, न उनीहरूलाई पवित्र गर्नेछ, र उनीहरूका निम्ति दुखद यातनाहरू छन्।[1]

وَاِنَّ مِنۡهُمۡ لَفَرِيۡقًا يَّلۡوٗنَ اَلۡسِنَتَهُمۡ بِالۡكِتٰبِ لِتَحۡسَبُوۡهُ مِنَ الۡكِتٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الۡكِتٰبِ ۚ وَيَقُوۡلُوۡنَ هُوَ مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ ۚ وَيَقُوۡلُوۡنَ عَلَى اللّٰهِ الۡكَذِبَ وَهُمۡ يَعۡلَمُوۡنَ ﴿٧٨﴾

(७८) अवश्य उनीहरूमध्ये यस्तो समूह पनि छ, जो किताब पढ्दाखेरि आफ्नो जिभ्रो बटार्दछ, ताकि तिमी त्यसलाई किताबकै लेख ठान, जबकि वास्तवमा त्यो किताबबाट हुँदैन र यो भन्दछन् पनि कि त्यो अल्लाह (तआ़ला) को तर्फबाट हो, हाँलाकि वास्तवमा त्यो अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट होइन, उनी त जानी-जानी अल्लाह (तआ़ला) माथि झूठो आरोप लगाउँछन्।[2]

[1]उपरोक्त वर्णित मानिसहरूका विपरीत अन्य मानिसहरूको वर्णन गरियो र यी दुई प्रकारका मानिसहरू जसमध्ये एक त ती मानिसहरू हुन् जो अल्लाह तआ़लासित गरिएका वचन तथा सपथलाई पछाडि छाडि अलिकति आर्थिक लाभका लागि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमप्रति निष्ठावान हुँदैनन्। अर्का ती मानिस हुन्, जो झूठा शपथ ग्रहण गरी आफ्नो माल बेच्दछन् अथवा अरुको माल हडप गर्दछन्। जस्तो कि हदीसमा उहाँले भन्नुभयो:

“जुन व्यक्ति कसैको माल (सम्पत्ति) हडप गर्नलाई झूठो कसम खान्छ, त्यो अल्लाहसित यस दशामा भेट्छ कि अल्लाह त्यसमाथि साह्रै क्रोधित हुनेछ।” (सहीह बुख़ारी र मुस्लिम आदि) र यो पनि भन्नुभयो: “तीन व्यक्तिहरूसित अल्लाह तआ़ला कुरा गर्ने छैन, न उनीतिर हेर्नेछ र न पवित्र गर्नेछ र उनीहरूको निम्ति दुखद यातना हुनेछ, उनीहरूमध्ये एउटा त्यो व्यक्ति हो, जो झूठो शपथद्वारा आफ्नो माल बेच्दछ।” (सहीह मुस्लिम) धेरैजसो हदीसहरूमा यी कुराहरूको वर्णन छ। (इब्ने क़सीर र फ़तहुल क़दीर)

[2]यो ती यहूदीहरूको वर्णन हो जसले अल्लाहको किताब (तौरात) मा न केवल परिवर्तन गरे बरु दुई अपराध अरु गरे, एक त जिभ्रो बटारी किताबका शब्द पढ्दथे, जसबाट जनतालाई कथानकको विपरीत प्रभाव दिन उनी सफल हुन्थ्यो। दोस्रो आफ्ना मनगढन्त कुराहरूलाई अल्लाहका कुरा भन्दथे। दुर्भाग्यले मुसलमानका धार्मिक मार्ग-दर्शकमा पनि, नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको भविष्यवाणी لَتَتَّبِعُنَّ سُنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ (तिमी आफु भन्दा पहिलाका उम्मतहरूको पग-पग अनुसरण गर्नेछौ) को अनुरुप यस्ता धेरै मानिसहरू छन्, जो भौतिक स्वार्थ अथवा समूहगत संकीर्णता अथवा वैचारिक अवरोधको कारणले क़ुरआन करीमसित पनि यही

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبّٰنِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتٰبَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

(७९) कुनै मानिसको लागि उचित छैन कि अल्लाह (तआ़ला) ले किताब विज्ञान र नबूअत प्रदान गरोस्, अनि त्यो तै पनि मानिसहरूसित भनोस् कि अल्लाह (तआ़ला) लाई छाडि मेरो भक्त बनिदेऊ बरु त्यो त भन्नेछ कि तिमी सबै मानिसहरू प्रभुको उपासक बन ।[1] यसकारण कि तिमी किताबको शिक्षा दिन्छौ र यसकारण कि तिमी स्वयं पनि पढ्दछौ ।[2]

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ أَرْبَابًا ۗ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ

(८०) र त्यसले तिमीलाई यो आज्ञा दिने छैन कि फरिश्ता (स्वर्गदूतहरू) तथा नबीहरू (ईशदूत) लाई आराध्य बनाउ । के आज्ञाकारी भएपश्चात

यही व्यवहार गर्दछन् । पढ्दछन् कुर्आनका आयत र विषय स्वयं रच्दछन् । जनता ठान्दछन् कि मोलवी साहबले समस्याको समाधान कुर्आनबाट निकाल्नु भएको छ । वास्तवमा यस समाधानको कुर्आनसित कुनै सम्बन्ध हुँदैन अथवा आयतका अर्थहरूमा परिवर्तन अथवा कृत्रिमताले काम लिन्छ ताकि सिद्ध गर्न सकियोस् कि यो अल्लाहको तर्फबाट छ ।

[1]यो इसाईहरूको विषयमा भनिदैछ कि उनीहरूले आदरणीय ईसालाई पूज्य बनाइदिएका छन्, यद्यपि उनी एउटा मनुष्य थिए जसलाई किताब प्रवोध र नबूअतबाट सुशोभित गरिएको थियो । र यस्तो कोही व्यक्ति यो दाबी गर्न सक्दैन कि अल्लाहलाई छाडि मेरो पूजारी र भक्त बन, बरु त्यो यो भन्दछ कि प्रभुवाला बन । رباني अल्लाहसित सम्बन्धित छ "नून र अलिफ़" को अधिकता अतिश्योक्तिको लागि छ ।

[2]अर्थात् अल्लाहको किताबको शिक्षा-दीक्षाको परिणामस्वरुप प्रभुको पहिचान र प्रभुसित विशेष सम्बन्ध स्थापित हुनुपर्छ । यसैप्रकार अल्लाहको किताबको ज्ञान राख्नेलाई यो आवश्यक छ कि मानिसहरूलाई पनि कुर्आनको शिक्षा देओस् । यस आयतबाट यो स्पष्ट छ कि जब अल्लाहका पैग़म्बरहरूलाई यो अधिकार छैन कि उनी मानिसहरूलाई आफ्नो बन्दना (इबादत) गर्न आदेश देउन्, भने यो अधिकार कुनै अन्यलाई कसरी प्राप्त हुनसक्दछ ?

بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

तिमीलाई अवज्ञाकारी बन्ने आदेश दिनेछ ।[1]

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ

(८१) र जब अल्लाह तआला नबीहरूबाट वचन लियो कि जे-जति म तिमीलाई किताब तथा विज्ञान प्रदान गर्दछु, त्यसपछि तिम्रो पासमा त्यो रसूल आउँछ, जो तिम्रा पासका वस्तुलाई सत्य बताउँछ भने तिम्रो लागि त्यसमाथि विश्वास गर्नु तथा उसको सहायता गर्नु आवश्यक छ ।[2] आदेश गऱ्यो कि के तिमी यसलाई स्वीकार

[1]अर्थात् नबीहरू, फरिश्ताहरू (अथवा कुनै अन्यलाई) प्रभुका विशेषताहरूले युक्त ठान्नु अधर्म हो । तिमी मुसलमान भए पश्चात एउटा नबीले यसप्रकारको काम कसरी गर्न सक्दछ ? किनभने उनको काम त ईमानको आमन्त्रण दिनु हो जुन एउटा अल्लाह जसको कोही साझीदार छैन, त्यसको बन्दना (इबादत) कै नाम हो । केही ब्याख्याकारहरूले यस आयतको अवतरणको कारणका सम्बन्धमा भनेका छन् कि केही मुसलमानहरूले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित यो आज्ञा प्राप्त गर्न चाहे कि सम्मान स्वरूप उनीहरू उनको दण्डवत (सजदा) गरून् । जस पश्चात यो आयत उत्र्यो । (फतहुल क़दीर) र केहीले यसको अवतरणबारे यो भनेका छन् कि यहूदीहरू र इसाईहरूले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित भने कि के तपाईं यो चाहनु हुन्छ कि हामी तपाईंको त्यसप्रकार आराधना गरौं जुन प्रकारले इसाई आदरणीय ईसाको गर्दछन् ? उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो: "अल्लाहले यस कुराबाट हाम्रो रक्षा गरोस् कि हामीले अल्लाहलाई छाडि कुनै अन्यको बन्दना गरौं अथवा कसैलाई यसको आदेश देऔं । अल्लाहले मलाई न यसकारण पठाएको छ र न यसको आदेश नै दिएको छ ।" यसमाथि यो आयत उत्र्यो । (इब्ने क़सीर उधृत सीरत इब्ने हिशाम)

[2]अर्थात् प्रत्येक नबीबाट यो वचन लिइएको छ कि यदि त्यसको समयमा कुनै अन्य नबी आयो भने त्यसमा विश्वास गर्नु र त्यसको सहायता गर्नु आवश्यक छ । जब नबीको उपस्थितिमा आउनेवाला नयाँ नबीमाथि स्वयं त्यस नबीलाई ईमान ल्याउन आवश्यक छ भने त्यसका अनुयायीहरूलाई त यस नयाँ नबीमा यस आदेशानुसार ईमान स्थापित गर्नु अति आवश्यक छ, केही ब्याख्याकारहरूले ﴿رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ﴾ बाट الرسول को भावार्थ लिएका छन् अर्थात आदरणीय मुहम्मद रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको विषयमा सबै नबीहरूसित वचन लिइयो कि उनको समयमा उनीहरू आउँछन् भने आफ्नो दूतत्व (नबूअत) समाप्त गरी उनीमाथि ईमान ल्याउनु पर्नेछ । परन्तु वास्तविकता यो छ कि पहिलो अर्थमा यो भावार्थ स्वयं आउँछ । यसकारण कुर्आनका शब्दहरूका अनुसार पहिलो अर्थ नै अधिक उचित छ र यस भावार्थबाट यो कुरो स्पष्ट हुन्छ कि नबूअत मोहम्मदी

قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٨١﴾

गर्दछौ र त्यसमाथि मेरो संकल्प लिइराखेका छौ त सबैले भने हामीलाई स्वीकार छ, हुकूम भयो, त्यसोभए साक्षी बस र म स्वयं पनि तिमीसित साक्षी छु।

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٨٢﴾

(८२) अब यस पश्चात पनि जो विमुख हुन्छन्, तिनीहरू अवश्य अवज्ञाकारी हुन्।[1]

اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ وَلَهٗٓ

(८३) के उनीहरू अल्लाह (तआ़ला) को धर्मको अतिरिक्त कुनै अन्य धर्मको खोजीमा छन्।

(सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को ज्वलन्त सूर्य उपरान्त कुनै पनि नबीको दियो बल्न सक्दैन। जस्तो कि हदीसमा आउँछ कि एकपटक आदरणीय उमर तौरातको एक पन्ना पढिराखेका थिए, त नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम यो देखेर साह्रै क्रोधित भएर भन्नुभयो :

"والذي نفسي بيده لو أصبح فيكم موسى عليه السلام ثم اتبعتموه و تركتموني لضللتم"

"कसम छ त्यस अस्तित्वको जसको हातमा मुहम्मदको प्राण छ कि यदि मूसा अलैहिस्सलाम पनि जीवित भएर आउँछन् र तिमी मलाई छाडि उनको अनुयायी बन्दछौ भने अवश्य नै मार्ग-विचलित हुनेछौ।" (मुसनद अहमद उधृत इब्ने कसीर)

जे होस् अब प्रलय (क़ेयामत) सम्म अनुसरणीय केवल मुहम्मद रसूलुल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम हुनुहुन्छ र मोक्ष उनैको अनुसरणमा निर्धारित छ न कि कुनै इमामको अनुयायी अथवा कुनै महात्माको वचनमा। जब अहिले कुनै पैग़म्बरको सिक्का चल्न सक्दैन भने कुनै अन्यको अनुकरण कुन प्रकारले हुन सक्दछ ?

[1]यो अहले किताब (यहूदी र इसाई) तथा अन्य धर्मावलम्बीहरूलाई चेतावनी हो कि मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको आगमन पश्चात पनि उनमा ईमानको साटो आ-आफ्नो धर्मको पालन गर्नु यस वचनको विरुद्ध छ। जुन अल्लाह तआ़लाले प्रत्येक नबीद्वारा प्रत्येक उम्मत (समुदायहरू) बाट लिएको छ र यस वचनलाई भङ्ग गर्नु अधर्म हो। फ़िसक यहाँ कुफ्रको अर्थमा छ किनभने नबूअते मोहम्मदी (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) बाट इन्कार केवल फ़िसक़ होइन कुफ्र हो।

أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

जबकि आकाश र धर्तीमा जो कोही छन् सबै अल्लाह (तआला) कै आज्ञाकारी छन्। स्वेच्छाले भएपनि र दबाबले भएपनि सबैलाई उसतिर फर्काइने छ।[1]

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

(८४) तपाईं भन्नुस् कि हामीले अल्लाह (तआला) मा र जे-जति हामीमाथि उतारिएको छ र जुन इब्राहीम (अलैहिस्सलाम) र इस्माईल (अलैहिस्सलाम) र याकूब (अलैहिस्सलाम) र उनका सन्तानमाथि उतारिए, र जे-जति मूसा (अलैहिस्सलाम) र ईसा (अलैहिस्सलाम) र अन्यनबीहरूलाई अल्लाह (तआला) को तर्फबाट प्रदान गरिए ती सबै प्रति निष्ठा स्थापित गर्‍यौं।[2] हामी उनीमध्ये कसै प्रति भेदभाव गर्दैनौ र हामी अल्लाह (तआला) का आज्ञाकारी हौं।

[1]जब आकाश र धर्तीको कुनै वस्तु अल्लाह तआलाको सामर्थ्य तथा शक्तिभन्दा बाहिर छैन, चाहे त्यो प्रसन्नताले होस् वा अप्रसन्नताले, त तिमी त्यस समक्ष शिर निहुराउन (अर्थात इस्लाम स्वीकार गर्नबाट) कहाँ भागिराखेका छौ ? आउने आयतमा ईमान स्थापित गर्नु विधि भनेर पुन: भनिंदैछ कि प्रत्येक नबीको आकाशबाट उतारिएको प्रत्येक किताबमा बिना कुनै विभेद गरी ईमान राख्नु आवश्यक छ। पुन: भनिंदैछ कि इस्लाम धर्म बाहेक अन्य धर्म स्वीकृत हुनेछैन। कुनै अन्य धर्मका अनुयायीहरूको भाग्यमा केवल हानि बाहेक अरु केही हुनेछैन।

[2]अर्थात् सबै नबीहरूमा ईमान राख्नु (पूर्ण विश्वास गर्नु) कि उनीहरू आ-आफ्ना समयमा अल्लाहको तर्फबाट पठाइएका थिए। तथा उनीहरूलाई जुन किताबहरू र सूचनात्मक पृष्ठ धार्मिक नियमहरूका लागि उतारिए, तिनको विषयमा यो विश्वास राख्नु कि ती आकाशीय किताबहरू थिए, जुन वास्तवमा अल्लाहको तर्फबाट उतारिएका थिए, आवश्यक छ, परन्तु अब पालन केवल कुरआनको आदेशानुसार हुनेछ किनभने कुरआनले त्यसभन्दा अधिका किताबहरूलाई निरस्त गरिदिएको छ।

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

(८५) र जुन व्यक्ति इस्लामको अतिरिक्त कुनै अन्य धर्मको खोजी गर्दछ, त्यसको धर्म मान्य हुने छैन र त्यो परलोक (आख़िरत) मा क्षतिग्रस्तहरूमा हुनेछ ।

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾

(८६) अल्लाह (तआ़ला) त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई कसरी मार्गदर्शन गर्नेछ, जसले आफ्नो ईमान पश्चात इन्कारको नीति अपनाए, जबकि उनीहरू स्वयं यस कुराको साक्ष्य दीसके छन् कि यो रसूल साँचो छ, र उनको पासमा स्पष्ठ निशानीहरू पनि आइसकेका छन् ? अल्लाह अत्याचारीहरूलाई मार्गदर्शन गर्दैन

أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾

(८७) उनीहरूको दण्ड यही हो कि उनीमाथि अल्लाह र फरिश्ताहरू (स्वर्गदूतहरू) तथा सबै मानिसहरूको धिक्कार छ ।

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾

(८८) तिनीहरू यसैमा नित्य रहने छन्, न उनीहरूबाट यातना हलुको गरिने छ तथा न अवकाश दिइनेछ।

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾

(८९) परन्तु जो यस पश्चात क्षमा-याचना एवं सुधार गर्दछन् त, निश्चय अल्लाह क्षमावान्, दयावान् छ ।[1]

[1]अन्सारमध्ये एउटा मुसलमान धर्मभ्रष्ट भई मूर्तिपूजकहरूमा सम्मिलित भयो, तर शीघ्र नै त्यसलाई पश्चाताप भयो र उसले केही व्यक्तिहरूद्वारा रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसम्म सूचना पठायो कि هَل لي من توبة (के मेरो क्षमा स्वीकार हुनसक्दछ ?) त्यसमाथि यो आयत उत्र्यो । यसबाट ज्ञात भयो कि मूर्तदको दण्ड यद्यपि कठोर छ, किनभने त्यसले सत्यलाई जानिसके पश्चात ईर्ष्या, द्वेष एवं द्रोहको कारणले सत्यताबाट मुख फर्कायो र इन्कार गर्‍यो । परन्तु यदि कोही स्वच्छ हृदयले क्षमा माँगदछ र आफ्नो सुधार गर्दछ भने अल्लाह तआ़ला क्षमादाता तथा कृपालु छ, त्यसको पश्चाताप मान्य छ ।

(९०) निःसन्देह जसले आफ्नो ईमान (विश्वास) पश्चात कुफ्र (अविश्वास) गरे । अनि अविश्वासमा अगाडी बढ्दै गए,[1] उनको क्षमा-याचना कदापि स्वीकार गरिने छैन[2] तथा तिनीहरू नै पथ-भ्रष्ट हुन् ।

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾

(९१) निःसन्देह जसले अस्वीकार (कुफ) गरे र अस्वीकार कै दशामा मरे त उनीहरू मध्ये कसैले धर्ती बराबर सुन यदि प्राण-मुक्तिको लागि दिन्छन् भने तैपनि, कदापि स्वीकार गरिने छैन ।

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ

[1]यस आयतमा उनीहरूको दण्डको वर्णन भइराखेको छ, जो मूर्तद भएपश्चात क्षमा माँग्दैनन् तथा इन्कारको स्थितिमा मर्दछन् ।

[2]यसबाट त्यो क्षमाको तात्पर्य छ, जुन मृत्युको समय माँगिन्छ । अन्यथा क्षमाको ढोका प्रत्येक व्यक्तिको लागि हर समय खुला रहन्छ । यसबाट पहिलो आयतमा क्षमाको स्वीकृतिको वर्णन छ । यसको अतिरिक्त कुर्आनमा अल्लाह तआलाले पटक-पटक क्षमाको महत्व तथा स्वीकार गरिनुको सम्बन्धमा वर्णन गरेको छ :

وهو الذي يقبل التوبة عن عباده

"त्यो (अल्लाह) नै हो जो आफ्ना भक्तहरूको क्षमा स्वीकार गर्दछ ।" (अश्शूरा-२५)

ألم يعلموا ان الله هو يقبل التوبة عن عباده

"के उनीहरूले जानेनन् कि अल्लाह नै आफ्ना भक्तहरूको क्षमा स्वीकार गर्दछ ?" (अत्तौबा-१०४)

أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٩١﴾

यस्ताका लागि दुखद यातना छ र उनीहरूको कोही सहायक हुने छैन ।[1]

[1]हदीसमा वर्णित छ कि अल्लाह तआला केयामतका दिन एक नरकवासीसित भन्नेछ कि यदि तिम्रो पासमा संसारभरिको सामान (सामग्री) भयो भने के तिमी यस आगोको सट्टा दिन रुचाउने छौ ? त्यसले भन्नेछ, 'हो' । अल्लाह तआलाको आदेश हुनेछ कि संसारमा मैले त यसभन्दा सरल कुरोको माँग गरेको थिएँ कि मसँग कसैलाई सम्मिलित नगर्नु, तर तिमी सम्मिलित गर्नबाट रोकिएनौं । (मुसनद अहमद, अल-बुखारी र मुस्लिम तथा इब्ने कसीर) यसबाट ज्ञात भयो कि काफिरको लागि नरकको स्थाई यातना छ । संसारमा यदि उसले कुनै पुण्य काम गर्‍यो भने अविश्वासको कारण त्यो पनि ब्यर्थ भयो । जस्तो कि हदीसमा छ कि अब्दुल्लाह बिन जदआनको विषयमा सोधियो कि त्यसले अतिथिहरुको स्वागत गर्दथ्यो, गरीबहरूको सहायता गर्दथ्यो र बन्धुवाा (दास) मानिसहरुलाई स्वतन्त्र गर्दथ्यो, के त्यसका यी कर्म त्यसका लागि हितकारी हुनेछन् । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, 'होइन' किनभने उसले एक दिन पनि आफ्नो प्रभुसित आफ्ना पापहरुका लागि क्षमा मागेन । (सहीह मुस्लिम, किताबुल ईमान) यसैप्रकार यदि कोही ब्यक्ति त्यहाँ धर्तीभरी सुन कुनै बन्दीलाई मुक्त गराउनको लागि मूल्य स्वरुप (फ़िदया भन्दछन्) दिन्छ र चाहन्छ कि त्यो नरकको यातनाबाट मुक्त होस्, त यो सम्भव हुने छैन, प्रथम त त्यहाँ कसैको पासमा के हुने छ र ? र यदि मानिहाले पनि कि उसको पासमा संसारभरीका कोषहरुको धन उपलब्ध छ र त्यो तिनलाई दिई यातनाबाट मुक्त होस्, त यो पनि हुनेछैन किनभने त्यसबाट त्यो प्रतिशोध अथवा फ़िदया स्वीकार गरिने छैन । जसरी अर्को स्थानमा आदेश गर्‍यो :

﴿وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ﴾

"त्यसबाट कुनै बदला (साटो) स्वीकार गरिने छैन र न कुनै सिफारिश उसलाई लाभ पुर्‍याउने छ ।" (अल-बकर:-१२३)

﴿لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ﴾

"त्यहाँ न क्रय-विक्रय हुनेछ न कुनै मित्रता ।" (सूर: इब्राहीम-३१)